

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Søren Kierke gaard

*Ölüme
Götüren
Hastalık*

Dancadan çeviren
Nur Beier

ALFA

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

FELSEFE

ÖLÜME GÖTÜREN HASTALIK

SØREN KIERKEGAARD (1813-1855)

Danimarka'nın Kopenhag şehrinde dünyaya gelen Soren Aabye Kierkegaard yedi çocuklu bir ailenin son çocuğudur. Kierkegaard hayatı boyunca dindar babasının etkisinde yaşamaya devam edecektir. Babası tarafından en iyi okullara gönderilen Kierkegaard, on yedi yaşındayken Kopenhag Üniversitesinde teoloji okumaya başlar. Burada felsefeyle tanışır ve teolojiye ilgisi giderek azalır. Felsefe üzerine makaleler yazmaya başlar, sistematik felsefeyi eleştirerek felsefesinde bireyi merkeze alır. Melankoli, bulantı, kaygı gibi kavramlara felsefesinde geniş bir şekilde yer veren ilk filozof olması, onu varoluşçu felsefenin babası yapar. Eserlerinden bazıları: *Ya/Ya Da* (1843), *Korku ve Titreme* (1843) ve *Ölüme Götüren Hastalık* (1849).

NUR BEIER

İstanbul'da Arnavutköy Amerikan Kız Kolejinden (ACG) mezun oldu. Sonrasında yerleştiği Danimarka'da, Kopenhag Üniversitesinde ve ardından Southern Denmark Üniversitesinde Dilbilim ve Ortadoğu ve Göç Çalışmaları Bölümünde okudu. Danca-Türkçe dil eğitmeni de olan Beier bunun yanı sıra serbest çevirmen olarak Dancadan Türkçeye felsefe ve klasik ve modern edebiyat çevirileri yapıyor. Nur Beier ayrıca sosyo-kültürel ve sosyo-politik konularda ve özellikle kadın hakları, kadın-erkek eşitliği, cinsellik, etnik köken ve kimlik, etnik sorunlar, göç ve göçmen sorunları, entegrasyon vb konularda, Danca, İngilizce ve Türkçe bir dizi bilimsel antolojiye de katkıda bulunduğu gibi, muhtelif araştırma yazılarına da imza attı. Çevirilerinden bazıları: *Korku ve Titreme* (2015), *Aforizmalar* (2017), *Baştan Çıkarcının Günlüğü* (2017), *Ya/Ya Da* (2020).

Sygdommen Til Døden: Ölüme Götüren Hastalık

© 2018, ALFA Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.

Kitabın Türkçe yayın hakları Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.'ne aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Yayıncı ve Genel Yayın Yönetmeni M. Faruk Bayrak

Genel Müdür Vedat Bayrak

Yayın Yönetmeni Mustafa Küpüşoğlu

Çeviren Nur Beier

Kitap Editörü Mutlu Hacıoğlu

Kapak Tasarımı Füsun Turcan Elmasoğlu

Sayfa Tasarımı Mürüvet Durna

ISBN 978-625-449-124-5

1. Basım: Eylül 2020

Baskı ve Cilt

Melisa Matbaacılık

Çiftahavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi No: 8 Bayrampaşa-İstanbul

Tel: 0(212) 674 97 23 Faks: 0(212) 674 97 29

Sertifika no: 45099

Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.

Alemdar Mahallesi Ticarethane Sokak No: 15 34410 Cağaloğlu-İstanbul

Tel: 0(212) 511 53 03 (pbx) Faks: 0(212) 519 33 00

www.alfakitap.com – info@alfakitap.com

Sertifika no: 43949

Søren Kierke gaard

*Ölüme
Götüren
Hastalık*

Dancadan çeviren
Nur Beier

ALFA | FELSEFE

*Herr! gieb uns blöde Augen
für Dinge, die nichts taugen,
und Augen voller Klarheit
in aller deine Wahrheit.*

[Yüce Tanrım! Bize önemsiz
şeyler için aciz gözler ve senin
tüm doğruluğun için keskin
gözler ihsan eyle.]*

---

* Vaaz verme sanatı üzerine bir Alman elkitapçığından alınmış ve bir Alman kardeşler birliğinin (Hernnhuterne: Hutterciler) piskoposu J. B. von Albertini'ye (1769-1831) atfedilen bir ifade –çn.

İÇİNDEKİLER

Önsöz, 9

Giriş, 11

Birinci Kısım

ÖLÜME GÖTÜREN HASTALIK UMUTSUZLUKTUR

A. Umutsuzluğun Ölüme Götüren Hastalık Olması...	17
B. Bu Hastalığın (Umutsuzluğun) Evrenselliği...	29
C. Bu Hastalığın (Umutsuzluğun) Formları...	37

İkinci Kısım

UMUTSUZLUK GÜNAHTIR

A. Umutsuzluk Günahtır...	99
B. Günahın Devamlılığı	135

Önsöz

Bu “açıklama” biçimi belki birçoklarına garip gelecektir; ahlaken yükseltici olabilmek için fazla katı ve katı bir biçimde bilimsel olabilmek için fazla ahlaken yükseltici görünecektir. Bu sonuncuya istinaden hiçbir fikrim yok. Ancak ilki hakkında ben bu fikirde değilim; şayet ahlaken yükseltici olamayacak kadar katı olsaydı, o vakit bu, zannımca bir hata olurdu. Herkes onu izleyebilecek vasıflara sahip olamayacağına göre, herkes için ahlaken yükseltici olup olamayacağı başka şey, ahlaken yükseltici karaktere sahip olması başka şeydir. Hıristiyan bakış açısından her şeyin ama her şeyin ahlaken yükselmeye hizmet etmesi gerekir. Sonuçta ahlaken yükseltici olmayan bu tür bir öğrenme bu suretle Hıristiyanlığa göre değildir. Hıristiyanlığa göre her şey, sunumu itibariyle bir doktorun hasta yatağı başındaki söylevi gibi olmalıdır; denileni sadece doktor olan anlasa dahi, hasta yatağının başında bulunduğu asla unutulmamalıdır. Yaşamla Hıristiyanlığa uygun ilişki (yaşamdan bilimsel bir uzaklığın aksine) ya da Hıristiyanlığın bu etik tarafı tıpatıp ahlaken yükseltici olandır ve bu tür bir bakış açısı ne kadar katı olursa olsun içindeki gururlu kahramanlık, Hıristiyan kahramanlığından Hıristiyan tarzda insandışı bir merak olacak kadar uzanıp olan o “kayıtsız” öğrenmeden

nitel olarak tamamen farklıdır. Hristiyan bakış açısını oluşturan kahramanlık, ki doğrusu istenirse bu belki de oldukça ender görülen bir şeydir, tam kendisi olmayı gözü yemektir, tekil bir insan, kesinen münferit bir insan, Tanrı karşısında tekil, ve bu muazzam gayret, bu muazzam sorumluluk içinde tekildir ama pak insanla dalga geçmek ya da dünya tarihiyle şaşırtmaca oyunu oynamak Hristiyanca kahramanlık değildir. Bütün Hristiyanlık bilgisi, biçimi ne kadar katı olursa olsun, endişeyle ilgilidir ama bu endişe tamamen ahlaken yükseltici olandır. Endişe yaşamla, kişisel varoluşun gerçekliğiyle olan ilişkidir ve dolayısıyla, Hristiyanlık açısından ciddiyettir; kayıtsız bilimin yüceliği, Hristiyan bakış açısıyla ciddi olmaktan çok uzak olup Hristiyanca alay ve cakadır. Ama ciddiyet gene ahlaken yükseltici olandır.

Bu küçük kitap o yüzden bir anlamda öyle kurgulanmıştır ki, onu bir yüksekokul öğrencisi de yazmış olabilir; bir diğer anlamda belki yine de onu yazmak her profesörün harcı olamazdı.

Ancak tez nasıl allanıp pullanmış olsa da hiç olmazsa uygun bir refleksiyon sonucudur ve doğrusu, psikolojik bakımdan da doğru ve münasıptır. Daha teklifli bir tarz mevcuttur ama çok fazla şey ifade edemeyecek kadar resmi ve sadece ona fazla aşına olunmasından dolayı kolaylıkla anlamsızlaşan bir tarzdır.

Ve son olarak bir yorum daha, muhtemelen bir laf kalabalığı; gene de riski göze alıyorum; tek kalemde şunu işaret etmek isterim ki, bu kitapta umutsuzluk, başlığın da dediği gibi, hastalık olarak algılanır, şifa unsuru olarak değil. Umutsuzluk diyalektik olarak böyle bir şey. Böylece Hristiyan terminolojisinde de ölüm en büyük tinsel perişanlığın ifadesidir, halbuki şifa safi ölmekten, göçüp gitmekten ibarettir.

Giriş

“Bu hastalık ölüme götürmez.” (Yuhanna, 11:4) Ve yine de Lazarus öldü; sonra İsa havarilerine: “Aziz dostumuz Lazarus uykuya daldı; onu uykusundan uyandırmaya gidiyorum,” (11:11) dediğinde havarileri onu yanlış anladı, o da o zaman onlara açıkça söyledi: “Lazarus öldü.” (11:14) Demek ki Lazarus ölür ve yine de bu hastalık ölüme götürmez; Lazarus öldü ve yine de bu hastalık ölüme götürmüyor. Elbette biliyoruz ki İsa, çağdaşlarına, “Tanrı’nın yüceliğine iman edebildikleri kadarıyla Tanrı’nın yüceliğini” (11:40) gösterecek mucizeyi, Lazarus’u ölümden diriltme mucizesini düşünüyordu, o halde “bu hastalık” sadece ölüme değil, İsa’nın ifade ettiği gibi: “Tanrı’nın yüceliğine, Tanrı Oğlu’nun yüceltilmesine götürüyordu.” (11:4) Ama hayır: İsa, Lazarus’u ölüm uykusundan uyandırmamış olsaydı bile “bu” hastalığın, yani bizzat ölümün, ölüme götürmediği yine de doğru değil midir? İsa mezarın başında bir adım öne çıkıp yüksek sesle, “Lazarus, dışarı çık,” (11:43) diye seslendiğinde, “bu hastalığın ölüme götürmediği” zaten apaçık belli olur. Ama İsa bunu dememiş olsaydı; onun “diriliş

---

* 11:4’ün tam metni şöyledir: “İsa bunu işitince, ‘Bu hastalık ölümle gök; Tanrı’nın yüceliğine, Tanrı Oğlu’nun yüceltilmesine hizmet edecek’” –[çücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org](https://rantey.org)

ve yaşam” (11:25) olarak, mezarın başında bir adım öne çıkması bile bu hastalığın ölüme götürmediği anlamına gelmez mi: Ve İsa’nın hayatta olması *bu* hastalığın ölüme götürmediği anlamına gelmez mi! Ve sonra, Lazarus’un ölümden dirilişi neyine yarardı, sonunda zaten ölümü boylamak zorunda olduktan sonra? – Eğer İsa ona inanan her kul için “diriliş ve yaşam” olmasaydı, bu Lazarus’un neyine yarardı? Hayır, Lazarus ölümden diriltildi diye, sadece bunun için, *bu* hastalığın ölüme götürmediği söylenemez ama o, hayatta olduğu için işte bunun için bu hastalık ölüme götürmez. Zira beşeri anlamda ölüm hiçbir suretle her şeyin en sonuncusu değildir ve insani anlamda, umut sadece hayat olduğu sürece vardır. Ama Hıristiyan anlayışında ölüm hiçbir suretle her şeyin en sonu değildir, o da her şey olanın, ebedi hayatın içinde sadece küçük bir hadiseden ibarettir ve Hıristiyan anlayışına göre ölümden, insani anlamda sadece hayat denen şeye değil, bunun alabildiğine sağlık ve zindelik içindeki şekline kıyasla sınırsız daha fazla umut vardır.

Velhasıl Hıristiyan anlayışında ölüm, adına dünyevi ve zamansal acılar, yokluk, hastalık, sefalet, sıkıntı, bela, azap, ruhi eza ve cefa, elem ve keder denen her şey için öyle olsa dahi “ölüme götüreren bir hastalık” değildir. Ve biz insanlara veya her halükârda kahr sahibi: “Bu ölümden de beter,” dedirtecek kadar daha eziyetli ve kahredici olsa bile yine de bu türden şeyler, hastalık olmadığı halde bir hastalıkla kıyaslanabilmelerine rağmen, Hıristiyan anlayışına göre, ölüme götüreren hastalık değildir.

Hıristiyanlık dünyevi ve fani her şeyi, ölüm de dahil olmak üzere, Hıristiyanlara o denli korkusuzca öğretmiştir ki, Hıristiyan âdeta insanların genelde talihsizlik, genelde en büyük kötülük dediği bu şeyle olağanüstü gururlu bir istişrakla övünmek zorundaymış gibidir. Diğer

taraftan Hıristiyanlık, insanın var olduğunu haddizatında bilmediği bir perişanlık da keşfetmiştir; bu perişanlık ölüme götüren hastalıktır. Doğal insanın* – her şeyi sayıp döküp geriye hiçbir şey kalmadığında, dehşet verici saydığı ne varsa, bunların hepsi Hıristiyanlara alay gibi gelir. Doğal insanla bir Hıristiyan arasındaki ilişki, bir çocukla bir yetişkin arasındaki ilişki gibidir: Çocuğun korktuğu şeyi yetişkin adam hiçe sayar. Çocuk neyin korkunç olduğunu bilmez; bunu yetişkin olan bilir ve o yüzden de dehşetten ödü kopar. Çocuğun yetersizliği evvela korkunç olanı bilmemesindedir ve sonra, aynı sebepten, korkunç olmayandan ödü kopmasındadır. Ve doğal insanda da bu böyledir, o neyin hakikatte korkunç olduğundan bihaberdir; yine de bu suretle ödü kopmaktan kurtulmaz, hayır, onun korkunç olmayandan ödü kopar. Putperestin Tanrı'yla ilişkisinde olduğu gibidir: O, gerçek Tanrı'yı tanımaz, bir de bu yetmezmiş gibi, Tanrı diye bir idole tapar.

Ölüme götüren hastalıktan ne anlaşıldığını yalnızca Hıristiyan tanır ve bilir. O, Hıristiyan olarak, doğal insanların bilmediği bir cesaret elde etmiştir – bu cesareti daha da korkunç olandan korkmayı öğrenerek elde etmiştir. Bir insan böyle sürekli cesaret elde eder; insanın, daha büyük bir tehlikeden korktuğunda, daha küçüğüyle yüzleşecek cesareti daima vardır; insan *bir* tehlikeden fazlasıyla korktuğunda, diğer tehlikeler sanki hiç var değilmiş gibidir. Lakin Hıristiyanın tanıyıp öğrendiği korkunç şey, “ölüme götüren hastalıktır.”

---

* (Dan.) *det naturlige menneske*. İncil'deki bir gözlemde geçen tanım. Bkz. 1. Korintliler 2:6-16. “Doğal kişi, Tanrı'nın Ruhuyla ilgili gerçekleri kabul etmez. Çünkü bunlar ona saçma gelir, ruhça değerlendirildikleri için bunları anlayamaz” (2:14) - <https://tansey.org>

Birinci Kısım

**ÖLÜME GÖTÜREN
HASTALIK
UMUTSUZLUKTUR**

A

Umutsuzluğun Ölüme Götüren Hastalık Olması...

A. Umutsuzluk tindeki, kendilikteki bir hastalıktır ve böylelikle üçlü bir form oluşturabilir: Umutsuzluk içinde bir kendiliği olduğunun bilincinde olmamak; umutsuzluk içinde kendisi olmayı istememek; umutsuzluk içinde kendisi olmayı istemek...

İnsan tindir. Ama tin nedir? Tin kendiliktir. Ama kendilik nedir? Kendilik kendisine ilişkin bir ilişkidir veya ilişkinin kendisine ilişkin ilişkisindeki ilişkidir; kendilik bir ilişki değildir ama ilişkinin kendisine ilişkin olmasıdır. İnsan sonsuzluğun ve sonluluğun, zamansalla ebedinin, özgürlükle gerekliliğin bir sentezidir, kısacası bir sentezdir. Sentez iki şey arasındaki bir ilişkidir. Böyle bakıldığında insan henüz kendilik değildir.

İkisi arasındaki ilişkide üçüncüsü negatif öğedir, ve ikisi ilişkiyle ilişkidedir, ve ilişkide ilişkiyle ilişkidedir; bu suretle ruhla beden arasındaki ilişki hükmüne tâbi bir ilişkidir. Buna karşılık eğer ilişki kendisiyle ilişkiselse, o vakit bu ilişki pozitif olan üçüncüdür ve bu da kendiliktir.

Böyle kendisine ilişkin bir ilişki, bir kendilik ya kendisi tarafından belirlenmiş olmalıdır ya da bir diğeri tarafından kurulmuş olmalıdır.*

---

* Burada Tanrı düşünülüyor; insandan üstün olan “diğeri” (den an-den): Yaradılıştan PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Şayet kendisine ilişkin bir ilişki bir başkası tarafından kurulmuş ise, o vakit ilişki haliyle bir üçüncüdür, ama bu ilişki, bu üçüncü, o vakit yine bir ilişkidir, tüm ilişkiyi kurmuş olan kendine ilişkin ilişkidedir.

Böyle türemiş, kurulmuş bir ilişki insanın kendiliğidir, kendisine ilişkin bir ilişkidir ve kendisine ilişkin ilişkide diğeriyle ilişkidedir. Hakiki umutsuzluğun iki form alabilmesi bundan ileri gelir. İnsan kendisini kendisi kurmuş olsaydı, o vakit sadece *bir* form söz konusu olabilirdi, kendisi olmak istememek, kendisinden kurtulmak istemek, ama umutsuzluk içinde kendisi olmak istemek söz konusu olamazdı. Bu formül haddizatında tüm ilişkinin (kendiliğin) tam bağımlılığının ifadesidir, kendiliğin dengeye ve huzura kendisi vasıtasıyla değil, yalnızca kendisiyle ilişki içinde, tüm ilişkiyi kurmuş olanla ilişkide olarak ulaşabileceğinin veya dengede ve huzurda kalabileceğinin ifadesidir. Evet hatta bu ikinci umutsuzluk formu sadece kendisine özgü bir umutsuzluğu (umutsuzluk içinde kendisi olmayı istemek) tanımlamaktan o kadar uzaktır ki, tamamen tersine, tüm umutsuzluk sonuçta ona dönebilir ve onda çözünebilir. Umutsuzluk içindeki kimse, kendi fikrinde, umutsuzluğunun farkında olduğu, hakkında ona olmuş bir şeymiş gibi (baş dönmesinden mustarip birinin asabi bir yanılgıyla, kafasındaki bir ağırlıktan ya da üzerine bir şey çöreklenişinden vs söz ettiğindeki gibi, ki burada ağırlık ve baskı dışsal değil, tam tersine, içsel olanın tersine refleksiyondur) manasızca laf etmediği – ve sonra kendisi vasıtasıyla tüm gücünü kullanarak ve kendisi vasıtasıyla yalnız başına umutsuzluğa son vermek istediği takdirde de, o hâlâ umutsuzluk içindedir ve görünürde tüm gayretiyle kendisini sadece derin bir umutsuzluğun içinde yavaş yavaş daha da bir derinlere götürmeye çabalar. Umutsuzluğun oransızlığı basit bir oransızlık değil, kendisine ilişkin bir ilişkideki

ve diğeri tarafından kurulmuş olan bir oransızlıktır, böylece bu kendisi için olan ilişkideki oransızlık, onu kurmuş olan kudret karşısında kendisini de alabildiğine yansıtır.

Velhasıl kendiliğin, umutsuzluk tamamen telef edildiğindeki durumunu betimleyen formül şudur: Kendilik, kendisine ilişkin olmakla ve kendisi olmayı istemekle, onu kurmuş olan kudrete net bir şekilde yerleşmiş olur.

B. Umutsuzluğun olasılığı ve gerçekliği...

Umutsuzluk bir meziyet midir, yoksa bir kusur mudur? Salt diyalektik anlamda her ikisidir. Eğer umutsuzluk düşüncesi soyut olarak, herhangi bir umutsuzluk akla gelmeksizin düşünülmek istenirse, şöyle denebilir: O muazzam bir üstünlüktür. Bu hastalık olasılığı insanın hayvan karşısındaki üstünlüğüdür ve bu üstünlük ona iki ayak üzerinde dik yürümekten bambaşka bir nitelik sağlar; zira sonsuz dimdikliğe veya yüceliğe, insanın tin olduğuna delalet eder. Bu hastalık olasılığı insanın hayvan karşısındaki üstünlüğüdür: Bu hastalığın farkında olmak Hristiyanın doğal insan karşısındaki üstünlüğüdür; bu hastalıktan şifa bulmak Hristiyanın yüce kutluluğudur.

Demek ki, umutsuzluğa düşmek sonsuz bir üstünlüktür ve yine de yalnızca en büyük bedbahtlık ve perişanlık değildir, hayır, mahvoluştur. Olasılık ile gerçeklik arasındaki ilişki genellikle buna benzemez; bu veya şu olabilmek bir üstünlük ise, o vakit öyle olmak daha da büyük bir üstünlüktür, yani şu ve bu olabilmekle bir yükseliş olarak ilişkilidir. Ancak umutsuzluğa gelince, kendisi olmak, öyle olabilmekle bir alçalış olarak ilişkilidir; olasılığın üstünlüğü ne kadar sonsuzsa, düşüş bir o kadar derindendir. Velhasıl umutsuzluğa ilişkin olarak yükseliş olan şey öyle olmamaktır. Gelgelelim bu tespit yine de belirsizdir. Umutsuz olmamak, topal, kör ve bunun gibi olmamak gibi değildir. Sayet umutsuz olmamak öyle ol-

mamaktan ne fazla, ne eksik anlama geliyorsa, o vakit tastamam öyle olmaktır. Umutsuzluk içinde olmamanın, öyle olabilmenin yok edilmiş olasılığı anlamına gelmesi gerekir; bir insanın sahiden umutsuz olabilmesi için olasılığı her an yok etmesi gerekir. Zira düşünürler gerçekliğin yok edilmiş olasılık olduğunu söylese de bu tamamen doğru değildir; o, gerçekleştirilmiş, etkin olasılıktır. Ancak gerçeklik (umutsuz olmamak), burada dolayısıyla bir ret de olan gerçeklik (umutsuz olmamak), aciz, yok edilmiş olasılıktır; genellikle olasılığa ilişkin olarak bir teyit olan gerçeklik burada bir reddir.

Umutsuzluk, sentez ilişkisindeki kendisine ilişkin oransızlıktır. Ancak sentez, oransızlık değildir, sadece olasılıktır ya da oransızlık olasılığı sentezde yatar. Sentez oransızlık olsaydı, o vakit umutsuzluk hiç var olmazdı, o vakit umutsuzluk bu itibarla insan doğasında yatan bir şey olurdu, yani o vakit o, umutsuzluk olmazdı, insanın başına gelmiş bir şey, mustarip olduğu bir şey olurdu, içine düştüğü bir hastalık gibi ya da herkesin akıbeti olan ölüm gibi. Hayır, umutsuzluğa düşmek insanın kendinde yatar ama eğer o, sentez olmasaydı, o vakit hiç umutsuzluğa düşemezdi ve sentez en başta Tanrı tarafından doğru oranda (belirlenmiş) olmasaydı, o vakit de insan umutsuzluğa düşemezdi.

O halde umutsuzluk nereden gelir? Sentezin, içinde kendisine ilişkin olduğu ilişkiden, insanı ilişki haline getiren Tanrı, tabiri caizse, elini onun üzerinden çektiği zaman, yani ilişki kendisine ilişkin olunca. Ve orada, ilişkinin tin, kendilik olmasında yatar tüm umutsuzluğun tâbi olduğu sorumluluk ve her an var durumdadır, umutsuz kimse umutsuzluğu hakkında, kendisi ve başkaları için ne kadar fazla ve ne kadar ustaca yanıltıcı da olsa, bir bedbahtlık gibi söz ederse etsin, onun, kafa karışıklığı itibariyle o mahut bas dönmesi örneğiyle, nitel farkı

olmakla beraber, çok ortak yanı vardır, zira baş dönmesi ruha, umutsuzluk tine bağlıdır ve umutsuzluğa istinaden benzerliklerle doludur.

O vakit oransızlık, umutsuzluk devreye girdiğinde kendiliğinden sürüp gider mi? Hayır, kendiliğinden sürüp gitmez; oransızlık sürdüğü takdirde bu, oransızlıktan değil, kendisine ilişkin bir ilişkiden kaynaklanır. Demek ki oransızlık kendisini her belli ettiğinde ve var durumda olduğu her an, ilişkiye geri dönülmesi gerekmektedir. Yani şöyle, kişi bir hastalığa yakalandı, denir, misalen bakımsızlıktan yakalanmıştır. Böylece hastalık devreye girer ve o andan itibaren etkisini korur ve o artık bir gerçekliktir, kökeni giderek bir *geçmiş* olur. Durmadan şöyle demek hem zalimce hem de insanlık dışı olurdu: “Hey sen, hasta, sen şu an hastalığa yakalanmışsın,” yani hastalığın gerçekliği her an onun olasılığında çözülmek isteniyor gibi olurdu. Onun hastalığa yakalandığı doğrudur ama o bunu sadece bir kere yapmıştır, hastalığın sürüşü bir kere buna yakalanmış olmasının basit bir sonucudur, ilerleyişini her an neden olarak ona havale etmek olmaz; o, hastalığa uğradı ama onun için hastalığa *yakalanıyor* denemez. Umutsuzlukta durum farklıdır; her gerçek umutsuzluk ânı, onu olasılığa havale etmektir, o, umutsuz olduğu her an buna yakalanır; bu daima şimdiki zamandır, geride bırakılmış geçmişliğe ilişkin olarak bir hiçtir; umutsuz kişi her gerçek umutsuzluk ânında tüm geride kalanı, olasılığın içinde bir şimdide olma hali olarak ayakta tutar. Bu, umutsuzluğa düşmenin tinsel bir durum olmasından, insanın içindeki ebedi olanla ilişkide olmasından ileri gelir. Ancak o, ebedi olandan yakayı kurtaramaz, hayır, hem de ilelebet kurtaramaz; onu tek kalemde başından atamaz, hiçbir şey bundan daha olanaksız değildir; ona sahip olmadığı her an onu başından atmış ya da atıyor olması gerekir – ama o yine geri döner,

yani kişi umutsuz olduğu her an umutsuzluğa düşer. Zira umutsuzluk oransızlığın değil, kendisine ilişkin ilişkinin sonucudur. Ve insanın kendisinden kurtulması ne kadar küçük bir ihtimalse, kendisiyle ilişkiden kurtulamaması da öyledir, ki hatta bu birbirinin aynısıdır, zira kendilik haliyle kendisine ilişkin kendisiyle ilişkidir.

C. Umutsuzluk “Ölüme Götüren Hastalık”tır...

Ölüme götüren hastalık kavramını yine de kendi usulünce ele almak lazımdır. Basitçe söylemek gerekirse, nihayeti, neticesi ölüm olan hastalık anlamına gelir. Bu suretle öldürücü bir hastalıktan, ölüme götüren bir hastalıkla eşanlamlı olarak söz edilmiş olur. Bu anlamda umutsuzluğa ölüme götüren hastalık denemez. Ancak Hıristiyan anlayışında ölümün kendisi hayata bir geçiştir. Bu açıdan, Hıristiyan anlayışında hiçbir dünyevi, bedensel hastalık ölüme götüren değildir. Zira ölüm pekâlâ hastalığın sonudur, ama ölüm son değildir. En dar anlamda ölüme götüren bir hastalık söz konusu olacaksa, bu hastalığın, sonun ölüm olduğu ve ölümün son olduğu bir hastalık olması gerekir. Ve bu, tek kelimeyle umutsuzluktur.

Velakin umutsuzluk bir başka, daha bir kesin anlamda ölüme götüren hastalıktır. Şöyle ki, basitçe anlaşıldığında, insanın bu hastalıktan ölmesi ya da bu hastalığın bedensel hastalıkla son bulması, olasılık dahilinde değildir. Tam tersi, umutsuzluğun eziyeti ne de olsa ölemektedir. O, ölüm döşeginde yatan ve ölümün pençesinde olsa da ölemeyenin durumuyla bu açıdan daha çok ortak yana sahiptir. Şu halde, ölüme götürecektir şekilde hasta olmak ölememektir ama yaşam umudu varmış gibi değil, hayır, umutsuzluk en son umudun, ölümün bile var olmamasıdır. En büyük tehlike ölüm olduğu zaman, insan yaşama umut bağlar; lakin tehlikenin bundan daha kor-

kuncunu tanıyıp öğrendiği zamanda, ölüme umut bağlar insan. Tehlike, ölümü tek umut haline getirme derecesinde büyük olduğunda, umutsuzluk, en azından ölememenin umutsuzluğudur.

Şu halde, sonuncu anlamda, umutsuzluk ölüme götüren hastalıktır, o eziyet eden çelişkidir, kendilikteki o hastalıktır, ebediyen ölmektir, ölmek ve yine de ölmektir, ölümü ölmektir. Zira ölmek sona ermiş olmak demek iken, ölümü ölmek, ölümü tadarak yaşamak demektir; insan bir an bile böyle yaşamaya razı olabilecek olsa, bunu yaptı diye ebediyen öyle yaşacaktır. Bir insan umutsuzluktan, hastalıktan ölür gibi ölecek olsaydı, o vakit kendi içindeki ebedi olanın, kendiliğin, bedeninin hastalıktan ölmesi anlamında ölebilmesi gerekirdi. Ancak bu bir olanaksızlıktır; umutsuzluğun ölümü kendisini sürekli olarak bir varoluşa dönüştürür. Umutsuzluğa düşen ölemez; “hançerin, düşünceleri öldürebildiğinden” daha fazla değil,* umutsuzluk da ebedi olanı, umutsuzluğun temelinde yatanı, kurdu ölmeyen ve ateşi sönmeyen kendiliği ancak o kadar tüketebilir.† Yine de umutsuzluk sadece *kendini* tüketmedir, ama aciz bir kendini tüketmedir, kendi istediği şeyi yapmak elinden gelmez. Ama kendi yapmak istediği kendisini tüketmektir, ki bu, elinden gelmez ve bu zayıflık yeni bir kendini tüketme biçimidir, ki umutsuzluğun elinden yine burada da kendi istediğini yapmak, kendisini tüketmek gelmez; bu bir potansiyalizasyondur‡ veya potansiyalizasyon kuralıdır. Bu, umutsuzlukta tahrik edici olan şeydir veya umutsuz-

* Johannes Ewald'ın “En aandelig Sang” [Dini Bir Şarkı] adlı manzum eserinde, intihar bağlamında geçen bir ifade (1779) –çn.

† Kutsal Kitap, Markos 9:48. “Oradakileri kemiren kurt ölmez, Yakan ateş sönmez.” –çn.

‡ Bir şeyin bir diğeriyle bir arada uygulandığında/verildiğinde oluşturdıkları toplam etki miktarının, onların bireysel etkilerinin toplamından daha fazla olması. (Dan) <http://www.potentiality.org>

luktaki kangrendir bu, aciz kendini tüketmenin ta içine, daha ve daha derinine doğru harıl harıl ilerleyen kemirgenlik. Umutsuzluğa düşen için herhangi bir teselliden o kadar uzaktır ki, umutsuzluk onu tüketmez, bilakis bu teselli tastamam bir eziyettir, tam anlamıyla yaranın acısını hayatta tutan ve yaranın acısını yaşatan şeydir; zira –umutsuzluğa düşmüş olduğu değil– sayesinde umutsuzluğa düşüyor olduğu şey tastamam şudur: Kendisini tüketmek, kendinden kurtulamamak, bir hiç olamamak. Bu, umutsuzluğun potansiye edilmiş formülüdür; bu, kendilik hastalığında ateşin giderek yükselmesidir.

Umutsuzluk içindeki kimse *bir şey* için umutsuzluk çeker. Bir an öyle gibi görünür, ama sadece bir an ve tam o anda gerçek umutsuzluk veya kendi gerçekliği içindeki umutsuzluk açığa çıkar. Kişi *bir şey* için umutsuzluk içindeyken, aslında *kendisi* için umutsuzdur ve şimdi kendisinden kurtulmak ister. Düsturu “Ya Sezar olursun ya da bir hiç” olan güç hastası, Sezar olmaz, o vakit bunun için umutsuzluğa düşer. Lakin bunun anlamı başkadır: O tamı tamına Sezar olmadı diye şimdi kendisine katlanamaz. Aslında o, Sezar olmadı diye umutsuzluğa düşmez, Sezar olmadı diye kendisi için umutsuzluğa düşer. Bu, kişinin Sezar olduğunda arzuladığı, ancak başka bir anlamda, tıpkı umutsuzlukta olduğu gibi, her şey olacak olan kendilik şimdi onun için her şeyden daha çekilmezdir. Daha derin bir anlamda, kişi için çekilmez olan şey, Sezar olmuş olmaması değildir, Sezar olmamış olan bu kendilik ona çekilmez gelmektedir veya daha da doğrusu: onun için çekilmez olan, kendisinden kurtulamamaktır. Sezar olunca, umutsuzluk içinde kendisinden kurtulmuştur; lakin şimdi, Sezar olmadığı için, umutsuzluk içinde kendisinden kurtulamamaktadır. Esasen o her halükârda umutsuzdur, zira kendisine sahip değildir, kendisi değildir. O, Sezar olmak yoluyla yine de kendisi

olmazdı ama kendisinden kurtulmuş olurdu ve o, Sezar olmamak yoluyla kendisinden kurtulamadığı için umutsuzluk içindedir. Dolayısıyla umutsuz birisi hakkında, sanki bu ona bir cezaymış gibisinden, kendisini tüketiyor demek, yüzeysel bir gözlemdir (zira bunu diyen, farazen umutsuz insan hiç görmemiştir, en azından kendisini bile). Zira umutsuzluğa düştüğü tam anlamıyla budur ve azap içinde yapamadığı tam anlamıyla budur, çünkü umutsuzlukla birlikte, yanamayan veya yakılamayan bir şey ateş almıştır, kendiliğin içinde.

Velhasıl bir şey için umutsuzluğa düşmek esasında umutsuzluk değildir. Başlangıçtır veya doktorun bir hastalıkla ilgili, kendini henüz göstermemiş, dediği türden bir şeydir. Şimdi sıradaki, kendisini gösteren umutsuzluktur, kendisi için umutsuzluğa düşmektir. Bir genç kız sevdadan dolayı umutsuzluğa düşer, sevdiğinin kaybına, ölmüş olmasına, ona ihanet etmiş olmasından dolayı umutsuzluğa düşer. Bunun kendini göstermiş umutsuzlukla bir alakası yoktur, hayır, o kendisinden dolayı umutsuzdur. Kendilik, kızın “onun” sevgilisi olarak kalırdı, en mutluluk verici şekilde kurtulmuş ya da yitirmiş olacak olduğu o kendilik, “onsuz” bir kendilik olursa, kız için bir azap olur; onun için, başka anlamda bir o kadar umutsuzluğa düşürücü olsa dahi, onun zenginliği haline gelmiş olan bu kendilik şimdi kız için ya itici bir boşluk halini almıştır, çünkü “o” ölmüştür ya da tiksindirici bir boşluk halini almıştır, çünkü kıza aldatılmış olduğunu hatırlatır. Şimdi şunu bir dene, böyle bir kıza şöyle de: kendini tüketiyorsun; alacağın yanıt şu olacaktır: “Ah hayır, sorun tıpatıp bunu yapamıyor olmam.”

Kendisi için umutsuz olmak, umutsuzluk içinde kendisinden kurtulmayı istemek tüm umutsuzlukların reçetesidir, o vakit öyle ki, ikinci umutsuzluk formu, umutsuzluk içinde kendisi olmak istemek, ilkinde umutsuzluk

içinde kendisi olmak istememeye geri götürülebilir, tıpkı yukarıdaki durumda (bkz. A) umutsuzluk içinde kendisi olmak istememek formunu umutsuzluk içinde kendisi olmak istemekte çözümlememiz gibi. Ancak kişi umutsuzluk içinde kendisi olmak isterse, o vakit haliyle kendisinden kurtulmak istemeyecektir: Evet, öyle gibi gelir ama daha yakinen bakıldığında, çelişkinin aynı olduğu görülür. Umutsuzluk içinde olmak istediği kendilik, olmadığı bir kendiliktir (zira gerçekten kendisi olmak istemek haliyle umutsuzluğun tam karşıtıdır), yani kendisini, onu belirlemiş olan kudretten koparmak ister. Ama tüm umutsuzluğuna rağmen bu, elinden gelmez; umutsuzluğun tüm gayretine rağmen o kudret daha baskındır ve o kişiyi olmak istemediği kendilik olmaya zorlar. Ama bu durumda o haliyle yine de kendi akıl ettiği kendilik olabilmek için halen olduğu kendilikten kurtulmak ister. Kendi istediği gibi bir kendiliği olması, bu başka bir anlamda bir o kadar umutsuz olsa bile onun tüm arzusudur, ama istemediği gibi bir kendiliğe zorlanmak, kendisinden kurtulamaması onun azabıdır.

Sokrates ruhun ölümsüzlüğünü, ruhun hastalığının (günahın) onu bedensel hastalığın bedeni yiyip tükettiği gibi tüketmemesiyle kanıtladı. Aynı şekilde, insanın içindeki ebedi olan da umutsuzluğun o insanın kendiliğini tüketememesiyle, bunun tıpatıp umutsuzluk içindeki çelişkinin azabı olmasıyla kanıtlanabilir. Şayet bir insanın içinde ebedi hiçbir şey olmasaydı, o vakit o hiç umutsuzluk çekemezdi ama umutsuzluk onun kendiliğini tüketebilseydi, o vakit zaten hiç umutsuzluk olmazdı.

Böylece umutsuzluk, kendiliğin bu hastalığı, ölüme götüren hastalıktır. Umutsuz kimse ölümcül hastadır. Hastalık, herhangi bir hastalık için söz konusu olduğundan bambaşka bir anlamda da olsa, en hayati organlara hücum etmiştir ve kişi yine de ölemez. Ölüm, hastalığın

son *moment*'i değildir ama ölüm sürekli olarak sondur. Bu hastalıktan ölümle kurtulmak bir olanaksızlıktır, zira hastalık ve azabı – ve ölüm tam olarak ölememektir.

Umutsuzlukta durum böyledir. Umutsuz olandan ne kadar uzak durursa dursun, umutsuz olan kendiliğini tamamen yitirmekte ne kadar muvaffak olursa olsun (ki bu özellikle umutsuz olmanın bilmezliği türünden umutsuzlukta söz konusudur) ve de onu zerre kadar bile fark edilmeyecek şekilde yitirmiş olursa olsun, ebediyet onun durumunun umutsuzluk olduğunu yine de açığa vurur ve onu kendiliğine perçinler, öyle ki azap yine de onun kendisinden kurtulamaması olur ve başarısının bir hayal ürünü olduğu meydana çıkar. Ve ebediyet böyle yapmak zorundadır, çünkü bir kendiliğe sahip olmak, bir kendilik olmak, insan tanınmış en büyük, sonsuz imtiyazdır ama aynı zamanda ebediyetin ondan hak talep etmesidir.

B **Bu Hastalığın (Umutsuzluğun)** **Evrenselliği...**

Nasıl ki bir doktor tamamen sağlıklı tek bir insan olmadığını söyleyebilirse, insanı tamamıyla tanımış olan biri de her şeye rağmen yine de bir parça umutsuz olmaksızın, her şeye rağmen yine de yüreğinin ta derininde, aşına olmadığı veyahut aşinalık kurmayı hiç mi hiç göze alamadığı bir şeye karşı bir huzursuzluk, bir rahatsızlık, bir uyumsuzluk, bir kaygı veya varoluştaki bir olasılık ya da kendisi için bir korku bulunmaksızın yaşayan; öyle ki, bir doktorun bedensel bir hastalıkla yaşayıp gitmekten söz ettiği, misal ta içteki varlığını bir kerecik bir an için, izah edilemez bir korku olarak hissettirmiş tinsel bir hastalık taşımaksızın yaşayıp giden tek bir insan olmadığını söyleyebilirdi. Ve her halükârda Hıristiyanlık âlemi haricinde umutsuzluğa düşmeksizin yaşamış ve yaşayan hiçbir insan olmadığı gibi, Hıristiyanlık âlemi dahilinde de, gerçek bir Hıristiyan olmadığı takdirde, umutsuzluğa düşmeksizin yaşamış ve yaşayan hiçbir insan yoktur ve kişi bunu bihakkın olmadığı takdirde yine de biraz umutsuzluk içindedir.

Bu görüş pek çok insana muhtemelen bir paradoks, bir mübalağa, hatta karanlık ve kasvetli bir bakış açısı gibi görünecektir. Ama bununla hiçbir ilgisizdir. Karanlık de-

ğildir, bilakis çoğunlukla az buçuk karanlık bırakılan bir şeye ışık tutma arayışındadır; kasvetli değildir, bilakis şevklendiricidir, çünkü her insanı, onda bulunulabilecek en azami talep altında gözlemler: Tin olmak bir paradoks da değildir, bilakis tutarlı bir şekilde sürdürülen temel bir görüştür ve bu açıdan, bir mübalağa da değildir.

Ancak, umutsuzluğa dair genel görüş, hayali silüetiyle durmaya devam eder ve bu şekilde yüzeysel bir görüştür, yani bir görüş değildir. Umutsuz olup olmadığını her insanın en iyi kendisinin bilmesi gerektiğini farz eder. Şu halde, öyle olduğunu söyleyen kimse umutsuz addedilirken, kendisi öyle olmadığını düşünen kimsenin de öyle olmadığı farz edilir. Bunun bir neticesi olarak umutsuzluk gayet yaygın olacağı yerde ender bir fenomen olur. Birisinin umutsuz olması ender değildir; hayır, ender, hatta çok ender olan, birisinin hakikatte öyle olmasıdır.

Lakin, ortak kanının aklı, umutsuzluğa çok az erer. Dolayısıyla, diğerlerinin arasında (ki bunlardan bir tekinin adını vermek, doğru dürüst anlaşıldığında, binlercesini ve milyonlarcasını umutsuzluk kategorisine sokar), umutsuz olmamanın da, öyle olduğunun farkında olmanın da tastamam bir başka umutsuzluk formu olduğunu gözden geçirir, tamamen gözden geçirir. Ortak kanı, umutsuzluğu çok daha derin bir anlamda idrak etme hususunda vaki olan şey, bir insana – çok daha derin bir anlamda, hasta olup olmadığını idrak etme hususunda zaman zaman vaki olan şeye benzer; zira ortak kanının tinin (ki bu olmadan umutsuzluğa akıl erdirilemez) ne olduğuna, hastalık ve sağlığın ne olduğuna erdiğinden çok daha az aklı erer. Genel olarak, bir insan, sağlığının yerinde olduğunu kendisi söylemediğinde, onun olsa olsa sağlığının yerinde olduğunu söylediğindeki kadar sağlıklı olduğu farz edilir. Ancak doktor, hastalığı başka türlü gözlemler. Peki niye? Çünkü doktor sağlıklı olma-

nın ne olduğuna dair kesin ve gelişmiş bir fikre sahiptir ve bir insanın durumunu bu itibarla muayene eder. Bir doktor, hayal ürününden ibaret bir hastalık olabileceği gibi, hayal ürününden ibaret sağlık da olabileceğini bilir; o yüzden son örnekte, öncelikle hastalığı meydana çıkaracak yöntemlere başvurur. Doktor, her halükârda, özellikle de (derin kavrayışlı) doktor olduğu için, bir insanın kendi sağlık durumuna dair söylediklerine kayıtsız şartsız itimat etmez. Şayet her insana, kendi sağlık durumuna, sağlıklı mı, yoksa hasta mı olduğuna, neden mustarip olduğuna vs'ye dair kayıtsız şartsız güvenilebilecek gibi bir durum olsa, o vakit doktorluk uydurmaca-dan ibaret olurdu. Zira bir doktorun vazifesi sadece ilaç yazmak değildir, her şeyden önce hastalığı teşhis etmek, yani muhtemelen hasta olanın sahiden hasta olup olmadığını ve sonra da muhtemelen sağlıklı olanın gerçekten hasta olup olmadığını teşhis etmektir. Ruh doktorunun umutsuzlukla olan ilişkisi de böyledir. Umutsuzluğun ne olduğunu bilir, onu teşhis eder ve dolayısıyla insanın ne umutsuz olmadığı iddiasıyla ne de öyle olduğu iddiasıyla tatmin olur. Doğrusu, öyle olduğunu söyleyenlerin bile bir anlamda daima umutsuz olmadığına dikkat etmek gerekir. Şöyle ki, insan umutsuz gibi davranabilir ve insan hata edip tinsel bir nitelik olan umutsuzluğu, umutsuzluk noktasına kadar varmaksızın tekrar kaybolup giden türlü çeşitli geçici keyifsizlikle, gerginlikle, içsel çelişkiyle birbirine karıştırabilir. Ne var ki, doğrusu istenirse, ruh doktoru buna da umutsuzluğun formları olarak bakar; yapmacıklık olduğunu gayet iyi görür –lakin bu tıpatıp yapmacıklıktır, umutsuzluktur; bu keyifsizliğin ve vs'nin fazla önem taşımadığını gayet iyi bilir– ama bu önemi taşımıyor ve taşımayacak olması umutsuzluktur.

Ortak kanı buna ilaveten umutsuzluğun bir hastalıkla kıyaslandığında tinsel bir hastalık olduğu için adına

hastalık denen şeyden diyalektik olarak farklı olduğunu da gözden geçirir. Ve bu diyalektik boyut da, doğru anlaşıldığında, yine binlercesini umutsuzluk sınıfına sokar. Şöyle ki, şayet bir doktor belli bir anda, falan filanın sağlıklı olduğuna kendini ikna etmiş ise – ve o kişi bir sonraki an hasta olur ise: o vakit doktor bu insanın o belli anda sağlıklı *olmuş* olduğunda, ancak şimdi hasta *olduğunda* haklı olabilir. Umutsuzlukta durum farklıdır. Umutsuzluk meydana çıkar çıkmaz, o insanın umutsuz olmuş olduğu da meydana çıkar. Bu açıdan, umutsuzluktan kurtulmamış bir insana hiçbir zaman herhangi bir hüküm giydirilemez. Zira umutsuzluğa düşüren şey her ne ise, daha vuku bulduğu anda, o kişinin tüm hayatı boyunca umutsuzluk içinde yaşamış olduğu meydana çıkar. Diğer taraftan, birinin ateşi yükselince, onun hayatı boyunca yüksek ateşle yaşamış olduğunun meydana çıktığı, hiçbir suretle söylenemez. Ama umutsuzluk tinsel bir niteliktir, ebediyle ilişkilidir ve dolayısıyla diyalektiğinde ebediden biraz bir şeyler vardır.

Umutsuzluk sadece diyalektik olarak bir hastalıktan farklı değildir, aynı zamanda umutsuzluğa ilişkin tüm belirtiler diyalektiktir ve o yüzden yüzeysel gözlem, umutsuzluğun mevcut olup olmadığına karar vermek de kolaylıkla aldanabilir. Şöyle ki, umutsuz olmamak tamamıyla umutsuz olmak anlamına gelebildiği gibi, umutsuzluktan kurtulmak anlamına da gelebilir. Esenlik ve iç rahatlığı umutsuzluk içinde olunduğunu gösterebilir, nasıl ki bu esenlik, bu iç rahatlığı umutsuzluk anlamına gelebilirse ve bu da umutsuzluğun üstesinden gelmiş ve huzura kavuşmuş olmak anlamına gelebilir. Umutsuz olmak hasta olmak gibi değildir; zira hasta olmamak ne de olsa hasta olmak demek olamaz, ama umutsuz olmamak tam olarak umutsuz olmak anlamına gelebilir. Umutsuzluk, kırıklık halinin hastalık olduğu bir hastalık gibi de-

ğildir. Katiyetle. Ne var ki kırıklık hali diyalektiktir. Bu kırıklık halini hiçbir zaman hissetmemiş olmak tam da umutsuz olmaktır.

Yani şunu temel alır; tin olarak gözlemlendiğinde (ki umutsuzluktan söz edilecekse, insanın tin itibariyle gözlemlenmesi gerekir) insanın durumu daima kritiktir. Hastalığa istinaden bir krizden söz edilir ama sağlığa istinaden edilmez. Ve niye edilmez? Çünkü bedensel sağlık dolayumsuz bir niteliktir, ancak hastalık durumunda diyalektiktir ve kriz o vakit söz konusu olur. Ancak tinsel açıdan ya da insan tin olarak gözlemlendiğinde, hem sağlık hem de hastalık kritiktir; dolayumsuz olan hiçbir tinsel sağlık hali mevcut değildir.

İnsana tin olarak değil de sadece ruhsal-bedensel bir sentez olarak bakılmaya son verildiği anda (ki aksi halde, umutsuzluktan da söz edilemez) sağlık dolayumsuz bir nitelik olur ve ruhun veya bedenin hastalığı ancak o vakit diyalektik bir niteliktir. Ama umutsuzluk tam olarak insandaki tin olarak nitelendirilmenin bilincinde olmamaktır. İnsani anlamda bile her şeyin en güzeli ve en cana yakını olan şey –tümüyle huzur ve ahenk ve keyif olan kadına özgü gençlik– yine de umutsuzluktur. Şüphesiz, bahtiyarlıktır ama bahtiyarlık tinsel bir nitelik değildir ve bahtiyarlığın çok ama çok içlerinde, en derin mahremiyetinde kaygı da ikamet eder, ki bu, umutsuzluktur; içeriye kabul olunsun diye can atmaktadır, zira umutsuzluk onun, bahtiyarlığın ta bağrındaki, en gözde, en mutena ikametgâhıdır. Dolayumsuzluk, hayali esenlik ve huzuruna rağmen tümüyle kaygıdır ve dolayısıyla gayet tutarlı olarak, en çok hiçlikten kaygılanır; bu nedenle dolayumsuzluk, en korkunç şeyin en dehşet verici izahıyla bile üstü kapalı, neredeyse üstünkörü, ama yine de refleksiyonun kesin hesapçı nazarıyla atılmış yarım lafla olduğundan çok korkutulamaz. evet hatta, dolayumsuzluk

en ziyade, söz konusu olan şeyin ne olduğunu kendisinin muhtemelen bildiği sinsi yoldan ona yutturularak korkutulabilir. Zira dolaylımsızlık, doğrusu bunu bilmez ama refleksiyon asla hiçten tuzak kurduğundaki kadar kesinen kapana kısıtırmaz ve refleksiyon asla hiç olduğundaki kadar kendisi değildir. Hiçe (onun üzerinde refleksiyona) tahammül edebilmek için üstün bir refleksiyon –ki bu sonsuz refleksiyondur– veya daha doğrusu, büyük bir iman gerekir. Yani hepsinin en güzeli ve sevimlisi olan, kadına özgü gençlik, yine de umutsuzluktur, bahtiyarlıktır. Bu dolaylımsızlığı elden bırakmak da herhalde bunun için bir ömür boyu kısmet olmaz. Ve eğer bu bahtiyarlığı elden bırakmak kısmet olursa, bunun çok az faydası olur, zira bu, umutsuzluktur. Zira umutsuzluk hastalığı tamamen diyalektik olduğu için ona asla yakalanmamış olmanın en büyük bedbahtlık; ona yakalanmanın, her ne kadar insan ondan şifa bulmak istemediğinde en vahim hastalık olsa dahi, hakiki Tanrı nimeti olduğu o hastalıktır. Aksi halde sadece bir hastalıktan şifa bulmanın bahtiyarlık olduğundan söz edilebilirdi, hastalığın kendisiyse bedbahtlıktır.

Bu nedenledir ki, umutsuzluğun ender olduğunu farz eden ortak kanı haklı olmaktan mümkün olabildiğince uzaktır; aksine, gayet yaygındır. Kendisinin umutsuz olduğunu sanmayan ve hissetmeyen her insanın öyle olduğunu ve sadece öyle olduğunu söyleyenin öyle olduğunu farz eden ortak kanı haklı olmaktan mümkün olduğunca uzaktır. Tam aksine, yapmacıksız olarak öyle olduğunu söyleyen kimse bir parça öyledir ve şifa bulmaya, umutsuz olduğu farz edilmeyen ve kendini öyle farz etmeyen tüm herkesten bir diyalektik [*moment*] olarak daha yakındır. Ancak ruh doktorunun da bana muhtemelen hak vereceği gibi, yaygın olan, tıpatıp çoğu insanın tinsel olarak nitelendirildiğinin hiç farkında olmadan yaşayıp

gitmesidir –ki bundan ileri gelen bütün o esenlik, hayattan hoşnut olmak vs vs, bunların hepsi tamamen umutsuzluktur. Buna karşılık, umutsuz olduğunu söyleyenler çoğunlukla ya tin olduklarının farkında olabilecek kadar derin tabiata sahip olanlardır ya da kederli hadiselerin ve korkunç kararların yardımıyla tin olduklarının farkına varmış olanlardır– ya biri, ya öbürüdür; zira hakikatte umutsuz olmayan kimse hayli ender bulunur.

Ah, insani zaruret ve sefaletten öyle çok bahsedilir ki; bunu anlamaya çalışırım, böyle birçoğunu yakinen de tanımışımdır; hayatı heba etmekten öyle çok bahsedilir ki; ama sadece, hayatın sevinçleriyle ya da acılarıyla o kadar aldanmış ki, kendisinin tin olduğunun, kendilik olduğunun hiçbir zaman tam olarak farkına varmamış ve bununla aynı şey olan, bir Tanrı bulunduğunun ve “onun,” bizzat onun ve kendisinin bu Tanrı için var olduğunun, bu nihayetsiz kazanıma umutsuzluk olmaksızın hiçbir zaman ulaşamadığının asla farkına varmadan ve buna dair en derin anlamda bir izlenim edinmeden yaşamış olan insanın hayatı heba olmuştur. Heyhat, bu sefalet, ki birçoğu böyle bir ömür sürer, düşüncelerin en bahtiyarıyla aldanmış olarak; insanları meşgul eden ya da onları insan kalabalıkları karşısında diğer her şeyle meşgul eden, onları hayat sahnesindeki oyuna güç katmak için kullanan, yaşamaya değer ve bir ömre ebadiyen yetecek olan tek şeyin onları, her bireyin en azamisini kazanabileceği şekilde tek tek birbirinden ayırmak yerine kümelemenin – ve onları faka bastırmanın yüce bahtiyarlığını onlara asla hatırlatmayan bu sefalet yok mu, bana böyle bir sefaletin bulunduğu sonsuza dek ağlayabilirmişim gibi gelir! Ah, düşüncelerimde tüm korkunç hastalıklara ve sefalete ilaveten şu, bir dehşet ifadesi daha oluşur: Ondaki gizlilik, ama bundan mustarip olan kişi onu gizlemek isteyecek ve insanın içinde, hiç kimsenin ama

hiç kimsenin onu fark etmeyeceği şekilde yaşamayı başarabilecek şekilde değil, hayır, o, insanın içine öyle bir gizlenebilir ki, insanın kendisinin bile haberi olmaz! Ah, kum saati bir boşalınca, zamansallığın kum saati; dünyeviliğin gürültüsü dinince ve huzursuz ya da nafile koşturmaca son bulunca, etrafında her şey hareketsiz kalınca, ebediyetteki gibi – ister erkek ister kadın ol, ister zengin ister fakir, ister bağımlı ister bağımsız, ister mutlu ol ister mutsuz; ister tacın görkemini azamet içinde taşır ol, ister naçiz bir bilinmezlik içinde sadece günün meşakkati çeker ol; adın ister dünya durdukça hatırlanacak olsun ve dolayısıyla durduğu sürece hatırlanmış olsun olmasın, sen, adı olmayan sen, adsız olarak, o hadsiz hesapsız kalabalıkla beraber koş veya koşma; etrafını çevrelemiş o azamet her insani tarifi galebe çalmış olsun olmasın veya en katı ve en aşağılayıcı insani yargı seni galebe çalmış olsun olmasın: ebediyet sana ve o milyonlarcasının arasındaki her birine tek şey sorar, umutsuzluk içinde yaşamış olup olmadığını, bu umutsuzluğu, umutsuz olduğunu bilmeksizin mi, yoksa bu hastalığı varlığının en derininde, için için yanan bir sır olarak, yüreğinin altında haram aşkın bir meyvesi olarak gizleyerek mi, yoksa başkalarını dehşete düşürürcesine umutsuzluktan çılgına dönerek mi çekmiş olduğunu. Ve o vakit eğer umutsuzluk içinde yaşamış isen, kazara başka ne kazanmış veya yitirmiş de olsan, o vakit, senin için her şey yitmiştir, ebediyet seni kabullenmez, seni hiç tanımamıştır veya daha da fecisi, seni tanındığın gibi tanır, seni umutsuzluğun içinde kendiliğine mahkûm eder!

C

Bu Hastalığın (Umutsuzluğun) Formları...

Umutsuzluğun formları kendiliği, bir sentez olarak, oluşturan *moment*'ler üzerinde düşünölmek suretiyle soyut olarak irdelenebilir. Kendilik sonluluktan ve sonsuzluktan ibarettir. Ama bu sentez bir ilişkidir, türetilmiş olsa dahi kendisine ilişkin bir ilişkidir, ki bu özgürlüktür. Kendilik özgürlüktür. Ancak özgürlük olasılık ve gereklilik kategorisindeki diyalektik olan yöndür. Yine de esas olarak umutsuzluğun bilinç kategorisiyle gözlemlenmesi gerekir; umutsuzluğun bilinçli olup olmaması, bir umutsuzluğu diğlerinden ayıran nitel farklılığı oluşturur. Tüm umutsuzluk kavramsal bakıldığında tabii bilinçlidir de, bundan, umutsuzluk içinde olan, kavram doğruluğu açısından umutsuz denebilecek kimsenin bunun bilincinde olduğı sonucu çıkmaz. Şu halde, belirleyici olan, bilinçtir. Bütünöyle bakıldığında bilinçlilik, yani özbilinç, kendiliğe istinaden belirleyici olandır. Bilinç ne kadarsa kendilik de o kadardır; bilinç ne kadarsa irade de o kadardır; irade ne kadarsa kendilik de o kadardır. Hiç iradesi olmayan insanın kendilikle alakası yoktur, ama ne kadar irade sahibiyse, bir o kadar da özbilince sahiptir.

A. Bilinçli olup olmadığı üzerinde düşünülmezsizin, dolayısıyla sadece sentezin moment'leri üzerinde düşünülme suretiyle gözlemlendiği şekliyle umutsuzluk...

Umutsuzluğa sonluluk-sonsuzluk açısından bakış...

Kendilik sonsuzluğun ve sonluluğun bilinçli sentezdir, kendisine ilişkindir, görevi kendisi olmaktır, ki bu sadece Tanrı'yla ilişki içinde mümkün olabilir. Ancak kendisi olmak* somut olmaktır. Ancak somut olmak ne sonlu ne de sonsuz olmaktır, zira somut olması gereken şey, haliyle bir sentezdir. Şu halde gelişim, kendiliğin sonsuzlaşma içinde sonsuzca kendinden uzaklaşmasından ve sonlulaşma içinde sonsuzca kendine geri dönmesinden ibaret olacaktır. Ancak kendilik kendisi gibi davranmıyorsa o, bunu kendisi bilsin bilmesin, umutsuzluktur. Yine de bir kendilik, oluş içinde, var olduğu her an, sadece varoluşa gelecek olandır, zira *κατα συνειση*[†] olarak gerçekten var değildir, sadece varoluşa gelecek olandır. O halde kendilik kendisi olmadığı takdirde kendisi değildir ama kendisi olmamak tam olarak umutsuzluktur.

a) Sonsuzluğun umutsuzluğu sonluluktan yoksun olmaktır...

Bunun böyle olması, kendiliğin bir sentez olduğu, bu nedenle her bir bileşenin daima bir karşıtı bulunduğu şeklindeki diyalektikten kaynaklanır. Hiçbir umutsuzluk formu doğrudan (yani diyalektik dışı olarak) değil, sadece bunun karşıtı üzerinde derinlemesine düşünülerek tanımlanabilir. Umutsuz kimsenin durumu umutsuzlukla doğrudan tarif edilebilir, tıpkı bir şairin dizelerini, konuşması ona veriyormuş gibi. Lakin umutsuzluğu

* (Dan.) *vorde sig.* Gelişme göstermek anlamında, yani gelişme göstererek kendisi olmak. Bkz. <http://ordnet.dk/ods/ordbog?query=vorde1.1> –çn.

† (Yun.) *Ολυστική δαίμων* olarak –çn. <https://rantey.org>

tanımlamak sadece onun karşıtlığıyla tanıtlanabilir ve dizelerin şiirsel bir değeri olacaksa, ifade cümbüşünün bünyesinde diyalektik karşıtın refleksiyonu da bulunmalıdır. Dolayısıyla, farazen sonsuz hale gelmiş ya da sadece sonsuz olmak isteyen her insan varoluşu, evet hatta insan varoluşunun, içinde sonsuz hale gelmiş olduğu ya da sadece sonsuz olmak istediği her an umutsuzluktur. Zira kendilik, sonlunun sınırlayıcı, sonsuzun genişletici olduğu bir sentezdir. Sonsuzluğun umutsuzluğu bu nedenle gerçektir, sınırsız olandır; zira kendilik sadece o vakit, tam olarak umutsuzluğa düşmüş olmak itibariyle, kendisini net olarak Tanrı'ya dayandırdığında sağlıklıdır ve umutsuzluktan arınmıştır.

Gerçektir olan tabii ki en yakinen hayal gücüyle ilişkilidir, ama hayal gücü de duyguyla, bilmeye, iradeyle ilişkilidir, o halde bir insan gerçektir bir duyguya, bilmeye, iradeye sahip olabilir. Hayal gücü, bütünüyle baktığında sonsuzlaştırıcı olanın *medium*'u değildir; diğer yetiler gibi bir yeti değildir – bu şekilde ele alınmak istenirse, o vakit bu *instar omnium** yetisidir. İnsan hangi duyguya, bilmeye, iradeye sahip ise, bunlar sonuçta insanın nasıl bir hayal gücüne sahip olduğuna, yani bunları hayal gücüne nasıl yansıttığına bağlıdır. Hayal gücü sonsuzlaştırıcı olan refleksiyondur, dolayısıyla emektar Fichte'nin† gayet yerinde ortaya koyduğu üzere, hayal gücü bilgiye ilişkin olarak bile kategorilerin kökenidir. Kendilik refleksiyondur ve hayal gücü refleksiyondur, kendiliğin görselleştirilmesidir‡ ki bu, kendiliğin olasılığıdır. Hayal gücü tüm refleksiyonun olasılığıdır ve bu

* (Lat.) Tüm yetiler için geçerli olan/tüm yetilerin yetisi. (Dan.) *evnen for alle evner, gældende for all evner* –çn.

† Johann Gottlieb Fichte (1762-1814), Alman Romantizminde etkin olan spekülative (kurgul)-idealist ekole dahil bir Alman filozofu –çn.

‡ Veya görselleştirilmesidir. (Dan.) *gørgsellejelse* –çn.

medium'un yoğunluğu, kendiliğin yoğunluk olasılığıdır.

Gerçekdışı olan, bütünüyle bakıldığında, bir insana sonsuzluğa doğru yol gösterir ve bunu, onu sadece kendisinden uzaklaştıracak ve o suretle onu kendisine geri dönmekten alıkoyacak şekilde yapar.

Duygu böylece gerçekdışı hale gelirken, kendilik de giderek buharlaşarak uçar ve en nihayet, insandışı olarak, herhangi bir insana ait olmayan, ancak insandışı olarak da, tabiri caizse herhangi bir soyutlamanın, örneğin *in abstracto** insanlığın kaderine ortak olan bir nevi soyut duyarlılık haline gelir. Romatizmadan mustarip biri bedensel hislerine nasıl ki kendisi hâkim olmayıp bunu rüzgârın ve havanın insafına bırakmış ve havadaki her değişikliği gayri ihtiyari vücudunda hissediyor ise, hisleri gerçekdışı hale gelmiş olan bir kimsenin durumu da aynı böyledir, bir bakıma sonsuz kılınmış olur ama bu gitgide kendisi olacak şekilde değildir, zira o gitgide kendini yitirir.

Gerçekdışı olduğu zaman bilmede de durum böyledir. Kendiliğin, bilme itibariyle gelişim yasası, kendiliğin kendisi olduğu sürece, bilmenin artış derecesinin kendini-bilme derecesiyle oranlı olmasıdır, kendilik ne kadar biliyorsa, kendisini de bir o kadar bilir. Bu vuku bulmaz ise, bilme arttığı derecede, meydana gelen bu artışla insanın kendiliğinin de bir o kadar heba edildiği insandışı türden bir bilme haline gelir, piramitlerin yapımında insanların heba edildiği misal, veya o mahut Rus bandosunda† tek bir notaya, ama ne bir fazla ne bir eksik, tam yerinde basabilmek için insanların heba olduğu misal.

İrade gerçekdışı hale gelirken, kendilik de aynı şekilde gitgide buharlaşarak uçar. İrade o vakit daima soyut

* (Lat.) soyut olarak –çn.

† Belli bir av müziği türü; altmış çalgıcıdan her biri tek bir notaya basar, notaya son derece net ve tam zamanında basması gerekir –çn.

olduğu derecede somut olmaz, öyle ki, niyetle ve kararlarla ne kadar sonsuzlaştırılırsa, vazifenin şimdi derhal icra edilebilen kısmında kendisine karşı giderek daha mutlak surette yakın ve zamandaş olur, böylece, sonsuzlaştırılmak suretiyle, en dar anlamda kendisine geri döner; böylece, kendisinden (niyet ve karar en çok sonsuzlaştığında) *en uzakta* olan, aynı anda da vazifenin sonsuz olan ufak kısmını yerine getirirken kendisine *en yakın* olandır, ki daha bugün, daha bu saat, daha bu an yerine getirebilir.

Ve duygu veya bilme veya irade böylece gerçekdışı hale geldiğinde, bu ister insanın gerçekdışı olanın içine balıklama atladığı daha bir aktif bir biçimde, ister içine koparılırcasına alıp sürüklendiği, daha pasif biçimde olsun – ama her iki durumda da bundan sorumlu olarak, tüm kendilik de eninde sonunda ona dönebilir. Kendilik o vakit soyut sonsuzlaşma veya soyut tecrit içinde, sadece gitgide uzaklaşmakta olduğu kendiliğinden devamlı yoksun kalarak, gerçekdışı bir varoluşa sürüklenir. Örneğin dinsel alanda bu böyledir. Tanrı ilişkisi sonsuzlaşmadır, ama bu sonsuzlaşma, insanı gerçekdışı olarak öyle bir alıp sürükleyebilir ki, sonunda safi sarhoşluk olur. Tanrı nezdinde var olmak bir insana dayanılmaz gelebilir, çünkü insan kendisine geri dönemez, kendisi olamaz. Böylesi bir gerçekdışı dindar (kelimeler yardımıyla karakterize edilmek istenirse) şöyle diyecektir: “Bir serçenin Tanrı nezdinde var olduğunu bilmemesi anlaşılabilir bir şeydir, ama bir insanın Tanrı nezdinde var olduğunu bilmek, sonra o anda çılgına veya bir hiçe dönmek değildir.”*

Ancak insan böylece gerçekdışı olsa ve o yüzden umutsuzluğa düşse bile bu çoğunlukla açığa vurulsa da gayet iyi bir ömür sürebilir, görünüşte olduğu gibi bir insan

* Bkz. Kutsal Kitap, Matta 10:29. “İki serçe bir meteliğe satılmıyor mu? Ama Babanızın izni olmadan bunlardan bir teki bile yere düşmez.” –çn. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

olabilir, dünyevi şeylerle uğraşabilir, çoluk çocuk sahibi olabilir, saygı ve itibar görebilir – ve onun daha derin anlamda bir kendilikten yoksun olduğu gözden kaçabilir. Bu türden şeyler bu dünyada fazla mesele yapılmayan şeylerdir; zira kendilik bu dünyada hakkında en az soru sorulan ve sahip olunduğunun belli edilmesi her şeyden fazla tehlikeli olan bir şeydir. En büyük tehlike olan kendini yitirmek, bu dünyada sessiz sedasız olup bitebilir, sanki hiçbir şey değilmiş gibi. Hiçbir kayıp bu kadar sessiz sedasız olup bitmez; oysa başka herhangi bir yitim, bir kol, bir bacak, 5 Rbd,* bir zevce vs gözden kaçmaz.

β) Sonluluğun *umutsuzluğu sonsuzluktan yoksun olmaktır...*

Bunun böyle olması, yukarıda “α” kısmında gösterilmiş olduğu üzere, kendiliğin bir sentez olduğu, bu yüzden her bileşenin kendi karşıtı olduğu şeklindeki diyalektikten kaynaklanır.

Sonsuzluktan yoksun olmak umutsuz bir sınırlılıktır, dar görüşlülüktür. Böylelikle burada tabii sadece etik (olarak) dar görüşlülük ve sınırlılık söz konusudur. Bu dünyada aslında sadece entelektüel veya estetik sınırlılık ya da kayıtsızlık söz konusu edilir, ki bu sonuncusu, hakkında daima en fazla söz edilendir; zira dünyevilik tıpatıp olarak kayıtsızlığa sonsuz değer atfetmektir. Dünyevi görüş her zaman insanla insan arasındaki farka sıkıca yapışır ve tabii elzem olan tek şeyin esasını kavrayacak anlayışa sahip değildir (zira buna sahip olmak tinselliktir) ve dolayısıyla, sonsuzluğun içinde buharlaşarak değil, topyekûn sonlulaştırılarak kendini yitirmiş olmak, bir rakama dönmüş bir kendilik olarak değil, bu

* Eski bir Danimarka para birimi. 1843'ten itibaren “Rigsbankdaleren (Rbd.)”nin yerini bugünkü para birimi olan “kron” aldı. 1840'lı yıllarda 10 Rbd. birimlik kalifiye işçi maaşının yarısında biriydi –çn.

süreğen *einerlei*'in* bir insanı daha, bir tekerrürü daha olmak demek olan sınırlılığa ve dar görüşlülüğe hiç ama hiç akli ermez.

Umutsuz dar görüşlülük ikellikten yoksun olmaktır ya da kendini ikelliğinden mahrum etmiş, tinsel anlamda, kendini hadım etmiş olmaktır. Her insan kendilik itibariyle ilkel yapıldır, kendisi olmak için amaçlanmış- tır ve doğrusu her kendilik böyle keskin kenarlıdır, ama bundan sadece onun bilenmesi gerektiği sonucu çıkar; sistireden geçirilmesi gerektiği değil, insan korkusundan, kendisi olmaktan topyekûn feragat etmesi gerektiği değil, ya da hatta, sadece insan korkusundan, bir insanın gene de kendisi için kendisi olduğu o daha özsel tesadüfiliği içinde (ki kesinlikle sistireden geçirilmemelidir) kendisi olmayı gözü kesmediği sonucu değil. Ancak umutsuzluğun bir türü sonsuzluğun içine delice dalıp kendini yitirirken, bir diğer türü kendiliğinin “diğerleri” tarafından oyuna getirilmesine âdeta meydan verir. Böyle biri, etrafındaki insan kalabalığına bakarak, her nevi dünyevi işlerle meşgul olarak, dünyada neler olup bittiğini sökerek, kendisini, adının kutsal anlamda ne olduğunu unuttur, kendisine inanmayı gözü yemez, kendisi olmayı çok tehlikeli bulur, diğerleri gibi olmak, bir taklit olmak, kalabalığın içinde bir *numerus* olmak çok daha kolay ve güvenlidir.

Umutsuzluğun bu türü bu dünyada neredeyse tamamen gözden kaçır. Böyle biri, kendisini aynen böyle yitirerek, piyasa rayicine hakkıyla uyacak, evet hatta, bu dünyada büyük sevinç ve coşkunluk uyandıracak başarıyı elde etmiş olur. Burada hiçbir yavaşlama, kendiliğinde ve onun sonsuzlaşmasında hiçbir güçlük yoktur, o bir çakıl taşı gibi sistirelenmiştir, bir geçer akçe gibi tedavüldedir.

* (Alm.) Tekbirlik, türdeşlik, eşlik. - <https://rantey.org>

Herhangi biri tarafından umutsuz addedilmekten gayet uzaktır, tıpatıp olması gerektiği [farz edildiği] gibi bir insandır. Tabiatıyla, bu dünya asıl korkunç olanı kavrayacak anlayışa genel itibarıyla sahip değildir. İnsana hayatta sadece dert çıkarmayan, ama hayatı insana daha rahat ve keyifli de kılan umutsuzluk tabii hiçbir suretle umutsuzluk addedilmez. Dünyanın bu görüşte olduğu, diğer şeyler arasında, hemen hemen tüm atasözlerinden de belli olur, ki bunlar sağduyu kurallıdır. Denir ki, insan susmuş olduğuna bir kere esef ederse, konuşmuş olduğuna on kez esef eder, peki niye? Çünkü konuşmuş olmak dışsal bir olgu olarak, kişinin başına bir sürü dert açabilir, zira bir edimselliktir. Ya susmuş olmak! Ve yine de en tehlikeli olanı budur. Zira bir insan susmakla kendi haline bırakılmış olur; edimsellik burada ona bunun ceremesini çektirmek, kelamının neticelerini ona yüklemek için yardıma koşmaz. Hayır, susmak bu itibarla yeterince kolaydır. Ama neyin korkunç olduğunu bilen insan tam olarak bunun için her hatadan, içe doğru yönelen ve dışarıda hiçbir iz bırakmayan her günahı, her şeyden çok korkar. Velhasıl, riske girmek dünyanın gözünde tehlikelidir, peki niye? Çünkü insan o vakit kaybedebilir. Ama riske girmemek akıllıcadır. Halbuki insanın riske girmeden kaybetmesi müthiş kolay olsa da riske girerek, her ne kadar çok şey kaybetse bile güçlük ve her halükârda asla bir hiçmiş gibi kolayca ve topyekûn kaybetmediği şey – kendisidir. Zira yanlış riske girmiş isem, hayat bunun ceremesini çekmekte bana elbette yardım eder de hiç riske girmemiş isem, o vakit bana kim yardım eder? Ve üstüne üstlük bir de en yüksek anlamda riske girmezsem, tüm dünyevi avantajları namertçe kazanırım – ve kendimi yitiririm!*

* Kutsal Kitap, Matta 16:26 “İnsan bütün dünyayı kazanıp da canından olursa, bunun kendisine ne yararı olur. İnsan kendi canına karşılık ne verebilir?”
 Çeşitli PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Ve sonluluğun umutsuzluğunda da aynen bunun gibidir. Bir insan bu şekilde umutsuz olsa bile zamansallık içinde pekâlâ ve esasen tam da bu yüzden, daha da iyi bir ömür sürebilir, görüldüğü gibi bir insan olabilir, diğerleri tarafından övülebilir, saygı ve itibar görebilir, zamansallıktaki tüm gelip geçici amaçları kendine iş edinebilir. Evet hatta, dünyevilik denen şey tamamen, eğer böyle ifade etmeye izin varsa, kendini bu dünyaya adanmış* insanlardan ortaya çıkar. Yetilerini kullanırlar, servet yaparlar, dünyevi marifetler başarırlar, zekice hesap kitap ederler vs vs, belki de adları tarihe geçer ama kendileri değildirler, tinsel anlamda, hiçbir kendilikleri, uğruna her riske girebildikleri hiçbir kendilikleri, Tanrı nezdinde hiçbir kendilikleri yoktur – eskeza ne kadar bencil olurlarsa olsunlar.

b) Umutsuzluğa olasılık-gereklilik açısından bakış...

Olma hali için (kendiliğin ne de olsa özgürce kendisi olma vazifesi vardır) olasılık ve gereklik eşit ölçüde elzemdir. Sonsuzluk ve sonluluk ($\alpha\pi\epsilon\iota\sigma\tau\omicron\nu-\pi\epsilon\rho\alpha\varsigma$)† nasıl ki kendiliğe özgü ise, olasılık ve gereklik de öyledir. Hiçbir olasılığa sahip olmayan bir kendilik umutsuzluktadır, aynı şekilde hiçbir gerekliğe sahip olmayan bir kendilik de.

a) Olasılığın umutsuzluğu gereklikten yoksun olmaktır...

Bunun böyle olması, gösterilmiş olduğu üzere, diyalettikten ileri gelir. Sonluluk nasıl ki sonluluk karşısında sınırlayıcı ise, gereklik de olasılık karşısında kısıtlayıcı-

* (Dan.) *forskrive sig til verden*. Yazar burada bir tabirden esinlenmiş, izin istemesinin nedeni bu. (Türk.) *ruhunu şeytana satmak* tabirini değiştirerek kullanıyor, izin istemesinin nedeni bu –çn.

† (Yun.) *aperiton, peras* (sonsuz-sınır) - <https://rantey.org>

cıdır. Kendilik, sonluluk ile sonsuzluğun sentezi olarak, belirlendiği takdirde, şimdi *κατα δυνάμιν** dahilinde olmak için, hayal gücü *medium*'unda kendini aksettirir ve bu yolla sonsuz olasılık kendisini gösterir. Kendilik *κατα δυνάμιν* olarak aynen gereklilik kadar olasıdır; zira elbette kendisidir de, kendisi olması onun vazifesidir. Kendisi olduğu nispette, bu gereklidir ve kendisi olması icap ettiği nispette, bu bir olasılıktır.

Şimdi olasılık gereklilikten üstün gelirse, kendilik o vakit olasılığın içinde kendisinden kaçır, öyle ki elinde geri döneceği hiç gereklilik kalmaz, o vakit bu, gerekliliğin umutsuzluğudur. Bu kendilik soyut bir olasılık haline gelir, olasılık içinde debelene debelene bitap düşer ama yerinden kımıldayamaz ve hiçbir yere gidemez, zira gereklilik tam o yerdir; kendisi olmak ne de olsa tam olarak olduğu yerde harekettir. Olma hali bir yerden harekettir ama kendisi olmak, olduğu yerde harekettir.

Olasılık o vakit, kendiliğin gözüne, giderek daha büyüyor gibi görünür, gitgide daha mümkün olur, çünkü hiçbir şey edimsel hale gelmez. En sonunda her şey mümkün gibi görünür ama bu tıpatıp, uçurumun, kendiliği içine çektiği andır. Her küçük olasılığın bile gerçek olabilmesi için bir parça zaman ister. Ancak sonunda edimselliğe harcanacak zaman gitgide kısalır, her şey gitgide daha anlık bir hale gelir. Olasılık giderek daha yoğunlaşır ama olasılık anlamında, edimsellik anlamında değil; zira edimsellik anlamında yoğun olan şey, en azından mümkün bir kısmının gerçek hale gelmesidir. Bir şey şu an mümkün görünür ve sonra yeni bir olasılık doğar, en sonunda bu fantazmagoriler† birbirini öyle süratle iz-

* (Yun.) Olasılık dahilinde/olarak –çn.

† Eski Yunancada “aldatıcı görüntüler” anlamına gelir. Projektörle yapılan görüntü oyunları ya da rüyalarda olduğu gibi iç içe geçmiş hayalleri tanımlamak için kullanılır. <https://rantey.org>

ler ki, sanki her şey olasıymış gibi ve bu tıpatıp bireyin kendinin tamamen bir serap haline geldiği son anmış gibi görünür.

Kendiliğin şimdi yoksun olduğu şey elbette edimseliktir; ki bir insanın gerçekdışı hale geldiğinden bahsedilirken de genellikle böyle denir. Ancak daha yakından bakıldığında esasen yoksun olduğu şey gerekliliktir. Yani filozofların izah ettiği üzere^{*} gereklilik, olasılığın ve edimselliğin birliği değildir, hayır, edimsellik olasılığın ve gerekliliğin birliğidir. Bir kendilik bu şekilde olasılık içinde baştan çıktığında, bu sadece bir güç yoksunluğu da değildir, en azından genel itibariyle anlaşıldığı gibi değildir. Asıl eksik olan, insanın kendi içindeki, bir insanın sınırı denebilecek o gerekliliğe uyma, boyun eğme gücüdür. Dolayısıyla bahtsızlık böylesi bir kendiliğin bu dünyada bir şey olamamış olması da değildir, hayır, bahtsızlık onun kendisinin farkına varmamış olması, sahip olduğu kendiliğin gayet muayyen bir şey olması ve böylece gerekli olmasıdır. Gelgelelim o, bu kendiliğin kendisini olasılığın içinde gerçekdışı olarak aksettirmesi suretiyle kendini yitirmiştir. İnsan bir aynada *kendine* bakarken bile *kendini* tanımak zorundadır, zira bunu yapmazsa, orada *kendini* görmez, *sadece* bir insan görür. Ama olasılığın aynası olağan bir ayna değildir, büyük bir dikkatle kullanılması gerekir. Zira bu ayna hakkında en yüksek anlamda söz konusu olan şey, onun gerçek doğru olmadığıdır. Bir kendiliğin kendi olasılığının içinde falan filan gibi görünmesi sadece yarı gerçektir; zira kendilik kendi olasılığının içinde kendisi olmaktan hâlâ çok uzaktır veya yarı kendisidir. O vakit mühim olan şey, bu kendiliğin gerekliliğinin onu daha yakinen nasıl nitelendirdiğidir. Olasılık, küçük bir çocuğu şu veya bu eğlenceye

* Yazar burada Hegel'i ve Kant'ı hedef alıyor, on

davet etmek misali bir şeydir, çocuk hemencecik gönüllü olsa da mühim olan, anne babasının buna izin verip vermeyeceğidir – anne baba ne ise, gereklilik de odur.

Velakin olasılıkta her şey mümkündür. Bundandır ki, insan olasılığın içinde mümkün olan her tarzda, ama temel olarak iki tarzda yanlış yola sapabilir. Bunların biri arzulama, hasret duyma formu, diğeri ise melankoli-gerçekdışılık (umut-korku veya kaygı) olaraktır. Masallarda ve halk hikâyelerinde sık sık bir şövalyeden bahsedilir, gözüne birden ender bir kuş ilişir, peşinden koşar, zira ilk başta ona gayet yakınmış gibi gelmiştir, ama kuş tekrar uçup gider, o arada gece olmuştur, şövalye arkadaşlarından ayrı düşmüş, yolunu kaybedip çölde kalakalmıştır; arzusunun olasılığında da bu böyledir. Olasılığı gerekliliğe iade edeceği yerde o, olasılığın peşinden koşar –ve sonunda kendine dönmenin bir yolunu bulamaz.– Melankoli halindeyken, bunun tam tersi aynı şekilde baş gösterir. Kişi melankolik bir sevdıyla bir kaygı olasılığının peşine takılır, ta ki bu onu kendisinden uzaklaştırana dek, sonra kaygının içinde telef olur ya da telef olmaktan kaygılandığı kaygının içinde telef olur.

β) *Gerekliliğin umutsuzluğu olasılıktan yoksun olmaktadır...*

Bu, küçük bir çocuğun sesli harfleri telaffuz etmesiyle bir insanın olasılık içinde kaybolması karşılaştırılmak istendiği takdirde, olasılıktan yoksun olmak dilsiz olmaya benzer. Gerekli olan sadece sessiz harflermiş gibidir de onları telaffuz edebilmek için olasılık olması gerekir. Bu eksik oldu mu, bir insanın varoluşu olasılıktan yoksun olma noktasına bir geldi mi, o, umutsuzluk içindedir ve olasılıktan yoksun olduğu her an da böyledir.

Genellikle, bir insanın umut bakımından özellikle zengin olan belli bir çağ olduğu farz edilir ya da bir insanın

hayatının belli bir döneminde veya tek bir ânında umut ve olasılık bakımından zengin olduğundan ya da öncesinde öyle olduğundan dem vurulur. Lakin bütün bunlar insani dilde doğruluğa varmayan laflardır; bütün bu umut ve bu umutsuzluk ne zerre kadar hakiki umuttur ne de hakiki umutsuzluktur. Asıl belirleyici olan şudur: Tanrı için her şey mümkündür.* Bu ebediyen doğrudur ve haliyle her an doğrudur. Günlük kullanımda şüphesiz, bu denir ve günlük kullanımda bu şekilde ifade edilir ama belirleyici karar ânı ancak insani açıdan hiçbir olasılık kalmaması insanın canına tak ettiğinde gelir. O vakit, söz konusu olan, insanın Tanrı için her şeyin mümkün olduğuna inanıp inanmayacağıdır, yani *iman edip* etmeyeceğidir. Ama bu, aklını yitirmenin kesin formülüdür; iman etmek gerçekten de Tanrı'yı kazanmak için aklını yitirmektir. Şöyle yapalım. Dehşetli bir hayal gücüyle ürpererekten, kafasında kesinlikle katlanılamaz herhangi korkunç bir şey canlandırmış bir insan düşünelim. Sonra bu korkunç şey gerçekleşsin, tıpatıp onun başına gelsin. İnsani anlamda bu kişinin mahvı her şeyden kesindir – ve ruhundaki umutsuzluk, umutsuzluğa düşmeye izin sağlayabilsin ve canı öyle isterse, umutsuzluğa düşecek huzuru edinebilsin, umutsuzluğa düşmek için tüm benliğinin rızasını alabilsin diye umutsuzluk içinde mücadele eder, öyle ki hiçbir şeye ve hiçbir kimseye, onun umutsuz olmasına engel olmaya girişenden ve ona engel olma girişiminden daha çok lanet etmez, ki şairlerin şairi bunu gayet mükemmelen, eşi benzeri bulunmaz bir şekilde dile getirir. (II. Richard: “Verwünscht sei Vetter, der mich abgelenkt Von dem bequemen Wege zur Verzweiflung, 3. Perde, 3. Sahne.)† Velhasıl bu suretle kurtuluş insani anlamda hep-

* Kutsal Kitap, Matta 19: 26. “İsa onlara bakarak, ‘İnsanlar için bu imkânsız, ama Tanrı için her şey mümkündür’ dedi.” –çn.

† “Sana lanet olsun, yığın beni umutsuzluğun tıllı yolundan alıp

sinin en olanaksızdır ama Tanrı için her şey mümkündür! Bu olasılık için, isterse, çılgın gibi mücadele eden *imanın* savaşıdır. Zira olasılık, tek kurtarıcı olandır. Biri bayılınca, insanlar su, kolonya, Hoffman damlası* diye haykırır ama biri umutsuzluğa düşecek olsa, o vakit denilen: Olasılık yarat, olasılık yarat olur, olasılık tek kurtarıcıdır. Bir olasılık ve sonra umutsuz kişi tekrar soluk alır, yeniden canlanır; zira olasılık olmaksızın, insan âdeta nefes alamaz. Zaman zaman insana özgü hayal gücünün yaratıcılığı olasılık yaratma raddesine kadar çekilebilir ama nihayetinde, yani *iman* etmek söz konusu olduğunda tek işe yarayan şey, Tanrı için her şeyin mümkün olduğudur.

Bu şekilde savaş devam eder. Bu minvalde savaşan birinin mahvolup olmayacağı sadece ve sadece onun olasılık sağlamak isteyip istemediğine, yani iman etmek isteyip istemediğine bağlıdır. Ve yine de o, insani anlamda mahvının her şeyden kesin olduğuna akıl erdirir. İşte iman etmedeki diyalektik budur. Genel itibariyle bir insan şunun bunun büyük ihtimal, muhtemelen vs kendi başına gelmeyeceğinden gayri bir şey bilmez. Sonra başına gelirse, mahvolur. Gözükara kişi, tehlikenin içine balıklama dalar, ki buradaki olasılık da şu bu olabilir ve sonra kendi başına gelirse, o vakit umutsuzluğa düşer ve mahvolur. *İman sahibi* mahvını (başına gelmiş olan şeyle veya göze almış olduğu şeyle) insani anlamda görür ve ona akıl erdirir, lakin o iman eder. Bunun için mahvolmaz. O hangi yolla yardım göreceğini tamamen Tanrı'ya bırakır, lakin o, Tanrı için her şeyin mümkün olduğuna inanır. Kendi mahvına *iman etmek* mümkün değildir. Bunun insani açıdan mahvı olduğuna akıl erdirmek ve

---

götürdün." W. Shakespeare'in aynı adlı sahne oyununda bir replik. Ancak bu replik oyunun 3. Perdesinin 2. Sahnesinde geçer –çn.

* 1 kısım eter ve 3 kısım alkol karışımı, Hoffman damlası olarak bilinir; kolik tarzında ağrıları dindirmek için kullanılmıştır –çn.

sonra yine de olasılığa inanmak, işte bu, iman etmektir. Sonra Tanrı da ona yardım eder, belki onu kâbusla yüz yüze getirmeyerek, belki de bizzat kâbusla, ki bu yardım beklenmedik, mucizevi, ilahi bir şekilde baş gösterir. Mucizevi şekilde; zira bir insanın mucizevi şekilde yardım görmesinin bir tek kere 1800 yıl önce vuku bulabilmiş olması garip bir bilgiçlik taslamadır. Bir insanın mucizevi bir şekilde yardım görmüş olup olmadığı, temel olarak onun, yardımın imkânsız olduğuna, nasıl bir idrak arzusuyla akıl erdirmiş olduğuna ve sonra da ona yine de yardım eden kudrete karşı ne kadar dürüst olduğuna bağlıdır. Ancak genellikle insanlar ne birini, ne ötekini yapar; yardımı bulabilmek için anlayışlarını bir kere bile zorlamaksızın yardım imkânsız diye haykırırlar ve sonra da nankörce yalan söylerler.

İman sahibi, umutsuzluğa karşı ebediyen güvenilir bir panzehire sahiptir: olasılık; zira Tanrı için her şey her an mümkündür. Çelişkileri çözücü iman gücü budur. Burada çelişki, mahvoluşun insani anlamda kesin olması ve buna rağmen bir olasılık olmasıdır. Sağlık, bütünüyle bakıldığında, çelişkileri çözebilmektir. Bedensel ve fiziksel olarak şu misaldir: Hava cereyanı bir çelişkidir, zira hava cereyanı farklı bir şekilde soğuk ve sıcaktır veya diyalektik dışıdır ama sağlıklı bir beden bu çelişkiyi çözer ve hava cereyanını hissetmez. İmanda da böyledir.

Olasılıktan yoksun olmak ya her şeyin bir gereklilik haline gelmiş olması ya da her şeyin bir abeslik haline gelmiş olması anlamına gelir.

Determinist, fatalist kimse umutsuzdur ve umutsuzluk içinde kendini yitirmiştir, çünkü ona göre her şey gerekliliktir. Onun başına gelen de yiyecek her şey altına dönüşünce açlıktan ölen o kralın başına gelene benzer.*

* Kral Midas-Tuttuğum Altın olsun efsanesine atıfta bulunuluyor –çn.

Kişilik olasılığın ve gerekliliğin bir sentezidir. Onun devam eden varoluşunun bir soluk (solunum) gibi olması bu yüzdendir: Soluk alış ve veriş. Deterministin kendiliği kendi soluk alıp veremez, zira gerekli olanı sadece ve sadece solumak imkânsızdır ve insanın kendiliğini düpedüz boğar. Fatalist kimse umutsuzluk içindedir, Tanrı'yı ve bu suretle kendisini yitirmiştir; zira bir tanrısı olmayanda kendilik de hiç yoktur. Ancak fatalistin hiç tanrısı yoktur ya da onu tanrısı gerekliliktir, ki aynı kapıya çıkar; mademki Tanrı için her şey mümkündür, o halde Tanrı her şeyin mümkün olmasıdır. Fatalistin ibadeti bu yüzden en fazla bir *interjektion*'dur* ve öz itibariyle dilsizliktir, dilsiz teslimiyettir, o dua edemez. Dua etmek soluk da almaktır ve olasılık kendilik için ne ise, oksijen de soluk için odur. Ama bir insanın sadece oksijen ya da nitrojen soluması ne kadar küçük bir olasılık ise, sadece olasılığın ya da sadece gerekliliğin bir duanın soluğunu tayin etmesi de o kadar az bir olasılıktır. Dua etmek için bir tanrı, bir kendilik – ve de olasılık, yahut verimli anlamda bir kendilik ve olasılık olması gerekir; zira Tanrı her şeyin mümkün olması ya da mümkün olan her şeyin Tanrı olmasıdır ve sadece varlığı her şeyin mümkün olduğuna akıl erdirerek tin olacak şekilde sarsılmış olan kişi, sadece o, Tanrı'yla muhatap olmuştur. Mümkün olanın Tanrı'nın takdiri olmasıdır ki, benim dua edebilmemi sağlar; bu sadece gerekli olsaydı, insan da öz itibariyle tıpkı hayvan misali dilsiz olurdu.

Öz itibariyle olasılıktan yoksun olan filistinizmde,† abeslikte durum farklıdır. Filistinizm tinsizliktir, determinizm ve fatalizm tinsel umutsuzluktur, ama tinsizlik de umutsuzluktur. Filistinizm herhangi bir tinsel nite-

---

* (Lat.) Nida –çn.

† Felsefi anlamda dar kafalılık, liberal kültürden yoksunluk –ed.n.

likten yoksundur, kendisini muhtemel olana vakfetmiştir, ki olası olan burada kendine küçücük bir yer bulur; bu suretle Tanrı'nın farkına varma olasılığından yoksun olur. Onlar ister meyhanede tezgâhtar, ister devlet meclisinde bakan* olsun, fantezisi yoksa, ki filistinizm de bu hep böyledir, durum vaziyetin nasıl gittiğine, neyin olası olduğuna, neyin vuku bulmasının âdetten olduğuna dair muayyen bir basmakalıp deneyimler toplamı içinde ömür sürer. Böylece onlar kendisini ve Tanrı'yı yitirmiştir. Zira kendisinin ve Tanrı'nın farkında olmak için hayal gücünün bir insanı alıp olasılığın *miasma*'sından† da yukarılara savurması, onu oradan çekip çıkarması ve her bir deneyimin *quantum satis*'ini‡ aşan şeyi mümkün kılarak, ona umut etmeyi ve korku duymayı yahut korku duymayı ve umut etmeyi öğretmesi gerekir. Ancak filistinizmde hayal gücü yoktur, olmasını istemez, ondan tiksindir. Yani oradan hiç hayır gelmez. Ve sonra yaşam zaman zaman insana, basmakalıp deneyimlerin papağan aklını§ aşan kâbuslarla yardım ederse, filistinizm için o vakit bunun umutsuzluk olduğu açıklık kazanır; o vakit de Tanrı sayesinde o malum enkazdan bir kendilik kurtarabilecek iman olasılığından mahrum olur.

Fatalizm ve determinizmde yine de olasılık hakkında umutsuzlanacak kadar hayal gücü, olanaksızlığı bulgula-yacak kadar olasılık bulunur; filistinizm basmakalıp olan-

* (Dan.) *statsminister*. Bu sözcük her ne kadar güncel anlamda başbakan anlamına gelse de, 1915 yılına kadar devlet meclisi üyelerine verilen addı. İlk bu tarihten itibaren başbakan terimi ve makamı devreye girdi –çn.

† (Dan.) *dunstkreds*. Atmosfer, hava katmanı anlamına gelen eski bir sözcük –çn.

‡ (Lat.) yeterli hedef, münasip hedef –çn.

§ *Keyfekeder akul* anlamında. (Dan.) *papegøjevisdom*. Bkz. <http://ordnet.dk/ods/ordbog?aselect=Papeg%C3%B8jevisdom&query=-papegijevisdom> –çn.

da kendini yatıştırır, işler ister iyi, ister kötüde gitsin, eşit ölçüde umutsuzluk içindedir. Fatalizm ve determinizm gevşetme ve yatıştırma olasılığından, gerekliliği kıvama getirme olasılığından, yani yatıştırma olasılığından yoksundur; filistinizm tinsellikten uyanış gibi bir olasılığa sahip değildir. Zira filistinizm, olasılığı kontrol ediyor olduğunu, bu muazzam esnekliği kandırmış, muhtemelliğin tuzakına ya da tımarhaneye düşürdüğünü sanır, onu mahpus tuttuğunu sanır; mahpusun etrafındaki olasılığı götürüp muhtemelliğin kafesine sokar, onu teşhir eder, onun efendisi olduğunu tahayyül eder, kendini o suretle tinsizliğin kölesi ve her şeyin en adisi olmaya mahkûm ettiğini sezmez. Zira olasılık içinde kaybolan kişi, umutsuzluğun gözükaralılığıyla havada süzülür; her şeyin kendisi için gereklilik haline geldiği kişi, umutsuzluktan dertop halde, yaşamla baş edemez ama filistinizm ruhsuzca galip gelir.

B. Umutsuzluğa bilinçlilik açısından bakış...

Bilinçlilik seviyesindeki yükseliştir ya da umutsuzluğun içinde sürekli yükselen potansiyele kıyasla öyledir; bilinçlilik ne kadar fazlaysa, umutsuzluk da bir o kadar daha yoğunlaşır. Bu her yerde görülür, en belirgin olarak da umutsuzluğun azami ve asgari seviyelerinde. Şeytanın umutsuzluğu en yoğun umutsuzluktur, zira şeytan safi tindir ve bu açıdan mutlak bilinçlilik ve şeffaflıktır; şeytanda, yatıştırıcı mazeret vazifesi görebilecek, karanlık kalmış hiçbir şey yoktur, dolayısıyla onun umutsuzluğu en mutlak aykırılıktır. Bu, umutsuzluğun en büyüğüdür. Umutsuzluğun en küçüğü de bunun umutsuzluk olduğunu bile bilmeyen bir nevi masumiyet halidir, evet, yani insani olarak böyle denilesi gelir. O vakit bilinçsizlik en azamideyken, umutsuzluk en asgaridedir; sanki neredeyse, bu türden bir umutsuzluk hali için insanın böyle deme hakkı var ise diyalektikmiş gibidir.

Umutsuz olduğundan bihaber umutsuzluk veya bir kendiliği ve bir ebedi kendiliği olduğunun umutsuz bilmezliği

Bu durumun yine de umutsuzluk olması ve tam olarak böyle adlandırılması, ona iyi anlamda gerçeğin inatçılığı denebileceğine işaret eder. *Veritas est index sui et falsi.** Ancak gerçeğin bu inatçılığı tam anlamıyla itibar görmediği gibi, gerçekte olan ilişki, gerçekte ilişkisi olmak, en yüce nimet addedilmekten çok uzaktır, o kadar uzaktır ki, Sokratikler yanlışta olmayı en büyük bahtsızlık addeder, onlardaki duyumsallık çoğunlukla düşünselliklerine daha ağır basar. Bir insan bu suretle farazen bahtiyar olunca, kendisini bahtlı olduğuna inandırır, ancak haki-katin ışığında bakıldığında o yine de bahtsızdır, o vakit bu yanlışlıktan koparılıp alınmayı temenni etmekten çok uzaktır. Aksine, hiddetlenir, bunu yapanı en hain düşmanı addeder, buna bir gasp, hemen hemen bir cinayet, o şekilde bahtını katletmek gibi bir şey nazarıyla bakar. Peki bu neden ileri gelir? Duyumsal ve duyumsal-ruhsal olanın ona tamamen hâkim olmuş olmasından ileri gelir; duyumsallığın kategorilerinde yaşıyor olmasından ileri gelir, zira hoş gidenin ve hoş gitmeyenin tini, gerçeği ve buna benzer şeyleri taktığı yoktur; riske girme cesaretini göstermek ve tin olmaya katlanmak için fazla duyumsal olmasından ileri gelir. İnsanlar ne denli gösterişçi ve kurumlu olabilseler dahi kendilerini çoğunlukla çok aşağı hissederler, yani bir insanın olup olabileceği kadar tin olduğunu, mutlak olduğunu hissetmezler bile; lakin gösterişçi ve kurumludurlar – bir dereceye kadar. Bodrum katı, zemin kat ve birinci kattan ibaret bir ev düşünüle-

---

* (Lat.) Gerçek doğruluk kendinin ve yanlış olanın özelliğidir. Bu ifade, Latincesi daha farklı bir şekilde olarak, Baruch de Spinoza'nın (1632-77) *Ethica*'sının (1677) Latince orijinalinde biraz daha farklı olarak geçer. Şöyle ki: Gerçek doğruluk kendinin ve yanlış olanın normudur –çn.

cek olsaydı, zemin katıyla ilk kat orada ev sakinlerinin oturacağı düşünülerek tasarlanmış olsaydı, yahut da her katta oturan sakinlerin arasında bir sınıf farkı olduğu hesaplanarak tasarlanmış olsaydı – ve insan böyle bir evi bir insanla kıyaslayacak olsaydı, o vakit bu insanların çoğunun bodrumda yaşamayı yeğlemesi maalesef acıklı ve gülünç olurdu. Her insan tin olacak yapıda, ruhsal-bedsel bir sentezdir, yapı budur ama o, bodrum katında yaşamayı tercih eder, yani tensel koşullar içinde. Ve o, bodrumda yaşamayı yeğlemekle de kalmaz, hayır, bunu o derece sever ki, birisi çıkıp da ona, emrine amade duran ilk katta oturmasını önerecek olsa, içerler – zira oturduğu yer ne de olsa kendi evidir.

Hayır, yanılğı içinde olmak Sokratikliğe tamamen aykırıdır, ki insanlar en az bundan korkar. Bunu muazzam çapta aydınlatan şaşırtıcı örnekler mevcuttur. Bir düşünür kendine muazzam bir bina inşa eder, bir sistem, tüm yaşamı ve dünya tarihini vs içine alan bir sistem – ve insan bu kişinin özel hayatını gözlemlerse, onun kendisinin bu muazzam, yüksek kubbeli sarayda değil de bitişiğindeki ardiyede veya bir tavuk kümesinde veya hizmetçilerin kaldığı tavan arasında yaşadığını hayretle keşfeder.* Bir insan bu çelişkiye tek bir kelimeyle dikkat çekmeyi kendine mübah görecektir olsa, karşıdaki alınır. Zira o, yanılğıda olmaktan korkmaz, yeter ki sistemi tamamlasın – yanılğıda olmanın yardımıyla.

Şu halde, umutsuz kimse durumunun umutsuz olduğundan bihaber de olsa bu hiçbir şey fark ettirmez; o, öyle olsa da umutsuzdur. Umutsuzluk bir hata ise, o vakit insan ondan ne kadar bihaberse, bir o kadar da yanılğıdadır. Bilmezlik ve umutsuzluk arasındaki ilişki bilmez-

---

* Bu sarkastik tasvir Hegel'i ve onun felsefe sistemini hedef alıyor –çn.

lik ve kaygı arasındaki ilişkiye benzer (bkz. *Kaygı Kavramı*, yazar Vigilius Haufniensis*), tinsizlik kaygısı tıpatıp tinsiz güven duygusuyla tanınır. Ancak bunun temelinde yine de kaygı yatar, dolayısıyla umutsuzluk da bunun temelinde yatar ve yanılısamanın büyüğü sona erip de varoluş sallantıya uğrayınca, temelde yatanın umutsuzluk olduğu dolayimsız olarak ortaya çıkar.

Umutsuz olduğundan bihaber olan umutsuz kimse, bunun bilincinde olana kıyasla, gerçeğin ve kurtuluşun sadece bir negatif [*moment*] daha uzağındadır. Umutsuzluğun kendisi negatif bir tutumdur, onu bilmezlik yeni bir negatif tutumdur. Ancak gerçeğe erişmek için, onun her negatif tutumu delip geçmiş olması gerekir; zira burada belli bir büyüğü halk efsanesinde anlatıldığı gibi bozmak söz konusudur: Tüm parçanın sondan başa doğru çalınması gerekir, yoksa büyü bozulmaz. Yine de umutsuzluğundan habersiz olan kimse, gerçekten ve kurtuluştan, umutsuzluğundan haberdar olan ama yine de kendini umutsuzluk içinde bırakana nazaran, sadece bir anlamda, safi diyalektik olarak, daha uzaktır; zira bilinçli olarak umutsuzlukta kalan umutsuz kimse, bir başka, etik-diyalektik anlamda, kurtuluştan daha da uzaktır, çünkü umutsuzluğu daha yoğundur. Ancak bilmezlik, umutsuzluğu gidermekten veya umutsuzluğu umut haline çevirmekten o kadar uzaktır ki, tam tersine, umutsuzluğun en tehlikeli formu olabilir. Umutsuz kimse bilmezlik içindeyken, bu kendi mahvına olsa bile farkındalık edinmeye karşı güvenceye alınmıştır, yani o, umutsuzluğun pençesinde gayet güvendedir.

Umutsuzluğa düşenin bilmezliği içindeki bir insan tin olarak kendi bilincinde olmanın en uzağındadır. Ancak

---

* Kierkegaard'un *Kaygı Kavramı* kitabı 1844'te Vigilius Haufniensis müstear adıyla yayımlanmıştır –ed.n.

ister kesin ölüm haline, sadece bitkisel bir hayata isterse sırrı yine de umutsuzlukta yatan, yüksek potansiyelli bir hayata istinaden olsun, tam da umutsuzluk olduğunun bilincinde olmamak umutsuzluktur, yani tinsizliktir. İkinci durumda, umutsuz olanın başına da müzmin hastalıktan mustarip olanın başına gelen şey gelir, hastalığı en vahim durumdayken, o kendini çok iyi hisseder, gayet sağlıklı olduğunu farz eder, etraftakiler, üzerinden sıhhat fışkırdığını düşünebilir.

Umutsuzluğun bu formu (ondan bihaberlik) dünyada çok yaygındır, evet hatta, insanların dünyaya dediği ya da daha isabetlice demek gerekirse: Hristiyan âleminin dünyaya dediği şeydir, Hristiyanlıktaki, paganlık ve doğal insandır; tarihe boyunca olduğu gibi ve şimdiki haliyle paganlık da Hristiyanlıktaki paganlık da tam olarak bu tür umutsuzluktur, umutsuzluktur ama bundan haberi yoktur. Tabii ki paganlıkta da doğal insan açısından da umutsuz olmak ile olmamak arasında ayrım yapılır, yani umutsuzluktan, sanki umutsuz olan tek tük insan varmış gibi bahsedilir. Ama bu ayrım, paganlıkla doğal insanın aşk ile özsevgi arasında, sanki bütün o aşk esasen özsevgi değilmiş gibisinden, yaptığı ayrım kadar aldatıcıdır. Lakin paganlık da, doğal insan da bu aldatıcı ayrımdan öteye ne geçebilmiştir ne de geçebilmesi mümkündür, zira umutsuzluğun özgül [niteliği] tam da umutsuzluk olduğundan bihaber olmasıdır.

Estetik bir kavram olan tinsizliğin neyin umutsuzluk olduğuna neyin olmadığına dair katıyen bir değerlendirme kıstası sunmadığı burada kolayca görülür, ki bu zaten gayet yerindedir; çünkü tinin hakikatte ne olduğu, estetik olanın, kendisi için var olmayan bir soruyu nasıl olup da cevaplandırabileceği estetik olarak belirlenemez! Zaten ne de olsa, paganların olduğu gibi pagan ulusların

da şairlere şevk vermiş ve verecek *en masse** şaşırtıcı marifetler başardığını inkâr etmek kadar paganlığın estetik olarak doya doya hayranlık duyulamayacak örnekler de sergilediğini reddetmek muazzam bir aptallık olurdu. Ayrıca, paganlıkta sürdürülmüş olduğu gibi, doğal insan tarafından da nasip olan her ayrıcalığın en zevkli bir şekilde kullanıldığı, en büyük estetik zevk ve sefayla dopdolu, hatta sanat ve bilimin de bu zevk ve sefayı artırmaya, güzelleştirmeye, yüceltmeye hizmet etmesine imkân tanındığı bir ömür sürdürülebileceğini reddetmek ahmakça bir gaf olurdu. Hayır, tinsizliğin estetik kategorisi neyin umutsuzluk olduğuna, neyin olmadığına dair kıstas oluşturmaz, burada benimsenmesi gereken etik-dinsel olanıdır: tin ya da negatif olarak tin noksanlığı, tinsizlik. Tin olduğunun şahsen bilincinde olmayan ya da Tanrı nezdinde tin olduğunun şahsen bilincinde olmayan her insan varoluşu, bu suretle net olarak, [kendine] Tanrı'yı temel almak yerine, kendini karanlık olarak soyut evrensel bir şeye (devlet, ulus ve benzeri) vakfeden ya da kendiliğinin karanlığı içinde, kendi becerilerine, onları nereden edinmiş olduğunun daha derin bir anlamda bilincine varmaksızın, sadece bir vasıta sayan her insan varlığı, kendini, içedönük olarak anlaşılacaksa, izah edilemez bir şey sayar – böylesi her varlık, şaşırtıcı şeyler başarsa da, tüm varoluşa açıklama getirse de, hayattan ne kadar yoğun bir estetik tat alsa da böylesi her varoluş yine de umutsuzluktur. Erken dönem kilise babalarının,† paganların meziyetlerinin muhteşem kusurlar olduğundan dem vururken kastettiği buydu, onlar paganın özünün umutsuzluk olduğunun, paganın Tanrı nezdinde tin olduğunun bilincinde olmadığı kanaatindeydi. Paganın,

---

* (Fr.) *Yığınlarla* –çn.

† Burada kastedilenler, Augustinus (354-430) ve ondan sonrakiler –çn.

kendini öldürme hakkında, yaşamdan Tanrı'ya başkaldırarak bu şekilde intihar etmek tin açısından en ciddi günah dahi olsa, böylesi olağandışı bir basiretsizlikle hüküm vermiş, evet hatta, onu övmüş olması da* bundan ileri gelir (bunu bir örnek babında sunuyor olsam da bu meselenin tümüyle de daha derinden ilişkilidir). Pagan, bir kendiliğin tinsel tanımından yoksun olduğu içindir ki, *kendini* öldürme hakkında bu şekilde hüküm vermiştir ve bunu yapan, hırsızlık, zina ve benzeri şeyler hakkında yine de ahlaken ağır hüküm veren paganın ta kendidir. O, kendini öldürme hakkında bir fikre sahip olmaktan yoksundur; o insan-Tanrı ilişkisinden ve kendilikten yoksundur; kendini öldürmek salt pagan anlamda vasat bir şeydir, yani bunu kim istese yapabilir, çünkü bu, kimseyi ilgilendirmez. Kendini öldürmeye karşı paganlığın bakış açısından bir uyarıda bulunulacaksa, bunun uzun ve dolambaçlı yoldan, insanın başkalarına olan yükümlülüklerini ihlal ettiği gösterilerek yapılması gerekir. Kendini öldürmenin can alıcı noktası olan, bunun Tanrı'ya karşı tek kelimeyle bir suç olduğu hususunu, pagan tamamen es geçer. Dolayısıyla, intiharın umutsuzluk olduğu söylenemez, ki bu zaten düşüncesizce bir *hysterpon-proteron*[†] olurdu; paganın intihara dair, aynen yaptığı gibi hüküm vermesinin umutsuzluk olduğunu söylemek gerekir.

Ancak yine de fark vardır ve olacaktır ve bu, daha dar anlamdaki paganlıkla, Hıristiyanlıktaki paganlık arasındaki nitel farktır; Vigilius Haufniensis'in kaygıya istinaden dikkat çekmiş olduğu gibi paganlık, tinden yoksun olmakla beraber, yine de tin yönünde tanımlanmışken, Hıristiyanlıktaki paganlığın oradan uzaklaşır yönde veya

* Burada, intiharı övmemiş olsalar da belli durumlarda hayatın sağduyulu ve akli başında bir sonlandırılışını addeden Seneca, Epiktetus, Marcus Aurelius gibi stoacı filozoflar hedef alınıyor –çn.

† (Lat.) Ters mantık –çn.

bir arıza sonucu, tinden yoksun olduğu ve dolayısıyla tam anlamıyla tinsizlik olduğu hususudur.

b) Umutsuz olduğunun bilincinde olan, bu nedenle içinde sonsuz bir şey bulunan bir kendiliği olduğunun bilincinde olan, böylece umutsuzluk içinde ya kendisi olmayı istemeyen ya da umutsuzluk içinde kendisi olmayı isteyen umutsuzluk

Burada tabii, umutsuz olduğunun bilincinde olan kişinin, umutsuzluğun ne olduğu hakkında doğru fikre sahip olup olmadığının ayrımsanması gerekir. İnsan bu suretle, sahip olduğu fikre istinaden kendisine umutsuz demek- te haklı olabilir, umutsuz olduğunda da haklı olabilir ve yine de umutsuzluk hakkında doğru fikir sahibi olduğuna dair henüz bir şey denmemiştir, onun hayatını bu ışık altında gözlemleyen birisinin şöyle demesi mümkündür: Sen esasen kendi bildiğinden çok daha umutsuzsun, sendeki umutsuzluk çok daha derinlere uzanıyor. (Yukarıda belirtileni hatırlatmak için) paganda da bu böyledir; o kendisini diğer paganlara nispeten umutsuz addettiğinde, umutsuz olmakta pekâlâ haklıdır da, diğerlerinin öyle olmadığına haksızdır, yani umutsuzluk hakkında doğru fikir sahibi değildir. Şu halde, bilinçlilik bir yandan umutsuzluğun ne olduğu hakkında doğru fikir sahibi olmayı, diğer yandan da kendine karşı bir netlik gerektirir, yani netlik ve umutsuzluk bir arada düşünülebildiği ölçüde. Umutsuz olduğuna dair kendine karşı netliğin boyutu umutsuz olmakla bağdaşır mı, bağdaşmaz mı; yani bu bilmenin ve kendini-bilmenin netliği bir insanı umutsuzluktan koparır mı, koparmaz mı; onu kendi nezdinde, umutsuz olmayı bırakacak kadar atılgan kılar mı, kılmaz mı; lakin bizim burada tayin etmek istediğimiz bunlar değil, buna yeltenmeyeceğiz bile zira tüm bu meseleye daha sonra yer vereceğiz. Velakin, biz burada, düşünceyi bu

diyalektik aşırı uca kadar sürdürmeksizin, sadece şuna işaret edeceğiz; umutsuzluğun ne olduğuna dair bilinçlilik derecesi nasıl ki oldukça farklı olabiliyorsa, kişinin kendi durumunun umutsuzluk olduğuna dair bilinçlilik derecesi de aynı şekilde farklılık gösterir. Gerçekteki hayat bir tek umutsuzluk olduğundan tamamen bihaber bir umutsuzlukla, öyle olduğunun tamamen bilincinde olan umutsuzluk arasında olduğu gibi soyut karşıtlıklar sergileyemeyecek kadar çok yönlüdür. Umutsuz kişinin durumu genellikle ne kadar çok yönlü olsa da o, kendi durumu karşısında yarı karanlıktadır. Umutsuz olduğunu pekâlâ bir dereceye kadar bilir, bunu hasta birisinin, vücudunda bir maraz olduğunu hissettiği misal hisseder ama hastalığın ne olduğunu hakkıyla kabullenemez. Umutsuz olduğu ona bir an için belirginleşir gibi olur ama bir diğer an ona bu kırıklığın başka bir nedeni varmış, kendi dışındaki bir şeyden ötürüymüş de bu şey değişmiş olsa, o vakit umutsuzluğu kesilecekmiş gibi gelir. Yahut belki boş oyalanmalarla ve diğer yollardan, örneğin çalışarak ve iş telaşını bir oyalanma aracı sayarak, durumunun kendine karşı karanlık kalmasını sağlar, lakin yine de bunu onun için, yani yaptığı şeyi, kendini karanlıkta bırakmaya devam etmek için yaptığı tam belirginleşmeyecek şekilde yapar. Yahut hatta belki, ruhunu karanlığa gömmek için böyle çalışıp çabaladığını, bunu belli bir keskin zekâlılıkla ve akıllı hesapla, psikolojik içgörüyle yaptığını biliyordur da ne yaptığının, hareket tarzının nasıl olduğunun vs. daha derin bir anlamda net olarak bilincinde değildir. Aslına bakılırsa, bütün o karanlığın ve bilmezliğin içinde, bilme ile irade arasında diyalektik bir etkileşim mevcuttur ve insan bir başkasını anlamakta sadece bilmeyi ve sadece iradeyi vurguladığı takdirde hata edebilir.

Ancak daha önce belirtildiği gibi, bilinçlilik derecesi umutsuzluğu yoğunlaştırır. Bir insan umutsuzluk içinde

kaldığında, onun hakkında ne ölçüde daha doğru fikir sahibiye ve hâlâ umutsuzluk içindeyken bunun ne ölçüde bilincindeyse, umutsuzluk da o ölçüde yoğunlaşır. İntiharın umutsuzluk olduğu bilinciyle ve bu açıdan umutsuzluğun ne olduğu hakkında doğru fikir sahibi olarak, intihar eden kişinin umutsuzluğu, kendini öldürmenin umutsuzluk olduğu hakkında doğru fikir sahibi olmayan kişinin umutsuzluğundan daha yoğundur; ancak, intihar hakkında ne kadar yanlış fikre sahipse, umutsuzluğun yoğunluğu da o kadar azalır. Diğer yandan, kendini öldüren kimse kendisinin ne kadar net bilincindeyse (özbi- linç), umutsuzluğu da ruhu onunkine kıyasla umutsuz ve karanlık olaninkine nazaran bir o kadar daha yoğundur.

Şimdi aşağıda, bilinçli umutsuzluğun iki formunu gözden geçirmek istiyorum; bunu, umutsuzluğun ne olduğu hususundaki ve kendi durumunun umutsuzluk olduğu hususundaki bilinçlilik seviyesinde bir artışı ve de hem aynı şey, hem belirleyici unsur olarak, kendilik hususundaki bilinçlilik seviyesinde bir artışı da tanımlayacak şekilde yapacağım. Ancak umutsuzluk duyma- nın karşıtı iman duymaktır, bu yüzden, yukarıda içinde hiçbir umutsuzluk bulunmayan bir durumu betimlemek üzere arz edilmiş olan formül gayet de yerindedir, ki aynı- sı iman duymanın da formülüdür: Kendilik, kendine ilişkin olmakla ve kendisi olmayı istemekle, [kendisini] net bir şekilde, onu saptamış olan kudrete temellendirir (Bkz. A, 1).

α) Kendisi olmayı istememekten dolayı umutsuzluk, za- yıflığın umutsuzluğu...

Umutsuzluğun bu formuna zayıflığinki dendiğinde, bu zaten ikinci formun (β) içeriğine delalet etmiş olur: Umutsuzluk içinde kendisi olmayı istemek. Bu suretle sa- dece göreceli karşıtlıklar mevzubahistir. Hiçbir umutsuz-

luk aykırılıktan tamamen muaf değildir; ifade tarzı bile aykırılık içerir: Kendisi olmak *istememek*. Diğer yandan, umutsuzluğun en azami aykırılığında bile bir miktar zayıflık mevcuttur. Yani aradaki fark sadece görecelidir. Formların biri, tabiri caizse dişiliğin umutsuzluğudur, diğeryse erilliğin.*

-
- * İnsan gerçekliğin içinde etrafına psikolojik gözle bakarsa, bu, akla yatkın ve dolayısıyla yeterli olması gereken sınıflandırmanın yeterli de olduğuna ve bu sınıflandırmanın umutsuzluğun tüm gerçekliğini ihtiva ettiğine kendini ikna etme fırsatını da zaman zaman bulur; zira çocuklara göre ne de olsa umutsuzluktan değil, sadece huysuzluktan söz edilir, çünkü insan, ebedi olanın çocukta *κατα δυνάμιν* mevcut olduğunu sadece farz etme hakkına sahiptir, bunun bulunması icap eden yetişkilere yaptığı misal, bunu o çocuktan da talep etme hakkına değil. Ne var ki ben yine de kadınlarda eril umutsuzluk formları bulunabildiği gibi, erkeklerde de dişil umutsuzluk formları bulunabileceğini reddetmekten çok uzağımdır; ancak bunlar istisnai durumlardır. Ve idealin nadir olduğu da izah gerektirmeyecek kadar açıktır ve yine de eril ve dişil umutsuzluk arasındaki bu fark salt ideal olarak gayet doğrudur. Kadın, her ne kadar erkekte katbekat daha müşfik ve hassas olabilse de ne kendilik hakkında kendine hizmet edecek şekilde geliştirilmiş bir fikre ne de can alıcı anlamda entelektüelliğe sahiptir. Buna karşılık kadının özü bağlılıktır, teslimiyettir ve böyle değilse, dişil değildir. Tuhaf olan şudur ki, hiç kimse bir kadın kadar çekingen olamaz (ve bu sözcük zaten kadınlar için türetilmiştir), âdeta zalimcesine bir kadın olarak tatmin etmek zordur – ve yine de onun özü bağlılıktır ve yine de bunların hepsi (tek kelimeyle harika olanı) onun özünün esasen bağlılık olduğunun ifadesidir. Zira sadece özünde tüm dişil bağlılığı taşıyor diye, doğa onu şefkatlice bir içgüdüyle donatmıştır, ki bundaki inceliğin yanında, en güzide, en gelişmiş eril refleksiyon bile hiç kalır. Bu dişil bağlılık, bu, Greklerin deyimiyle, kutsal armağan ve zenginlik, körlemesine bir köşeye atılamayacak kadar büyük bir nimettir ve yine de sağgörülü her insani refleksiyon bunu doğru kullanabilecek kadar keskin görmekten acizdir. Doğa bu yüzden kadını gözetmiştir: O, içgüdüsel olarak, gözleri kapalıyken bile sağgörülü refleksiyondan daha net görür; o, hayranlık duyacağı şeyin nerede olduğunu, ne olduğunu, kendini kime vakfedeceğini içgüdüsel olarak görür. Bağlılık bir kadının tek sahip olduğu şeydir, buna istinaden doğa onun hamiliğini üstlenmiştir. Kadınlığın ancak bir metamorfoz içinde varoluşa gelmesi bundan ileri gelir;

1) Dünyevilikten ya da dünyevi olan bir şeyden dolayı umutsuzluk...

Bu safi dolayımsızlıktır ya da nitel bir refleksiyona kendinde sahip olan dolayımsızlıktır. – Burada kendilik hakkında umutsuzluğun ne olduğuna ya da bunun bir umutsuzluk hali olduğuna dair hiçbir sonsuz bilinçlilik yoktur; umutsuzluk safi edilgenliktir, dışsal baskı altında bulunmaktır, bu hiçbir suretle içsel olarak eylem şeklinde olagelmez. Öyle istenirse, dilin masumca kötüye kullanılmasıyla, bir kelime oyunuyla olur, tıpkı çocuklar askercilik oynarken olduğu gibi, dolayımız dilde: Kendilik, umutsuzluk türünden sözcükler peyda olur.

---

sonsuz çekingenliğin, kendini dışıl bağıllık olarak aydınlığa kavuşturmasıyla vücut bulur. Ama bağıllığın bir kadının özü olması, sonra umutsuzluk içinde yeniden vücut bulur, umutsuzluğun yeni bir kipi olur. Kadın teslimiyet içinde kendini kaybetmiştir ve o sadece bu şekilde mutludur, sadece bu şekilde kendisi gibi davranır; teslimiyet olmaksızın, yani kendini vakfettiği şey her ne olursa olsun, kendini ona vakfetmeksizin mutlu olan bir kadın, kesinen dışıl değildir. Bir erkek de kendini vakfeder, ve böyle yapmayı, makbul erkek değildir, ama onun kendiliği teslimiyet değildir (bu, kadına has tözel teslimiyetin ifadesidir); o, kendiliğini, kadının farklı bir anlamda yaptığı gibi, teslimiyetle kazanmaz, erkek kendine sahiptir; o da kendini vakfeder ama kendiliği bir teslimiyet bilinci olarak baki kalır, buna karşılık kadın, kendini vakfettiği şey her ne olursa olsun, kendini tam dışıl olarak onun içine fırlatır, kendiliğini onun içine fırlatır. Bu elinden alınırsa, o vakit kendiliğinden eser kalmaz ve umutsuzluğundan da: kendisi olmayı istememek. – Erkek kendini bu şekilde vakfetmez ama umutsuzluğun diğer formu erilin de ifadesidir: Umutsuzluk içinde kendisi olmayı istemek.

Eril ve dışıl umutsuzluk arasındaki ilişki üzerine diyeceğim bu kadar. Lakin, burada konu edilenin, kendini Tanrı'ya vakfetmek veya insan-Tanrı ilişkisi olmadığını hatırd tutmak gerekir, bu hususlar ikinci kısımda ele alınacak. Tanrı'yla ilişkide, ki kadın-erkek farkı burada kaybolur [Galatyalılar 3:28] teslimiyetin kendilik olması ve kendiliğin teslimiyet yoluyla kazanılması, kadın için olduğu gibi, erkek için de geçerlidir. Bu, her ne kadar kadın gerçek hayatta genel itibariyle sadece erkeğin kanalıyla Tanrı'yla ilişki kuruyor dahi olsa [Korintliler 11:3] erkek ve kadın için eşit olarak geçerlidir.

Dolaylımsız insan (dolaysızlık gerçekte tamamen tefekkürsüzce arız olabildiği kadarıyla) sadece ruhsal olarak nitelendirilir, kendiliği ve kendisi, zamansallığın ve dünyeviliğin kapsamında, diğeriyle (το ετερον) dolaylımsız bir bağ içinde bir şey ve içinde ebedi bir şey varmış gibi gelen yanıltıcı bir hayali görüntüden ibarettir. Kendilik bu suretle, istekli, ihtiraslı, zevkli vs, lakin edilgen, olan diğeriyle dolaylımsızca bağlıdır; ihtiraslıyken bile bu kendilik, çocuğun “ben”i gibi yönelme halindedir. Diyalaktığı: hoş giden ve hoş gitmeyendir; kavramları: bahtiyarlık, bahtsızlık, kaderdir.

Sonra bu dolaysız kendiliğin *başına bir şey gelir*, onu umutsuzluğa düşüren bir şeyle *burun buruna gelir*; bu başka türlü vuku bulamaz, çünkü kendilik hiçbir refleksiyona kendinde sahip değildir, onu umutsuzluğa düşüren şeyin dışarıdan gelmesi gerekir ve umutsuzluk safi edilgenliktir. Dolaylımsız olanın, içinde ömür sürdüğü şey veya kendinde yine de bir nebze refleksiyon bulunduğu kadarıyla, bunun, bilhassa sıkı sıkı sarıldığı kısmından, “kaderin bir sillesiyle” mahrum edilir, kısacası, o kendinin dediği gibi, bahtsız olur, yani içindeki dolaysızlık öyle bir darbe alır ki, kendini üretemez: Umutsuzluğa düşer. Yahut, gerçek hayatta daha ender görülse de, diyalektik olarak gayet yerinde olan bu dolaylımsızlık umutsuzluğu, dolaylımsız olanın çok büyük bahtiyarlık dediği şey vasıtasıyla meydana çıkar, şöyle ki, dolaysızlık haddizatında muazzam bir kırılğanlıktır ve ondan tefekkür gerektiren her *quid nimis** onu umutsuzluğa götürür.

Velhasıl, umutsuzluğa düşer, yani garip bir tersyüz etmecilikle ve tam bir gizem havası içinde, kendi bakımından, ona umutsuzluğa düşmek der. Ancak umutsuzluğa düşmek ebedi olanı yitirmektir ve o bu yitimden hiç bah-

* (Lat.) Aşırı şey, aşırılık –çn.

setmez, onu hayalinden geçirmez. Kendi içinde, dünyevi olanı yitirmek aslında umutsuzluğa düşmek değildir ve o yine de bundan bahseder ve buna umutsuzluk der. Dedikleri belli bir anlamda doğrudur, ancak onu anladığı şekilde doğru değildir; o tam tersine konumlanmıştır ve dediği şeyin tersinden anlaşılması gerekir: Öylece durur ve umutsuzluk olmayan şeyi işaret eder, umutsuzluğa düştüğünü izah ederekten; nitekim hakikaten de umutsuzluk hiç fark ettirmeden onun arkasındadır. Sırtını belediye ve adliye binasına dönük durmuş birisinin, parmağıyla karşıyı işaret ederek: Belediye ve adliye binası orada, demesine benzer; adam haklıdır, *oradadırlar*; arkasına dönünce. O, umutsuzluk içinde değildir, bu sahi değildir ve yine de o bunu dediğinde haklı olur. Ama o kendine umutsuz der, kendisinin bir gölgesi olarak kendini ölü addeder. Ölü değildir yine de, istesin istemesin, onda hâlâ bir miktar hayat vardır. Her şey, dışsal olan her şey birden öylece değişivermiş ve isteği yerine gelivermiş olacak olsa, ona yeniden hayat gelir, o vakit dolayimsızlık tekrar şahlanır ve o, yeniden yaşamaya başlar. Ama dolayimsızlığın çabalamayı bildiği tek yol budur, bildiği tek şeydir: umutsuzluğa düşmek ve bayılmak – ve yine de hiç olmazsa umutsuzluğun ne olduğunu bilir. Umutsuzluk içindedir ve bitkin düşer ve akabinde öylece kımıldamadan yatar, ölüymüş gibi, “ölü numarası yapma” gibi; dolayimsızlığın hali de kımıldamadan yatıp ölü numarası yapmaktan başka hiçbir silahı veya savunma aracı olmayan bazı alt hayvan türlerinininki gibidir.

Ne var ki zaman akıp gider. Sonra dışsallıktan yardım görürse, umutsuz olana yeniden hayat gelir, bıraktığı yerden başlar, daha önce bir kendilik olmamış, bir kendilik haline gelmemiş olsa da o, şimdi yaşamaya devam eder, ancak dolayimsız nitelik altında. Dışsallık, yardımına gelmezse, o vakit gerçekte sıklıkla başka bir şey olur. O

vakit, kişiye her şeye rağmen yine de hayat gelir ama o, “Bir daha katiyen kendime gelemeyeceğim,” der. Şimdi hayata aklı bir nebze eriyordur ama o diğer insanları, onların yaşamayı nasıl becerdiklerini taklit etmeyi öğrenir –ve sonra o da onlar gibi yaşar. Hıristiyanların arasında o da Hıristiyandır, her pazar kiliseye gider, rahibi dinler ve anlar, evet hatta birbirlerini anlarlar; ölür; rahip onu 10 Rdlr’a* ebediyetle tanıştırır– ama o bir kendilik olmamıştır, bir kendilik haline gelmemiştir.

Umutsuzluğun bu formu şudur: Umutsuzluk içinde kendisi olmayı istememek ya da bundan daha altta olanıdır: Umutsuzluk içinde bir kendilik olmayı istememek ya da en alt olanıdır: Umutsuzluk içinde kendisinden başka biri olmayı istemek, kendine yeni bir kendilik dilemektir. Dolayımsızlığın aslında hiçbir kendiliği yoktur, kendini tanımaz, bu suretle kendini yeniden tanıyamaz, bu suretle de çoğunlukla gerçekdışı olanda son bulur. Dolayımsızlık umutsuzluk içindeyken, olmadığı şeyi yine de olmuş olmayı dileyecek veya hayalinden geçirecek kadar bile kendiliğe sahip değildir. Dolayımsız olan da o vakit başka şekilde kendi başının çaresine bakar, bir başkası olmayı diler. İnsan, dolayımsız kimseleri gözlemlerse kendini buna rahatça ikna edebilir; umutsuzluk ânında hiçbir dilek onların bakımından, başkası olmuş olmak veya bir başkası olmak kadar bariz bir olasılık değildir. İnsan böylesi bir umutsuzluk sahibine her halükârda bıyık altından gülmeden edemez; o, umutsuz olmakla beraber, insani anlamda, ziyadesiyle masumdur. Böylesi bir umutsuzluk sahibi genellikle sınırsızcasına

---

* *Rigsbank-daler*. Şimdiki Danimarka para birimi olan krondan önce 1537-1873 dönemindeki para birimi. Değişik değerlerde gümüş sikkelere dönüşüyordu. 1 Rdlr. 6 marka veya 96 skillinge eşitti. 16 skilling=1 mark=33 øre (100 øre=1 kron) <http://ordnet.dk/ods/ordbog?query=rigsbankdaler> –çn.

komiktir. İnsan bir kendilik tasavvur eder (ve Tanrı'nın yanında, bir kendilik kadar ebedi olan başka hiçbir şey yoktur) ve sonra da bir kendiliğin kendinin – kendinden başka birisi olup olamayacağı aklından geçer. Ve yine de tek dileği tüm çılgın metamorfozların en çılgını olan, böylesi bir umutsuzluk sahibi, değişikliğin, üzerindeki kıyafeti değiştirmek kadar kolay olup bitebilecek bir şey olduğu hayaline kapılmıştır. Zira dolayumsuz olan kendini tanımaz; o, kendini kelimenin tam anlamıyla sadece üstündeki kıyafetten tanır, o (ki bu da yine sonsuz komiktir) dışsallıkta bir kendiliğe sahip olmayı bilir. Bundan daha gülünç bir kimlik yanılgısı kolay bulunacak şey değildir; zira bir kendilik dışsallıktan tam olarak sınırsızcasına farklıdır. O vakit şimdi dışsallık dolayumsuz olan için tümünden değişmiş olunca ve o, umutsuzluğa düşmüş olunca bir adım ilerler, şöyle düşünür ve bu onun dileği haline gelir: Ya şimdi bir başkası olsaydım, kendime yeni bir kendilik edinseydim. Evet, ya şimdi bir başkası olmuş olsa – acaba o vakit kendini tanıyabilecek midir? Köylünün biri hakkında anlatılan bir hikâyeye vardır; adam yalınayak şehre iner, üzerinde kendine yeni bir çift çorap ve ayakkabı alacak ve sonra bir de güzelce kafayı çekebilecek kadar para vardır – sarhoş halde evin yolunu bulmaya çalışırken yolun ortasına yığılır ve sızıp gider. O sırada yoldan geçen bir arabanın sürücüsü ona, yoldan çekil, yoksa bacaklarını ezer geçerim diye avaz avaz bağırınca, sarhoş köylü ayılır gibi olur, bacaklarına bir bakar ama yeni çoraplardan ve ayakkabılardan kendi bacaklarını tanıyamaz, arabacıya der ki: ez geç, birader, onlar benim bacaklarım değil zaten.* Dolayım-

* Meşhur Molbo hikâyelerinden biri naklediliyor. Danimarka'nın Mol Yarımadası sakinleri Laz fıkralarına benzer tarzda fıkra ve kısa hikâyelere konu olmuştur, kendilerine has kimi zaman sivri, kimi zaman pratik zekâ sergileyen şaka ve esprileriyle bilinirler, hikâyelerde bu yanları işlenir –çn.

sız olanın umutsuz oluşu da bu misaldir, onu komik olmaksızın doğrulukla betimlemek imkânsızdır, yani şahsi fikrimi söyleyecek olursam, bir kendilikten ve umutsuzluktan böyle bir komik dille bahsetmesi bile bir tür marifet gösterisidir.

Dolayımsızlıkta biraz refleksiyon olduğu farz edilirse, umutsuzluk biraz değişir; kendilik hakkında ve dolayısıyla umutsuzluğun ne olduğu ve kişinin durumunun umutsuzluk olduğu hakkında biraz daha bilinçlilik olmuş olur; böyle birinin umutsuz olduğundan dem vurmada biraz daha anlam vardır: Ama umutsuzluk öz itibariyle zayıflıktaki umutsuzluktur, bir edilgenliktir; formu, umutsuzluk içinde kendisi olmak istememektir.

Safi dolayımsızlığa kıyasla gelişim hep umutsuzluğun aldığı bir darbeyle, vuku bulan bir şey vasıtasıyla meydana gelmez, ama bizzat kendi içindeki refleksiyonla tetiklenerek derhal oluşabilir, o vakit umutsuzluk bu durumda sadece bir edilgenlik, dışsallığın boyunduruğu altına girmek değildir, bir ölçüde kendiliğinden faaliyettir, eylemdir. Bu suretle de onda haliyle bir ölçüde refleksiyon, yani bir ölçüde kendiliği üzerinde düşünme vardır; sahip olduğu bu belli ölçüdeki refleksiyonla birlikte kendiliğin, çevreden ve dışsallıktan ve bunların onun üzerindeki etkisinden öz itibariyle apayrı olduğuna dair farkındalık edindiği bir kopuş hareketi başlar. Ancak bu sadece bir ölçüdedir. Kendilik şimdi, sahip olduğu o belli ölçüdeki refleksiyonla, kendiliği sahiplenmek istediği takdirde, kendiliğin yapısındaki, kendiliğin gerekliliğindeki herhangi bir güçlkle burun buruna gelebilir. Zira nasıl ki hiçbir fani mükemmel değilse, hiçbir kendilik de öyle değildir. Bu güçlük, her ne olursa olsun, ondan ödü koparak geri çekilir. Yahut onu, sahip olduğu dolayımsızlıktan, sahip olduğu refleksiyonla yapabildiğinden çok daha derinlemesine koparan bir şey başına gelir; yahut da hayal

gücü, devreye girerse, öylece dolayımsızlıktan kopuş demek olacak bir olasılık fark eder.

Sonra da umutsuzluğa düşer. Kendini ortaya koyan umutsuzluğun aksine, umutsuzluğu zayıflığın umutsuzluğudur, kendiliğin edilgenliğidir, ama o kendinde sahip olduğu kısmi refleksiyonun yardımıyla ve yine safi dolayımsız olandan farklı olarak, kendiliğini gözetmeyi bir dener. Kendiliği öylece salıvermenin yine de bir kazanç olduğunu, bu suretle darbeden, dolayımsız olanın yaptığı misal, inme inmiş gibi etkilenmeyeceğini idrak eder, refleksiyonun yardımıyla, kendiliği yitirmeksizin çok şey yitirebileceğini idrak eder; tavizde bulunur, bunu yapabilecek durumdadır, peki niye? Çünkü kendisini dışsallıktan bir ölçüde koparmıştır, çünkü kendilikte yine de ebedi bir şey olması gerektiği hakkında karanlık bir fikre sahiptir. Ancak öylece boşuna mücadele eder; burun buruna geldiği güçlük, dolaysızlıktan tümüyle kopuş gerektirir ve onda bunu yapacak öz-refleksiyon veya etik refleksiyon yoktur; onda tüm dışsaldan sonsuz soyutlama yoluyla kazanılan kendilik bilincinde eser yoktur, ki dolayımsızlığın giyinip kuşanmış kendiliğinin aksine, çıplak, soyut olan bu kendilik, sonsuz kendiliğin ilk formudur ve bir kendiliğin, gerçek kendiliğini, tüm güçlükleri ve avantajlarıyla sahiplendiği süreç boyunca ileriye götürücü unsurdur.

Velhasıl o, umutsuzluğa düşer ve umutsuzluğu kendisi olmayı istememektir. Ne var ki, bir başkası olmak istemedeki gülünçlük, aklının ucundan bile geçmez; kendiliğiyle olan ilişkisini sürdürür, refleksiyon onu kendiliğe bu kadar bağlamıştır. Onun kendiliğe ilişkin olarak düştüğü durum, bir insanın yaşadığı meskene ilişkin olarak düşebileceği duruma benzer (burada komik olan, kendiliğin kendisiyle olan ilişkisinin hiç de bir insanın oturduğu meskenle olan ilişkisi gibi tesadüfi olmamasıdır), onun

için tiksinti haline gelir, ya dumandan ya da artık her neyse başka bir şeyden dolayı; onu terk eder, ama başka yere göç etmez, yeni bir yeri kendine mesken tutmaz, eskisini kendi meskeni addeder; durumun atlatılacağını farz eder. Umutsuzlukta da durum budur. Güçlük devam ettiği sürece onun, imalı biçimde söylersek, kendine gelmeyi gözü kesmez, o kendisi olmak istemez, ama bu elbette atlatılır, muhtemelen değişikliğe uğrar, karanlık olasılık elbette unutulur gider. Dolayısıyla o bu sürece sadece ara sıra, tabiri caizse, kendini ziyarete gelir, değişimin vuku bulup bulmadığını görmek için. Ve vuku bulur bulmaz da evine geri döner, “yine kendisi olur,” o öyle der, halbuki bu sadece onun bıraktığı yerden başladığı anlamına gelir, o öylece bir ölçüde kendilik olmuştur ve daha fazlasını da olamamıştır.

Ancak hiçbir değişiklik vuku bulmazsa, o vakit o da başka yoldan başının çaresine bakar. Gerçek anlamda bir kendilik olmak için ilerlemesi gereken yoldan ayrılıp içe doğru sapar. Tüm kendilik meselesi daha derinlikli bir anlamda, ruhunun geri planında bir tür yanlış kapı halini alır, ardında hiçbir şey yoktur. Kendi dilince kendiliği dediği şeyi sahiplenir, yani artık ne maharet, kabiliyet vs bahşedilmişse onu, lakin bütün hepsini, hayat denen, gerçek hayat, etkin hayat denene ters olarak, dışadönük istikamette sahiplenir; kendinde sahip olduğu o bir nebze refleksiyonla gayet temkinlice yarenlik eder, arka planda olan tekrar öne çıkacak diye korkar. Sonra yavaş yavaş onu unutmayı başarır; yıllar geçtikçe bu ona neredeyse gülünç gelmeye başlar, özellikle de gerçek hayat hakkında fikir ve tecrübe sahibi, ehil ve faal kişilerin dost meclisindeyken. *Charmant!** O şimdi, romanların dediği gibi, yıllardır mutlu bir evlilik sürdüren, faal ve müte-

---

* (Fr.) Büyüleyici -çn.

şebbis bir erkek, bir baba ve bir yurttaştır, belki hatta büyük bir adamdır; evinde hizmetkârlar ona “zatıalınız” diye hitap eder, kent eşrafından biridir; tavrı hareketleri bireye saygılıdır veya bireyin dış görünüşüne saygılıdır, dış görünüş itibariyle bir yargıya varılacaksa, o bir bireydir. Hristiyan âleminde Hristiyandır, kendini müdrik, uygar* Hristiyanlardandır (ki bu, paganlıkta olsa pagan ve Hollanda’da olsa Hollandalı olacağıyla tamamen aynı anlamdadır). Ölümsüzlük sorunu† sık sık kafasını kurcalamıştır, böyle bir ölümsüzlük olup olmadığı, insanın kendini tekrar gerçekten tanıyıp tanımayacağını rahibe sadece bir kere sormakla da kalmamıştır; zira ne de olsa bunun onu had safhada ilgilendiriyor olması gerekir, zira onda hiçbir kendilik yoktur.

Bu türlü umutsuzluğa belirli bir satir dokunuşu katmadan betimlemek doğrusu imkânsızdır. Komik olanı, onun umutsuzluk duymuş olmasından dem vurmak istemesidir; korkunç olanı, bulunduğu durumun, kendi fikrince, umutsuzluğu fethettikten sonra da tek kelimeyle umutsuzluk olmasıdır. Bu dünyada o denli göklere çıkarılan yaşam bilgeliğinin, aşırı bolluktaki bütün o iyi na-

* (Dan.) *dannet*. Kendini müdrik, görgülü, terbiyeli, kuralları bilen/uyan, ama bunu kendini müdrik olarak yapan, eleştirel/özeleştirel şekilde medeni insan. Türkçeye genelde en yüzeysel karşılığıyla, “kültürlü” olarak çevrilse de Dancada (yazar, teolog, şair, yazar, filozof, tarihçi, rahip, filolog, eğitimci ve politikacı olan) Nikolai Frederik Severin Grundtvig (1783-1872) tarafından geliştirilmiş ve Danimarka toplumunun ve sosyal yaşamının tüm katmalarında normları belirlemiş ve belirlemeye devam eden bir kavram ve proje olarak, çatal bıçak kullanmasını bilmek, mürekkep yalamış, entelektüel olmasa dahi kitap okuyan kişi, yani dışsal anlamda kültürlü olmaktan daha farklı bir anlama, içsel bir dinamığa sahiptir. Bu derinliği en kısa şekilde verebilecek şekilde, “kendini müdrik, uygar” olarak Türkçeye çevirmeyi uygun görüyorum –çn.

† Burada *kişisel ölümsüzlük* anlamında. Hegel’in felsefesine atıfta bulunuluyor –çn.

sihatlerin ve bilgece ifadelerin ve “bekle de gör”lerin ve “kaderine boyun eğ”lerin ve “unut gitsin”lerin temelinde, düşünsel anlamda yatan şeyin, tehlikenin asıl nerede olduğuna, tehlikenin asıl ne olduğuna istinaden katıksız bir kalın kafalılık olması son derece komiktir. Lakin bu etik kalın kafalılık da gene bir o kadar korkunç olandır. Dünyevilik veya dünyevi bir şey için duyulan umutsuzluk en yaygın umutsuzluk türü olup özellikle dolayımsızlık olarak nicel bir refleksiyona sahip olduğu ikinci formuyla baş gösterir. Umutsuzluk ne ölçüde usa vurulmuşsa, bir o ölçüde ender görülür ya da yeryüzünde boy gösterir. Ancak bu, insanların çoğunun umutsuzluğa düşmediğini değil, tam tersini, umutsuzlukta öyle fazla derinleşmediğini kanıtlar. Çok az insan, hatta hem de şöyle böyle olarak, tinin niteliği içinde yaşar; evet hatta bu hayata şöyle bir teşebbüs edeni bile çok azdır ve edenlerin büyük kısmı da uzun sürmez, vazgeçer. Onlar korkmayı öğrenmemiştir, “mecbur olmanın” ne olduğunu öğrenmemiştir, hiçbir bağılılıkları olmadan, evet hiçbir, ne olduğunun önemi yoktur. Dolayısıyla onlara şimdiden bir çelişki gibi gelen şeye tahammül edemezler, ki o vakit bu, çevrenin gözüne katbekat daha çığ görünür, ruhu için endişelenmek ve bu dünyada tin olmayı istemek vakit kaybı gibi, evet hatta mümkünse tüm medeni kanunla, hadi o olmadı o zaman insanlığa karşı bir nevi ihanet olarak, zamanı delicesine bir hiçle dolduran küstah bir çılgınlık olarak, aşağılanmak ve sövülmek suretiyle cezalandırılması gereken bağışlanamaz bir vakit kaybı gibi gelir. O vakit hayatlarında bir an gelir ki, bu, ne yazık, onların en iyi vaktidir, yine de onlar tam orada içe doğru yönlenmeye başlarlar. Hemen hemen ilk güçlüklerle kadar gelirler, oradan saparlar; yol onlara, kasvetli bir çöle çıkıyormuş gibi gelir

– *und rings umher liegt schöne grüne Weide.** Oraya yönelirler ve çok geçmeden en iyi vakitlerini unutup giderler ve ne yazık, bir çocuklukmuş gibi unutup giderler. Onlar bir o kadar da Hıristiyandır – ilahi kurtuluşları rahiplerin güvencesindedir. Demiş olduğum gibi, bu umutsuzluk en yaygın olanıdır, öyle yaygındır ki, insan sadece bu yönüyle bile umutsuzluğun gençliğe has olduğu, sadece gençlik yıllarında baş gösterdiği, ancak yaşını başını almış olgun kişilerde rastlanmadığı şeklindeki, ortak kanıya uygun olan bu görüşü kendine göre izah edebilir. Bu bir umutsuzluk yanılgısıdır, yahut daha doğrusu, görmezden gelen bir umutsuzluk hatasıdır – evet, daha da kötüsü, görmezden geldiği şeyin yine de insanlar hakkında denilebilecek olanın hemen hemen en iyisi olduğunu görmezden gelir, çünkü genellikle cereyan eden şey bundan da beterdir – esasına bakılırsa çoğu insan, ömrü boyunca, çocuklukta ve gençlikte olduğundan fazlasını olamaz: İçine az miktarda refleksiyon katılmış bir dolayımsızlık. Hayır, doğrusu umutsuzluk sadece yeniyetmelerde rastlanan bir şey, büyüdükçe içine sığılamayan bir şey değildir – “büyüdükçe içine sığılamayan hayaller gibi.” Ama insanlar bunu da yapmaz, böyle yaptıklarını düşünecek kadar budala dahi olsalar. Bilakis, aynen yeniyetmelerinki gibi çocukça hayallere sahip erkekler ve kadınlar ve yaşlılar oldukça sık görülür. Ama burada görmezden gelinecek şey, bu hayalin esasen iki forma sahip olduğudur: umudun hayali ve hatıraların hayali. Gençler umudun hayaline sahiptir, yaşlılarsa hatıralarinkine; lakin kişi tam da hayal içinde olduğu için, bunun sadece umudun hayali olduğuna dair tamamen tek taraflı bir izlenime de sahiptir. Ve bu anlaşılabilir bir şeydir; yaşlıya o denli

* Halbuki etrafta nefis yemyeşil kırlar uzanır. Goethe'nin *Faust*'undan (1808) bir mısra –çn.

eziyet veren şey, umudun hayali değil ama hiç şüphe yok ki, bu meyanda, tahminen daha bir yüksek, hayalsiz bir bakış noktasından, aşağıyı, gencin hayallerini seyrediyor olmak gibi bir antikalığın hayalidir. Genç insan boş hayal içindedir, hayattan ve kendinden en fevkaladesini umut eder; öte yandan, yetişkinlerde gençlik hatıralarıyla ilgili hayaller olur. Muhtemelen tüm hayallerinden artık vazgeçmiş yaşlı bir kadının genç kızlığını hatırlayış şekli, bir vakitler ne kadar mutlu, ne kadar güzel olduğunu filan hayal edişi, bir genç kız kadar şahanedir. Bu *fuimus** ki, bir yaşlının ağzından zırt pırt duyulan bir şeydir, en az bir gencin gelecekle ilgili hayali kadar koca bir hayaldir, her ikisi de yalan söyler veya edebiyat yapar.

Ancak umutsuzluğun sadece gençliğe has olduğuna dair gözlem hatası tamamen farklı bir biçimde umutsuz edicidir. Bütünüyle bakıldığında koca bir budalalıktır ve tinin ne olduğu hususundaki katıksız bir yargı eksikliğini gösterir, kaldı ki, işlerin iman ve bilgelikle daha kolay yürüyeceğini, bunların da tıpkı diş, sakal ve benzeri şeyler gibi yıllar zarfında kendiliğinden geleceğini farz etmek, insanın sadece hayvan değil, tin de olduğu hususundaki kadirbilmezliktir. Hayır, insan neye öylece kendiliğinden ulaşırsa ulaşınsın ve ne ona kendiliğinden gelirse gelsin, bu gelen, kesinlikle *bir tek* şu şey değildir: iman ve bilgelik. Asıl mesele, bir insanın, tinsel bakımdan, yıllar zarfında öyle kendiliğinden bir şeye ulaşmadığıdır, bu kategori tinin tastamam en amansız karşıtlığıdır; öte yandan, yıllar zarfında bir şeyden öylece kendiliğinden uzaklaşmak çok kolaydır. Ve insan, sahip olduğu bir nebze ihtirastan, duygudan, hayal gücünden, o bir nebze içsellikten yıllar zarfında muhtemelen uzaklaşır ve öylece kendiliğinden (zira bu türden şeyler kendiliğinden olur), hayatı idrakta

---

* (Lat.) *Öyleydik* (ve artık değiliz) –çn.

abesliğin hükmü altına girer. Muhakkak ki yıllarla birlikte gelmiş olan bu – gelişmişlik halini şimdi umutsuzluk içinde bir nimet gözüyle bakar, şimdi artık umutsuzluğun aklının köşesinden bile geçmeyeceğine kendini temin eder (ve belli bir satirik anlamda hiçbir şey bundan kesin değildir) – hayır, o umutsuzluk içinde olmayı, tinsizce umutsuzluk içinde olmayı sağlama almıştır. Zira Sokrates’in, yeniyetmeleri aşkla sevmesi, insanları tanıdığı için değildi de nedendi!*

Ve bir insan yıllar zarfında en abes türden umutsuzluğun içine gömülecek olsa da bundan hiçbir suretle umutsuzluğun sadece gençliğe has olduğu sonucu çıkmaz. Bir insan yıllar içinde kendini gerçekten geliştirir, özbilinç açısından olgunlaşırsa, belki o vakit daha üst formda bir umutsuzluk duyabilir. Ve eğer yıllar zarfında kendini özünde geliştirmez ve yine de bir abesliğin içine olduğu gibi gömülmezse, yani yetişkin bir erkek, bir baba ve kır saçlı bir adam olmasına rağmen az çok genç bir insan, bir yeniyetme, güzel bir erkek olarak kalmayı sürdürürse, yani bir yeniyetmenin iyi taraflarını yine de muhafaza ederse, o vakit haliyle, dünyevilikten ve dünyevi bir şeyden dolayı bir yeniyetme gibi umutsuzluğu duymaya da açıktır.

Bu gibi bir yaşlının ve yeniyetmenin umutsuzluğu arasında o halde elbette bir fark olabilir, ama bu hiç özsel olmayıp tamamen tesadüfidir. Bir yeniyetme, gelecekte dolaylı umutsuzluğa düşer, bir *præsens in futuro*[†] gibidir, gelecekteki şeyi sahiplenmek istemez, böylelikle kendisi olmak istemez. Bir yaşlı ise geçmişten dolayı umutsuz-

* Yazar burada antikçağın olgun erkek ve yeniyetme erkek öğrenci arasındaki erotik öğeler içeren hoca-talebe ilişkisine gönderme yapıyor. Yazar bu hususu evvelce *Kærlighedens Gerninger* (Aşk İşleri) adlı yapıtında ele almıştı –çn.

† Zaman kipi. (Lat.) *şimdiki gelecek zaman* –çn.

lanır, bir *præsens in præterito** gibidir, gitgide daha bir geçmiştelik olmak istemez – zira onu tamamen unutmayı başarmış kadar umutsuz değildir. Bu geçmiştelik hatta belki aslında pişmanlığın tutunması gereken bir şeydir. Ancak tövbe gün ışığına çıkacaksa, ilk önce dolu dolu umutsuzluğa düşmek, son haddine kadar umutsuzluğa düşmek gerekir, tinsel hayat ondan sonra sil baştan bir atılım yapılabilir. Ama o bu denli umutsuzken, böyle bir karara varmayı gözü yemez. Olduğu yerde kalakalır, zaman geçip gider – velev ki o, daha da fazla bir umutsuzluk içinde, unutkanlığın yardımıyla, geçmişteliği şifa vermeyi başarır, o vakit tövbekâr olmak yerine kendi kendinin kelepircisi† olur. Lakin böyle bir yeniyetmenin ve böyle bir yaşlının umutsuzluğu özünde aynıdır, kendilikteki ebediyet bilincinin, mücadelenin başlayabilmesi için atılım yaparak, umutsuzluğu ya daha üst bir forma yoğunlaştıracak ya da imana götürecektir hiçbir metamorfoza ulaşmaz.

Lakin şimdiye kadar özdeş kullanılmış şu iki ifade arasında yine de özsel bir fark yok mudur: Dünyevilikten dolayı umutsuzlanmak (bütünlük kategorisi) ve dünyevi bir şeyden (tekilik) dolayı umutsuzlanmak? Tabii vardır. Kendilik, sonsuz derecede tutkulu bir hayal gücü içinde, dünyevi bir şeyden dolayı umutsuzluğa düşerken, bu sonsuz ihtiras o tekili, o bir şeyi, *in toto*‡ dünyevi hale getirir, yani bütünlük kategorisi umutsuzluk sahibinde içkindir ve ona aittir. Dünyevi ve zamansal olan haddizatında tam da birbirinden kurtulup bir şeyin, tekilin içine kaçıtır. Tüm dünyeviliği gerçekten yitirmek veya ondan mahrum kalmak imkânsızdır, zira bütünlük kategorisi düşünsel

* Zaman kipi. (Lat.) *şimdiki geçmiş zaman* –çn.

† Burada *her şeyi kelepirci olarak ele geçirmek isteyen kimse* anlamında –çn.

‡ (Lat.) Bir bütün olarak –çn.

bir kategoridir. Yani kendilik ilk önce gerçek yitimi sonsuz derecede artırır ve sonra da dünyevilikten dolayı *in toto* umutsuzluğa düşer. Ancak bu (dünyevilikten dolayı umutsuzluğa düşmek ile dünyevi bir şeyden dolayı umutsuzluğa düşmek arasındaki) fark öz itibariyle geçerli kılınacak olursa, kendilik bilincine derhal kayda değer bir ilerleme sağlanmış olur. O vakit bu, dünyevilikten dolayı umutsuzluk, formülü umutsuzluğun bir sonraki formunun diyalektik bir önbelirtisidir.

2) Ebedi olan hakkında ya da kendilik üzerine umutsuzluk

Dünyevilik ya da dünyevi bir şey üzerine duyulan umutsuzluk gerçekte ebedi olan hakkında ve kendinden dolayı umutsuzluktur, bir umutsuzluk olduğu kadarıyla; zira gerçekte tüm umutsuzluğun formülüdür.* Ancak yukarıda betimlendiği şekliyle, umutsuzluk sahibi, tabiri caizse, arkasında ne olup bittiğinin farkında değildi; o, dünyevi bir şeyden dolayı umutsuzluğa düştüğünü sanır

---

* Dünyevilik üzerine, ebedilik hakkında, ama kendinden dolayı umutsuzluk ifadeleri, bu yüzden dilsel bakımdan münasiptir, çünkü bu da yine, kavramın içinde daima ebedi olan hakkında olsa dahi, *dolayısıyla* umutsuz olunan şeylerin azami farklı olabildiği bir umutsuzluk vesilesinin diğer bir belirtisidir. Bir insan, kendisini umutsuzluğa tutsak eden şeyden dolayı umutsuzluğa düşer: Bahtsızlığından dolayı, dünyevilikten dolayı, servetini yitirmekten dolayı vs ama onu, gerçek anlamda, umutsuzluktan azat eden şeyin hakkında umutsuzluğa düşer: ebedi olan hakkında, kurtuluşu hakkında, kendi gücü hakkında vs. Kendiliğine ilişkin olarak ikisi de denebilir: Kendinden dolayı ve kendisi hakkında umutsuzluğa düşmek, çünkü kendilik iki yönden diyalektiktir. Ve bu, özellikle umutsuzluğun tüm daha alt formlarında ve hemen hemen her umutsuzluk sahibinde görülen, kişinin neyden dolayı umutsuzluğa düştüğünü o kadar ihtirasla ve açık bir şekilde görmesi ve bilmesi olan o karanlıktır, ancak ne hakkında olduğu gözünden kaçır. Şifa bulmanın şartı her zaman bu hakkında olana geçistir ve bireyin ne hakkında umutsuzluk duyduğuna dair mükemmel bir bilinçlilik içinde umutsuzluğa düşmesinin mümkün olup olmadığı salt felsefi açıdan çözümü zor bir mesele oluşturabilir.

ve neden dolayı umutsuzluk içinde olduğundan dem vurur durur ve yine de ebedi olan hakkında umutsuzdur; zira dünyeviliğe o kadar büyük değer atfetmesi ve dola-yısıyla da dünyevi olan bir şeye o kadar büyük değer atfetmesi veya ilk evvela dünyevi bir şeyi tüm dünyevilik haline getirip sonra da dünyeviliğe o kadar büyük değer atfetmesi, tek kelimeyle, ebedi olan hakkında umutsuzluk içindedir.

O vakit, bu umutsuzluk kayda değer bir ilerlemedir. Bir öncekinin *zayıflığın umutsuzluğu* olmasına karşılık, bu, *kendi zayıflığı dolayısıyla duyulan umutsuzluktur* ve o arada henüz hâlâ temel kategori kapsamındadır: Zayıflığın umutsuzluğu, ki bu β 'den farklıdır (aykırılık). Velhasıl arada yalnız göreceli bir fark vardır ki bu, bir önceki formun nihai bilinçliliği olarak zayıflığın bilincine sahipken, bu bilinçliliğin bununla kalmayıp kendini yeni bir bilince, kendi zayıflığı hakkında bilince yükseltir. Umutsuzluk sahibi, dünyeviliği o kadar ciddiye alıp kendine dert etmenin zayıflık olduğuna, umutsuzluğa düşmenin zayıflık olduğuna bizzat akıl erdirir ama şimdi iman yönünde kesin bir dönüş yaparak umutsuzluktan uzaklaşacağı, kendisini zayıflığıyla Tanrı nezdinde küçük düşüreceği yerde, kendini umutsuzluğa verir ve kendi zayıflığından dolayı umutsuzluğa düşer. Böyle yapmakla tüm bakış açısı tersine döner, o şimdi umutsuzluğunun, ebedi olan hakkında umutsuz olduğunun, kendisi dola-yısıyla umutsuz olduğunun, dünyeviliğe o denli anlam atfedecek kadar zayıf olabildiğinin daha bariz olarak bilincindedir, ki bu şimdi onun, ebedi olanı ve kendisini yitirdiğinin umutsuz edici göstergesi olur.

Burada [bir] yükseliş söz konusudur. İlk önce kendilik bilinci hakkında; zira ebedi olan hakkında umutsuzluğa düşmek, kendilik hakkında, bunun ebedi bir şeye sahip olduğu, veya ebedi bir şeye kendinde sahip olduğu hak-

kında bir fikre sahip olmaksızın, imkânsızdır. Ve insan kendisinden dolayı umutsuzluğa düşecekse, o vakit, haliyle bir kendiliğe sahip olduğunun bilincinde de olmalıdır; yine de o bundan dolayı, dünyevilikten ya da dünyevi bir şeyden dolayı değil, kendisinden dolayı umutsuzluk duyar. Ancak bunda umutsuzluğun ne olduğu hakkında daha çok bilinçlilik vardır, zira umutsuzluk hakikaten de ebedi olanı ve kendini yitirmiştir. Tabiatıyla, kişinin durumunun umutsuzluk olduğu hakkında da daha bir bilinçlilik vardır. Ayrıca, umutsuzluk burada sadece bir edilgenlik değil, bir eylemdir de. Zira kendilik dünyevilikten mahrum edildiğinde ve kişi umutsuzluk içindeyken, umutsuzluk sanki dışarıdan gelir gibidir, halbuki daima kendilikten gelir, ama kendilik, bu kendi umutsuzluğu dolayısıyla umutsuzluğa düştüğünde, bu yeni umutsuzluk o vakit kendilikten gelir, dolaylı-doğrudan olarak kendilikten, karşı baskı olarak, o bakımdan, doğrudan kendilikten gelen aykırılıktan farklı olarak. Bir de buradaki, farklı bir bakımdan da olsa, hâlâ bir ilerlemedir. Zira bu umutsuzluk, sadece daha yoğun olduğu için, kurtuluşa bir bakıma daha yakındır. Bu gibi bir umutsuzluk zor unutulur, haddinden fazla derindir, ama umutsuzluğun açık tutulduğu her an kurtuluş olasılığı da vardır.

Ancak bu umutsuzluk yine de formun niteliğine tabidir: Umutsuzluk içinde kendisi olmayı istememek. Bir babanın bir oğlu evlatlıktan reddetmesi misali, kendilik de o denli zayıf olmasından sonra kendini kabullenmek istemez. Bu zayıflığını umutsuzluk içinde unutamaz, kendinden bir bakıma nefret eder, kendini iman içinde zayıflığıyla küçük düşürerek yeniden kazanmak istemez, hayır, o tabiri caizse, umutsuzluk içinde kendisi hakkında hiçbir şey duymak, denileni bilmek istemez. Ama unutkanlıktan yardım görmek de söz konusu olamaz,

aynı şekilde unutkanlık yardımıyla tinsizlik kategorisinin içine sızıvermek ve sonra diğer erkekler gibi erkek ve Hristiyan olmak da; hayır, kendilik bu amaç için çok fazla kendidir. Oğlunu evlatlıktan reddeden babalarda kuşkusuz sık sık olan bir durumdur: Dışsal olgunun ona çok az yardımı dokunur, dolayısıyla oğlunu başından atmaz, hiç değilse fikren atmaz ya da nefret edilene (yani sevilene karşı) lanet okuyan sevgiliye de bir o kadar sık olan bir durumdur: Bunun ona öyle büyük bir yardımı dokunmaz, onu âdeta kendine esir eder – umutsuzluk içindeki kendilikle kendine de böyle olur.

Bu umutsuzluk öncekinden bir kademe daha derinliklidir, dünyada daha ender bulunanlara dahildir. Yukarıda söz edilmiş olan o, ardında hiçbir şey bulunmayan yanlış kapı burada gerçek ama kuşkusuz dikkatle kapanmış bir kapıdır ve berisinde, tabiri caizse, kendilik öylece oturmuş, kendisi olmak istememekle vakit öldürerek veya haşır neşir olarak kendine mukayyet olur ve yine de o, kendini sevecek kadar kendiliktir. Buna *içekapanıklık* denir. Ve şu andan itibaren içekapanıklığı ele almaya başlıyoruz, ki bu, dolayımsızlığın tam karşıtıdır ve bu meyanda, düşünce tarzı bakımından, onu epey hakir de görür.

Peki o halde böyle bir kendilik gerçek hayatta yok mudur, gerçek hayatın dışına mı firar etmiştir, çöle, manastıra, tımarhaneye; gerçek bir insan değil midir, diğerleri gibi giyinmiş veya diğerleri gibi o harcıâlem sokak kıyafetine bürünmüş? Ee, tabii, neden olmasın! Lakin o, kendilik meselesini hiç kimseye açmaz, kimseciklere, bunu canı istemez ya da örtbas etmeyi öğrenmiştir, bu hususta kendinin ne dediğine bir kulak verelim: “Zaten olsa olsa safi dolaysız insanlardır ki, tinin kategorisine tâbi olarak, aşağı yukarı bir çocuğun erken çocukluk döneminin ilk aşamasında durduğu noktada dururlar, te-

peden tırnağa sevimli bir pervasızlıkla, her şeyi salıverir gider – ancak safi dolayımsız insanlardır ki hiçbir şeyi alıkoyamazlar. Dolayımsızlığın bu türüdür ki, çoğu kez afra tafra satarak kendisi için, ‘doğruluk, doğru olmak, ve doğru insan, nasılsa öyle olan biri’ der, ki bu, tıpkı bir yaşlının bedensel bir arzuya, duyar duymaz hemen teslim olmamasındaki sahtelik kadar doğruluk içerir. Sadece bir nebze refleksiyon sahibi her bir kendiliğin bile kendiliği zorlamak hakkında bir fikri vardır.” Ve o halde bizim umutsuz kimsemizin her davetsiz misafiri bu kendilikten uzak tutacak kadar içekapanıktır, oysaki dışarıya karşı her yönüyle “gerçek bir insan”dır. Mürekkep yutmuş bir adamdır, bir koca, bir baba, hatta fevkalade dirayetli bir devlet görevlisidir, saygıdeğer bir aile erkeğidir, ahabplığı zevklidir, zevcesine karşı gayet yumuşak ve uysal, evlatlarına karşı da ihtimamın ta kendisidir. Ve Hıristiyan mıdır? – Tabii canım. Öyledir ama, gel gör ki o bundan bahsetmekten kaçınır, halbuki zevcesinin ahla-ken yükseltici olarak dinle haşır neşir olduğunu, hem de biraz buruk bir sevinçle görür; kiliseye çok ender gider, çünkü ona sanki çoğu rahip neden bahsettiğini aslında bilmiyormuş gibi gelir. Tek bir rahibi bundan hariç tutar, onun neden bahsettiğini bildiğini kabullenir de bir başka nedenden dolayı ona kulak vermek istemez, çünkü bunun onu fazla aşırıya götüreceğinden korkar. Buna karşılık, yalnızlığa can attığı da ender değildir, bu onun için çoğu insandakinden daha büyük bir hayati gereksinimdir ve sonra derinlikli tabiata sahip olduğunun da bir nişanesidir. Genel itibariyle bakıldığında, yalnızlığa can atmak bir insanda neticede bir tin bulunduğu bir nişanesi olduğu gibi, ne tini olduğuna dair de bir kıstas oluşturur. “Yüzeysel, insanlıktan nasibini almamış insanlar da, konu komşu da” yalnızlığa yok denecek derecede az bir tutku duyar, yalnız kaldıkları anda ölen muhabbetkuşları

gibi; nasıl ki küçük bir çocuğun uyumak için ninniye ihtiyacı varsa, bu insanların da yiyip içebilmek, uyuyabilmek, ibadet edebilmek, âşık olabilmek vs için sosyalliğin huzurlu beşiğine ihtiyacı vardır. Lakin ortaçağda olduğu kadar antikçağda da insanlar bu yalnızlık tutkusunun farkındaydı, taşıdığı anlama saygı beslerlerdi, ama zamanımızın bitmez tükenmez-sosyalleşme [konumunda], insanların yalnızlıktan öyle ödü kopuyor ki, kimse bunu kanun suçlularını cezalandırmaktan başka (Ah! Ne mü-kemmel nükte!) bir şeyde kullanmayı bilmiyor.* Yine de şu kadarı doğru ki, zamanımızda tin sahibi olmak bir suç, o halde bu türden yalnızlık âşıklarının, kanun suçlularıyla aynı sınıfa sokulması haliyle münasip oluyor.

İçekapanık umutsuz kişi, hayatını idame ettirir, *horis successivis*,† ebediyet için yaşanmasa bile yine de ebediyetle işi olan saatlerin içinde, kendiliğinin kendisiyle olan ilişkisiyle iştigal ederek; zaten esasen bundan daha ileriye gitmez. O vakit, iş olup bittiğinde, yalnızlık arzusu tatmin olduğunda, o vakit, tabiri caizse dışarı çıkar – içeri zevcesinin ve çocuklarının yanına gittiğinde ve onlarla muhatap olduğunda dahi. Bir koca olarak onu o denli yumuşak ve uysal ve baba olarak o denli ihtimamlı yapan şey doğal iyi huyluluğu ve vazife ruhunun yanı sıra içekapanık ruhunun en içlerindeki, zayıflığına dair kendine ettiği itiraftır.

İçekapanıklığına birinin ortak olması mümkün olsaydı da ona şöyle denecek olsaydı: Bu ne de olsa gurur, sen ne de olsa aslında kendinle gurur duyuyorsun, o vakit o bunu başka birine herhalde zor itiraf ederdi. Kendiyle yalnız kaldığında, bunda gerçek payı olduğunu herhalde

---

* Zamanın, suçluları fikren ıslah edebilmek için izolasyon hücresi yöntemine geçilmesine dair süren tartışmalarına atıfta bulunuluyor –çn.

† (Lat.) Saatlerce –çn.

kendine itiraf ederdi de kendiliğinin, kendindeki zayıflığı algımlarkenki ihtirası, uzun sürmez onu, bunun gurur olmasının imkânsız olduğuna, çünkü ne de olsa kendi zayıflığından dolayı umutsuz olduğuna inandırırırđı – güya zayıflığa o kadar muazzam vurgu yapan şey gurur değilmış gibi, güya zayıflığın bilincine varmaya katlanamaması, kendiyle gurur duymak istediğı içinmiş gibi. – Ona şöyle denecek olsaydı ki: “Bu garip bir karmaşa ve garip türden bir kördüğüm; zira bütün aksilik aslında düşüncenin eğilip bükölme tarzında yatıyor; yoksa gayet normal, tam da o yoldan gideceksin, kendilik hakkında umutsuzluğun üzerinden geçerek kendiliğe varacaksın. Zayıflık hususu pek tabii doğru da senin ondan dolayı umutsuzluğa düşmen gerekmiyor ki; kendilik, kendisi olabilmek için yıkılmak zorunda, onun hakkında umutsuzluğa düşmeyi bırakacak, yeter” – onunla bu tarzda konuşulsaydı, o ihtirassız bir anda bunu anlardı ama ihtiras uzun sürmez, yine yanlış görürdü ve o yeniden yanlış yöne sapardı, umutsuzluğun içine.

Dediğim gibi, böylesi bir umutsuzluk bu dünyada daha bir enderdir, bu noktada durup öylece yerinde saymazsa ve diğer yandan, umutsuz kişide, onu imana giden doğru yola sokacak ani ve köklü bir değişiklik husule gelmez: O vakit böyle bir umutsuzluk kendini umutsuzluğun daha üst bir formunda yoğunlaştırır ve içekapanık olarak kalır ya da dışa doğru bir atılım yapar ve dıştaki sahte kılığını paramparça eder, ki böyle bir umutsuz onun altında tebdili kıyafet yaşayagelmiştir. İkinci durumda, böyle bir umutsuz kendini dışarıya, hayatın içine, belki de büyük teşebbüslerin eğlencesine salıverir, yaşamı geride elbette iz bırakan huzursuz bir ruh, unutmak isteyen bir huzursuz ruh olur ve içerideki patırtı gürültü fazla şiddetlenince, ona da III. Richard'ın, annesinin beddualarını

duymamak için kullandığı türden farklı* dahi olsa, güçlü tedbirler gerekecektir. Ya da kendini unutmak için duyumsallığa, belki de safahata dalar ve umutsuzluk içinde dolayımsızlığa geri dönmek ister, ama daima, olmak istemediği kendiliğinin bilinci içinde. Birinci durumda, umutsuzluk yoğunlaştırılınca, aykırılık haline gelir ve bu zayıflık hususunun altında yatan asılsızlık görünürlük kazanır, aykırılığın ilk ifadesinin tam da kendi zayıflığı dolayısıyla umutsuzluğa düşmek olduğunun diyalektik bakımdan ne doğru olduğu görünürlük kazanır.

Yine de gelin biz son olarak, içekapanıklığın içinde yerinde sayan o içekapanığa bir kez daha kısaca bakalım. Bu içekapanıklık mutlak surette muhafaza edilirse, *omnibus numeris absoluta*,† kendini öldürmek onun için en büyük tehlike haline gelecektir. İnsanların çoğunun tabii böyle bir içine kapanığın nelere göğüs gerebileceğine dair hiç bilgisi yoktur; öğrenecek olsalardı, şaşırıp kalırlardı. Ama mutlak surette içine kapanığın karşısındaki tehlike o vakit dahi kendini öldürmektir. Ancak *bir* kişiyle bile konuşuyorsa, bir tek insana olsun açılıyorsa, çok muhtemelen o kadar rahatlamış veya hafiflemiştir ki, kendini öldürmek, içekapanıklığın neticesi olmaz. Bir sırdaşa sahip olan böyle bir içekapanık tam olarak içekapanık birinden bir nebze daha ılımlıdır. Velhasıl kendini öldürmekten muhtemelen kaçınacaktır. Lakin şu da olabilir; birine içini tam açmışken, bundan dolayı umutsuzluğa düşer, öyle ki ona sanki, bir bilgi ortağı edineceğine, sessiz kalmayı tercih etmesi gerekirmiş gibi gelir. Bir içekapanığın, kendine bir sırdaş edinmiş olmak dolayısıyla umutsuzluğa sürüklendiğinin örnekleri mevcuttur. O vakit netice yine de kendini öldürmek olabilir. Edebi

* Yani *borazanlar ve davullar*. William Shakespeare: *III. Richard*, 3. Perde, 3. Sahne –çn.

† (Lat.) Tamamen her açıdan –çn.

olarak (bu kişi, örneğın kral ya da imparator olarak kurgulandığında) facia, sırdaşını ölüme göndermesi şekilde biçimlendirilebilir. Dertlerini biriyle paylaşmak içinden gelen ve o yüzden art arda bir alay insanı harcayan bir şeytani tiran tahayyül edilebilir; onun sırdaşı olmak mutlak ölümdür: Zira tiran ona bir içini açtı mı, derhal katledilir. – Şeytani olandaki bu azap verici özçelişkiyi, yani sırdaşsız yapamama ve bir sırdaş edinememeyi bu şekilde çözmek tam da şaire mahsus bir görev olurdu.

β) Umutsuzluk içinde kendisi olmayı istemek: Aykırılık...

Gösterildiğı üzere, nasıl ki α'ya dişiliğın umutsuzluğu denemiyorsa, bu umutsuzluğa da eriliğinkidir denemez. Dolayısıyla öncekine nazaran da tin itibariyle umutsuzluktur. Ancak bu şekilde erillik de öz itibariyle tin niteliğine dahil demektir, halbuki dişilik daha alt bir sentezdir.

α(2) şikkı altında tarif edilmiş olan umutsuzluk, zayıflığından dolayıydı, umutsuz kişi kendisi olmak istemez. Lakin diyalektik olarak bir tek adım ilerlenirse, o vakit bu şekilde umutsuzluk çeken kimse niye kendisi olmak istemediğının bilincine ulaşır, o vakit birden her şey tamamen değışir, o vakit oradaki aykırılıktır, zira o vakit bu düpedüz, umutsuzluk içinde kendisi olmak istemektir.

Evvela dünyevilik ya da dünyevi bir şeyden dolayı umutsuzluk, sonra ebedi olan hakkında, kendisinden dolayı olan umutsuzluk gelir. Ondandır da aykırılık gelir, bu esasen ebedi olan sayesinde umutsuzluktur, kendiliğın içindeki umutsuzluğun umutsuz edici suiistimalidir, ki umutsuzluk içinde kendisi olabilmek içindir. Lakin sadece ebedi olan sayesinde umutsuzluk olduğı için gerçeğe belli bir anlamda çok yakındır ve sadece gerçeğe çok yakın olduğı için sonsuzcasına uzaktır. İmana geçiş olan umutsuzluk da ebedi olan sayesinde; kendilik, ebedi

olan sayesinde kendini kazanabilmek için kendini yitirme cesaretine sahiptir; ancak burada işe kendini yitirerek başlamayacaktır, ama kendisi olmak isteyecektir.

Umutsuzluğun bu formunda yükseliş şimdi kendiliğe dair bilinçliliktedir, yani umutsuzluğun ne olduğuna ve kişinin durumunun umutsuzluk olmadığına dair daha fazla bilinçlilik; umutsuzluk burada kendinin bir eylem olarak bilincindedir, dışsallığın baskısı altındaki bir pasiflik olarak dışarıdan gelmez, doğrudan doğruya kendilikten gelir. Ve bu açıdan yine de kendi zayıflığından dolayı olan umutsuzluğa kıyasla aykırılıktır ve böylece yeni bir niteliktir.

Umutsuzluk içinde kendisi olmayı istemek, sonsuz bir kendiliğe dair bilinçlilik gerektirir. Ne var ki bu sonsuz kendilik esasen kendiliğin sadece en soyut formudur, en soyut olasılığıdır. Ve kişinin umutsuzluk içinde olmak istediği kendilik budur, kendiliği, onu belirlemiş olan kudretle olan her bir ilişkiden çekip kurtararak veya böyle bir kudret var olduğu fikrinden çekip kurtararak. Bu sonsuz formun yardımıyla kendilik umutsuzluk içinde kendinin hâkimi olmak veya kendini yaratmak, kendiliğini kendinin olmak istediği kendilik, haline getirmek, somut kendiliğinin içinde neyin olup neyin olmayacağını kararcısı olmak istemektedir. Somut kendiliğinin ya da somutlaşımının, haliyle gerekliliği ve sınırı vardır; o bu yetkiler, bu doğuştan yetenekler vs ile, bu unsurların somutlaşımı içinde, tümüyle özgül olandır. Sonsuz formun, negatif kendiliğin yardımıyla önce bu bütünü yeniden dönüştürmeyi denemek, sonra oradan, negatif kendiliğin sonsuz formu yardımıyla üretilmiş, istediği gibi bir kendilik sağlamak ister – ve böylece kendisi olmak ister. Yani diğer insanlardan biraz daha erken başlamak ister, başlangıç nezdinde ve başlangıçla değil ama “başlangıç-

ta;”^{*} kendiliğini kuşanmak istemez, vazifesini ona bahşedilmiş olan kendiliğin içinde görmek istemez, sonsuz formun yardımıyla onu kendisi tasarlamak ister.

Bu umutsuzluğa müşterek bir ad konacak olsa, stoacılık denebilir ancak sadece o fırkayı düşünerek değil.[†] Ve bu tür umutsuzluğa daha yakinen ışık tutabilmenin en iyi yolu, etkin kendilikle edilgen kendiliği birbirinden ayırt etmek, ve kendiliğin, eylemsel olduğu vakit, kendisiyle hangi şekilde ilişkisel olduğunu ve edilgen olduğunda, kendisiyle etkilenmek bakımından hangi şekilde ilişkisel olduğunu, öyle ki formülün daimi olarak: umutsuzluk içinde kendisi olmayı istemek olduğunu göstermektir.

Umutsuz kendilik *etkin* ise, o vakit esas itibariyle daima sadece deneysel olarak kendine ilişkindir, ne gerçekleştiriyor olursa olsun, ne büyük, ne şaşırtıcı, ne kadar metanetle olursa olsun. Kendi üzerinde hiçbir kudret tanımaz, o yüzden de son kertede ciddiyetten yoksundur ve en azami dikkati kendi deneylerine verdiğinde bile ancak sihirbazca bir ciddiyet görüntüsü canlandırabilir. Bu, yalandan bir ciddiyettir; Prometheus’un tanrılardan ateş çalması misali – Tanrı’dan, ciddiyet olan düşünceyi, yani Tanrı’nın kişiyi gözlediğini, bunun yerine umutsuz kişi kendinin gerçekleştirdiği şeylere sonsuz bir menfaat ve anlam bahşetme durumunda kalan kendini gözlemekle kifayet ettiğini, halbuki tam da bunun onları deneye dönüştürdüğü düşüncesini çalmak da böyle bir şeydir. Zira bu kendilik, umutsuzluğu içinde, denenmiş bir tanrı olacak kadar aşırıya gitmese dahi, hiçbir çıkarsanmış kendilik, kendini gözleyerek, kendine kendi olduğundan

* Kutsal Kitap, Yaratılış, 1:1 “Başlangıçta Tanrı göğü ve yeri yarattı.” –ed.n.

† Burada özellikle MÖ 4-3. yüzyıl kiniklerinin ve stoacılarının olduğu kadar Epikürcülerin ve şüphecilerin de savunmuş olduğu *otarşi* [(Lat.) *autarkeia*] idealine eleştirel bir gönderme yapılıyor –çn.

fazlasını sunamaz; yine de baştan sona kendilik olarak kalır, kendini kopyalarken yine de kendilikten ne bir fazla, ne bir eksiktir. Kendilik, kendisi olmak istemenin umutsuz çabası içinde, kendini tam karşıtı olana sokmaya uğraştığı takdirde esasen hiç kendilik olmaz. İçinde eylem gördüğü diyalektiğin tümünde sabit olan hiçbir şey yoktur; kendiliğin ne olduğu, hiçbir an sabit durmaz, yani ebediyen sabittir. Kendiliğin negatif formu bağlayıcı güç kadar çözücü güç de uygular; gayet gelişigüzel olarak her an sil baştan başlayabilir ve tek bir düşünce ne kadar süre izlenmiş olursa olsun, eylem tümüyle bir varsayım dahilindedir. Kendilik giderek kendisi olmayı başarmanın o kadar uzağındadır ki, varsayımsal bir kendilik olduğu giderek daha görünürlük kazanır. Kendilik kendi kendisinin efendisidir, denildiği gibi mutlak surette efendisidir ve bu tamı tamına umutsuzluktur, ama aynı zamanda kendinin hazzı ve sefası gözüyle baktığı şeydir. Yine de insan daha yakından bakınca, bu mutlak hâkimin ülkesiz bir kral olduğuna, aslında hükmettiği hiçbir şey olmadığına kendini kolayca ikna eder; konumu, hükümranlılığı, isyanın her an meşru olduğu diyalektiğine tâbidir. Sonuçta bu da tesadüfi olarak kendiliğin kendinden kaynaklanır.

Sonuç olarak, umutsuz kendilik habire olmayacak duaya amin der ve gölgelerle savaşıyor durur. Bütün bu denenmiş meziyetler göze muhteşem görünür; bir an için Doğunun şiirleri gibi büyüleyicidir; böylesi bir irade gücü, böylesi bir sarsılmazlık, böylesi bir iç huzur vs âdeta masalsılığın sınırına dayanır. Evet, gerçekten de dayanır ve bütün hepsinin temelinde bir hiç yatar. Kendilik umutsuzluk içinde kendini kendisi haline getirmenin tam manasıyla tadını çıkarmak, kendini geliştirmek ister, kendisi olmak ister, bu kurgusal, ustaca yetenek için kendini nasıl da kendince anladığı için takdir gör-

mek ister. Ve yine de kendiyle ne anladığı son kertede bir muammadır; yapımı tam da tamamlamak üzereymiş gibi görüldüğü anda, tesadüfi olan her şeyi bir hiçliğin içinde çözebilir.

Umutsuz kendilik bir *edilgense*, umutsuzluk yine de umutsuzluk içinde kendisi olmayı istemektir. Umutsuzluk içinde kendisi olmayı isteyen böyle bir deneyici kendilik, somut kendiliği içinde muvakkaten yol tayini yaparken, Hristiyanların musibet, temel kusur dediği bir güçlükle belki de burun buruna gelebilir, artık her ne olursa. Negatif kendilik, kendiliğin sonsuz formu, belki önce bunu olduğu gibi başından atmak, ona orada değilmiş, onunla hiçbir alakası yokmuş süsü vermek ister. Ancak muvaffak olamaz, deneme becerisi bu kadarına yetmez; negatif kendilik, öngörü içinde, bu köleliğe mihlandığını hisseder. İşte edilgen kendilik de buradadır. O halde, umutsuzluk içinde kendisi olmanın umutsuzluğu şimdi hangi şekilde kendini belli eder?

Bakın, umutsuzluğun dünyevilikten ya da dünyevi bir şeyden dolayı umutsuzluk duyması formu netice itibariyle ebedi olan hakkında umutsuzluk, yani ebedi tarafından teselli edilmeyi ve onunla şifa bulmayı kendine mübah görmemek, dünyeviliğe, ebedi hiçbir teselli sağlamayacak kadar yüksek değer biçmek, bunlar evvelce izah edilmişti. Lakin dünyevi bir gereksinimin, zamansal bir musibetin bitmesinin muhtemel olduğunu ummak istememek de umutsuzluğun bir formudur. Umutsuzluk içinde kendisi olmak isteyen umutsuz kişi bunu yapmak istemez. Bedendeki bu dikenin* (ister sahiden öyle olsun isterse umutsuzun içindeki tutku onu ona öyle gösteriyor olsun), dikkatini ondan uzaklaştıramayacak kadar deri-

* Kutsal Kitap, 2. Korintliler 12:7. "Aldığım vahiylerin üstünlüğüyle gururlanmayayım diye bana bedende bir diken; beni yumruklamak için Şeytanın bir meleği verildi, gururlanmayayım diye." -çn.

ne saplanmış olduğuna kendini bir ikna etmişse,* o vakit onu âdeta ebediyen sahiplenmek ister. Sonra ona karşı infial duyar veya daha doğrusu, ondan tüm varoluşa infial duyma vesilesi yaratır; sonra da buna rağmen kendisi olmak ister, ama onsuz olarak ona karşın kendisi olmak değil (zira bu ne de olsa dikkatini ondan uzaklaştırmak olur, ki o bunu yapamaz ya da bu tevekkül yönünde bir hareket olur); hayır, o her şeye karşın veya tüm varoluşa karşı isyan içinde, âdeta azabını küçümsercesine, onu da yanına katmak, onunla birlikte kendisi olmak ister. Hayır, o, yardım imkânı bulunduğu, özellikle absürdün yardımıyla, Tanrı için her şeyin mümkün olduğuna umut bağlamak istemez. Ve o, bir başkasında yardım aramak da istemez, her ne olursa olsun istemez, o, iş oraya varacak olsa, yardım aramaktansa tüm cehennem azabıyla birlikte kendisi olmayı tercih eder.

Ve doğrusunu söylemek gerekirse, şu laf hiçbir surette dendiğindeki kadar doğru değildir: “Ona yardım edebilecek biri bir çıksa, kahr sahibinin yardım edilmeye

---

* Ayrıca, burada küçük bir hatırlatma olarak, tam da bu bakış açısından, dünyada tevekkül adı altında allanıp pullanan şeylerin çoğunun bir tür umutsuzluk olduğu görülür, umutsuzluk içinde soyut kendiliği olmak istemek, umutsuzluk içinde ebedide yeteri kadarına sahip olmak istemek ve bu yolla dünyevilikteki ve zamansallıktaki acıya meydan okuyabilmek veya onu göz ardı edebilmek. Tevekkülün diyalektiği esasen şudur: Kendinin ebedi kendiliği olmak istemek ve sonra kendiliğin, içinde acı çektiği belli bir şey hususunda kendisi olmayı istememek ve onun nasıl olsa sonsuzluk içinde kaybolup gitmesi gerektiğinde teselli bulmak ve dolayısıyla onu zamansallık içinde sahiplenmemeye hakkı olduğuna inanmak; kendilik, bundan dolayı acı ve kahr çekiyor dahi olsa, onun kendiliğe ait olduğunu itiraf etmek istemez, yani imanen onun karşısında küçülmek istemez. Şu halde tevekkül, umutsuzluk nazarıyla bakıldığında, özünde umutsuzluk içinde kendisi olmak istememekten farklıdır, zira umutsuzluk içinde kendisi olmayı ister, lakin tek bir şey haricinde, ki buna ilişkin olarak umutsuzluk içinde kendisi olmayı istemez.

dünden razı olduğunun o vakit akla yatkın görüldüğü,” bunun aksine karşı taraftaki her zaman buradaki kadar umutsuz olmasa dahi, bu laf böyle değildir. Mesele şudur. Genel itibariyle kahr sahibinin yardım edilebilme-yi dilediği *bir* veya daha fazla yol vardır. Böyle yardım edilecekse, evet, o vakit yardım edilmeye can atar. Ancak yardım alma daha derin bir anlamda ciddileştiğinde, özellikle de yardım daha yukarıdaki birinden ya da en yukarıdakinden geldiğinde – o vakit ne şekilde olursa olsun, koşulsuz yardım almak zorunda kalmanın, kendisi için her şeyin mümkün olduğu “yardımcı”nın elinde bir hiç gibi olmanın ya da sadece bir başkasına boyun eğmek zorunda kalmanın küçük düşürücülüğüne, yardım aradığı sürece kendisi olmaktan vazgeçmeye sıra gelir. Ah, bu hakikaten çok büyük, uzun vadeli ve acı bir azaptır, yine de kendilik onun içinde acıyla kıvranmaz ve bu suretle temelde kendisi olma hakkını sürdürmeyi tercih eder.

Lakin umutsuzluk içinde kendisi olmak isteyen bu gibi bir azap sahibinde ne kadar bilinçlilik varsa, umutsuzluk da kendini bir o kadar yoğunlaştırır ve şeytani hale gelir. Çoğunlukla şöyle meydana gelir: Umutsuzluk içinde kendisi olmak isteyen bir kendilik, kişinin somut kendiliğinden ayrılamayan şu veya bu cefanın içinde acıyla kıvranır. Sonra tüm ihtirasını bu azabın üzerine boca eder, böylece onu şeytani bir gazaba çevirir. O zaman göklerdeki Tanrı ve tüm melekler onu oradan çıkarmak için yardım sunsa dahi olmaz, hayır, o şimdi bunu istemez, artık iş işten geçmiştir, bu azaptan kurtulmak için bir defasında her şeyini vermeye hazır olmuştur ama bekletilmiştir, artık çok geçtir, şimdi, artık o her şeye gazap duymayı ve tüm dünya, yaşam tarafından haksızlığa uğramış kişi, onun açısından tek önem taşıyan şey olan azabını hiç kimsenin ondan çekip alamasın diye, sımsıkı elinde tutup gözetken kişi olmayı seçmiştir; zira o va-

kit ne de olsa kendini haklı olduğunu kanıtlayamaz ve buna ikna edemez. Bu en sonunda kafasına öyle bir yer eder ki, her nasılsa ebediyetten korkar olur; ona, şeytani anlamda, başkaları karşısında sonsuz üstünlük sağlayan şeyi, neyse o olma hakkını, elinden alacak diye. – Kendisi olmak ister o; kendiliğin sonsuz soyutlamasıyla işe girişmiştir ve şimdi sonuçta o kadar somutlaşmıştır ki, o anlamda ebedi olmak onun için bir imkânsız olacaktır ve o yine de umutsuzluk içinde kendisi olmak ister. Ah, şeytani çılgınlık, onu en çok gazaba getiren şey, perişanlığını elinden almanın ebediyetin aklına esebileceği düşüncesidir.

Umutsuzluğun bu türü dünyada ender görülür, böyle kişiliklere esasen şairlerde rastlanır, yani gerçek olanlarında, tiplerine her zaman “şeytani” düşünsellik –ki bu sözcük safi Grek anlamıyla kullanılmıştır– ödünç verenlerinde. Gelgelelim, bu tür umutsuzluğa gerçek hayatta da pekâlâ rastlanır. O vakit, muadil dışsallık hangisidir? Valla hiçbir “muadil” yoktur, çünkü içekapanıklığın muadili olacak muadil bir dışsallık bir özçelişkidir; zira muadilse, haliyle açığa vurucudur. Ancak içekapanıklık burada tek kelimeyle fuzuli olandır, zira buradaki içekapanıklık veya bloke edilmiş bir içsellik de denebilecek şey, üstlenilmesi gerekecek kadar ağırlıklı olandır. Esasen hiçbir içselliği olmayan ve hakkında her halükârda denecek hiçbir şey olmayan en alt umutsuzluk formlarının, böylesi bir umutsuzun dışsallığı tarif edilerek veya hakkında bir şeyler denilerek sunulması gerekirdi. Lakin umutsuzluk ne ölçüde tinselleşir, içsellik içekapanıklığın içinde ne ölçüde kendi dünyası haline gelirse, umutsuzluğun ardına gizlendiği dışsal olan da bir o ölçüde fuzulileşir. Ama umutsuzluk ne kadar tinselleşirse, umutsuzluğu şeytani bir sinsilikle, içekapanıklığın içinde tecrit etmeye ve dolayısıyla dışsalı aldırma havasına sokmaya, onu

mümkün olduğunca kayda değmez ve fuzuli yapmaya bir o kadar daha dikkat eder. Peri masallarındaki muzip cücenin hiç kimsenin göremediği bir kaya çatlağının arasından gözden kaybolması misali, umutsuzluk da tinselleştikçe, arkasında kimsenin onu aramayı aklına esmeyeceği bir dışsallığın içinde yaşamak onun için daha zorunlu hale gelir. Bu mahremiyet tek kelimeyle tinsel bir şeydir ve gerçekliğin kendine, arkasında tabiri caizse bir korunaklı bir alan, umutsuz kendiliğin orada huzursuzca ve Tantalus tarzıyla* kendisi olmak istemekle meşgul olacağı, münhasıran kendine ait bir dünyayı güvenceye alma onun savunma yöntemlerinden biridir.

α(1)'e umutsuzluğun en alt formuyla, umutsuzluk için kendisi olmak istememekle başladık. Şeytani umutsuzluk, umutsuzluk içinde kendisi olmak isteme umutsuzluğunun en yoğun halidir. Bu umutsuzluk stoacı bir karasevda ve kendini tanrılaştırma hali içinde bile kendisi olmak, elbette düzmece de olsa, belli bir anlamda kendi yetkinliğine göre kendisi olmak istemez; hayır o, varoluşa karşı nefret içinde, kendisi olmak ister, perişanlığına göre kendisi olmak ister; isyan içinde veya isyankârlıkla olmasa da gazez içinde kendisi olmak ister; onu belirlemiş olan kudretten kendini isyan içinde koparıp almak istemese de onu buna karşın zorlamak, sıkboğaz etmek, onu haince sımsıkı tutmak ister – ve bu anlaşılabilir bir şeydir, kötücül bir itiraz ne de olsa her şeye rağmen ona sımsıkı tutunmaya dikkat etmek zorundadır, zira bir itirazdır. Tüm varoluşa başkaldırarak ona, onun iyiliği aleyhine delil sağladığına inanır. Umutsuz kişi bu delilin kendisi olduğuna inanır ve onun olmak istediği şey de budur, o bu yüzden kendisi olmak, azabı içinde kendisi

---

* Yunan mitolojisinde, Tantalus'un dinmeyen azabı: Kendini ebediyen aç ve susuz hissetme hali –çn.

olmak, bu azapla tüm yaşama karşı çıkmak ister. Zayıf umutsuz kişinin ebediyetin ona ne teselli sağlayacağına dair hiçbir şey duymak istememesi gibi, bu tür bir umutsuz da bu konuda hiçbir şey duymak istemez, ama bir başka nedenden ötürü: Tüm varoluşa itiraz olarak teselli, onun tek kelimeyle mahvı olacaktır. Bu mecazen betimlenecek olursa, bir yazarın yazı hatası yapmasına ve hatanın kendi bilincine bu itibarla varmasına benzer – belki de esasında hiçbir hata yoktur da tüm sunuşta daha üst bir anlamda tözel bir aidiyet* vardır – sanki bu yazı hatası yazara isyan etmek, ona olan nefretinden dolayı onu düzeltme yapmaktan alıkoymak ve delice bir isyan içinde ona şöyle demek istermiş gibidir: Hayır, ben silinmek istemiyorum, ben sana karşı tanık, vasat bir yazar olduğunun bir tanığı olarak ayakta kalmak istiyorum.

---

* (Dan.) *medhørend*. Veya ilişkinlik. Artık kullanılmayan bir kelime –çn.

İkinci Kısım

**UMUTSUZLUK
GÜNAHTIR**

A

Umutsuzluk Günahtır...

Günahtır şudur: *Tanrı nezdinde ya da Tanrı fikriyle, umutsuzluk içinde kendisi olmayı istememek veya umutsuzluk içinde kendisi olmayı istemek.* Bu suretle günahtır, yoğunlaşmış zayıflıktır ya da yoğunlaşmış aykırılıktır: Günahtır, umutsuzluğun potansiyalizasyonudur. Vurgu şuradadır: *Tanrı nezdinde ya da Tanrı fikrine sahip olmasındadır; diyalektik, etik, dinsel olarak, günahtır hukukçuların “nitelikli” umutsuzluk dediği şey haline getiren şey, Tanrı fikridir.*

Bu kısımda, en azından “A” bölümünde, psikolojik nitelendirmenin ne yeri, ne sırası olsa da dinselliğe meyilli, şair varoluşu* denebilecek, tevekkülle umutsuzluk arasında, Tanrı fikri dışında, ortak bir yan bulunan yaşamı, umutsuzlukla günahtır arasındaki en diyalektik hudut bölgesi olarak burada yine de nakletmek gerekir. Böyle bir şair varoluşu, kategorilerin bağlaşımdan ve konumundan görülebildiği gibi, en güzide şair varoluşu olur. Hristiyan bakış açısından (tüm estetiğe karşın) her şair varoluşu günahtır: Var olma yerine şiirsel ifadenin günahtır, iyi ve gerçek doğru olan olma, yani varoluşsal

---

* (Dan.) *digtereksistens*. Bu terim hakkında bilgi için bkz. 1) Villy Sørensen: Sørensen om Kierkegaard. 2007: Gyldendal, Kopenhag 2) <http://www.kristusjesus.dk/sak/vane-gentag.html> –çn.

olarak o olmaya çaba harcama yerine, kendini onunla hayal gücü yoluyla ilişkilendirmenin günahıdır. Burada söz ettiğimiz şair varoluşunun umutsuzluktan farkı, Tanrı fikrine sahip olması veya Tanrı nezdinde olmasıdır; lakin muazzam diyalektiktir, karanlık olanın günah olduğunun bilincinde olup olmadığına dair geçirimsiz diyalektik bir labirenttir. Böyle bir şair çok derin bir dinî özlem içinde olabilir ve Tanrı fikri umutsuzluğun bünyesine dahildir. Tanrı'yı her şeyden çok, büyük bir aşkla sever, Tanrı onun yönünden gizli azabının içindeki yegâne tesellidir ve o yine de azabını büyük aşkla sever, onu salıvermek istemez. Tanrı nezdinde kendisi olmaya can atar, lakin kendiliğin içinde acı çektiği o sabit nokta itibariyle değil, orada umutsuzluk içinde kendisi olmak istemez; ebediyetin onu alıp götüreceğini umar ve burada zamansallığın içinde, o kadar acı çekmesine rağmen, onu sahiplenmeye, imanen onun karşısında küçülmeye azmedemez. Ve yine de kendini Tanrı'yla ilişkilendirmeye devam eder ve bu onun tek bahtiyarlığıdır; Tanrı'dan vazgeçmek zorunda kalmak onun için kâbusların en büyüğü olurdu, "umutsuzluğa düşecek şey olurdu" ve o yine de esasen, belki de bilinçsizce, Tanrı'yı olduğundan bir nebze farklı olarak, evladının tek dileğine boyun eğerek onu haddinden fazla şımartan sevgi dolu bir baba tarzında kurgulamayı kendine mübah görür. Erotik aşkta umutsuzluğu yaşayıp o suretle aşktaki mutluluğu en neşe verici şekilde öven şair olup çıkan biri gibi, o da dindarlığın şairi olur. O dindarlıkta mutsuz olmuştur, ondan öngörülen şeyin bu azabı salıvermek, yani imanen kendini onun karşısında küçültmek ve onu kendiliğin bir parçası olarak sahiplenmek olduğunu hayal meyal anlar – zira onu kendinden uzak tutmak ister ve tam da bu suretle ona dört elle sarılmış olur, halbuki o, doğrusu (ki bu, umutsuz birinin her kelimesi tersine doğru ve dolayısıyla tersyüz anlaşılır demektir)

bunun onu mümkün merteye başından savmak, onu bir insan için mümkün olduğu ölçüde salıvermek demek olduğunu sanır. Ancak imanen onu sahiplenmeyi bilemez, yani bunu hakikatte istemez ya da kendiliği burada belirsizliği boylar. Lakin o şairin erotik aşk tarifi gibi, dinsel tarifi de büyüleyici bir keyiftir, hiçbir evli erkeğiyle ve hiçbir muhterem din adamınınla kıyaslanamayacak kadar lirik bir enerjidir. Dediği asılsız da değildir, hiçbir suretle, sunumu, onun tam da daha mutlu, daha iyi olan “ben”idir. O, dinsel olana kıyasla, mutsuz bir sevgilidir, yani dar anlamda iman sahibi değildir; iman sadece ilk unsuruna sahiptir: Umutsuzluğa ve bunun içinde dinsel olana karşı ateşli bir özlem duyar. Çelişkisi esasen şuradadır: O, seçilmiş kişi midir, bedendeki diken, onun olağanüstü olan için kullanılacağına mı ifadesidir, onun olduğu şekilde olağanüstü olmak Tanrı nezdinde münasip midir? Yoksa bedendeki diken, evrensel olarak insani olana kavuşabilmek için, karşısında küçülmesi gereken şey midir? – Velakin bu hususta bu kadarı yeter, doğruluğa vurgu yaparak şöyle diyebilirim: Ben kiminle konuşuyorum? Bu neviden n.ci dereceden* araştırmalardan kim hazzeder: Rahibin çizdiği o Nürnberg tablolarını† insan daha rahat anlayabilir, cümbür cemaate benzerler, çoğunluğun olduğu gibi göz boyayıcı zevattandırlar ve tinsel anlamda, bir hiçtirler.

Bölüm: Kendilik bilincindeki aşamalar (Koşul: Tanrı nezdinde)

Bir önceki bölümde kendilik bilincinin aşamaları belirtilmişti; evvela ebedi bir kendiliği olduğunu bilmemek

* (Dan.) *i n'te potens* –çn.

† (Dan.) *Nürnberg-billeder*. Nürnberg o tarihlerde seri imalat reproduksiyonlarla tanınmıştı, bunların arasında sanat eserleri ve oyuncaklar en popülerdi –çn.

olarak (C, B, a), sonra içinde yine de ebedi bir şey olan bir kendiliğe sahip olduğunu bilmek olarak (C, B, b) ve burada (α , 1-2 β) bölümleri altında da yine aşamalar belirtilmişti. Tüm bu görüş şeklinin şimdi diyalektik bir değişikliğe uğraması gerekiyor. Mesele şudur. Şimdiye kadar üzerinde durduğumuz kendilik bilincindeki aşamalar, bizzat insani olan ya da kıstası insan olan kendilik kategorileri dahilindedir. Ama bu kendilik, Tanrı'nın tam karşısındaki kendilik olmak suretiyle yeni bir nitelik ve yeterlilik kazanır. Bu kendilik artık sadece insani olan değil, benim, yanlış anlaşılmamayı umarak, teolojik kendilik diyeceğim, Tanrı'nın tam karşısındaki kendiliktir de. Ve kendilik, Tanrı nezdinde var olduğunun bilincinde olmak, kıstası Tanrı olan insani kendilik olmak suretiyle nasıl olur da sonsuz bir gerçeklik kazanmaz! İneklerin nezdinde bir çobanın kendisi (bu eğer mümkün olsaydı) çok alt bir kendiliktir; kölenin nezdinde bir hükümdarın kendisi aynı şekilde ve aslen hiç de kendilik değildir; zira her iki durumda da bir kıstas yoktur. O güne kadar sadece ana babasının kıstasına sahip çocuk, yetişkin olarak, devleti kıstas edinerek bir kendilik haline gelir; lakin Tanrı'yı kıstas edinen kendiliğe nasıl da sonsuz bir vurgu yapılır! Kendiliğin kıstası her zaman kendi neyse tam onun karşılığı olmaktır, ama bu da gene "kıstasın" ne olduğunun tanımıdır. Sadece tek tip ebatlar üst üste koyulabildiğine göre, her şey nitelik bakımından neyle ölçülebiliyorsa odur ve nitelik olarak onun kıstası olan şey, onun etik hedefidir; kıstas ve hedef nitel olarak o şeyin olduğu şeydir, özgürlük dünyasındaki koşul haricinde, ne var ki, insan burada nitel olarak onun hedefi ve kıstası olan şey olmayı bilmeyince, bu yetkisizliğe kendisi sebep olabilince, hedef ve kıstas, yine de – yargısal olarak tıpatıp aynı kalır, onun ne olmadığını, yani hedefi ve kıstası olan şeyi açığa vurur.

Eski bir dogmatik teolojide sık sık ortaya çıktığı, oysa daha sonraki bir dogmatik teolojinin, ona akıl erdirmeye ve algılama yetisinden mahrum olduğu için çekinceli yaklaştığı düşünce çok doğru olurdu – zaman zaman yanlış kullanılmışsa da çok doğru bir düşünce olurdu: Günahı korkutucu yapan şey, onun Tanrı nezdinde olmasıydı. Bu suretle cehennem azabının ebediliği kanıtlanmış oldu. İnsanlar sonra akıllandılar ve şöyle dediler: Günah günahtır; günah, Tanrı'ya karşı ya da Tanrı nezdinde diye daha büyük değildir. Garip! Hukukçular bile nitelikli suçlardan söz eder, hukukçular bile örneğin, bir kamu görevlisine karşı işlenen suç ile özel kişiye karşı işlenen suç arasında ayırım yapar, baba katlininkine ile sıradan cinayetin cezası arasında ayırım yapar.

Hayır, eski dogmatik teoloji, günahın Tanrı'ya karşı olmasının onu sonsuzcasına büyüüttüğünde haklıydı. Hata Tanrı'ya dışsal bir şey gözüyle bakılmasında ve âdeta Tanrı'ya karşı sadece arada bir suç işlendiğinin varsayılmasında yatıyordu. Ancak Tanrı, bir polis memuru gibi dışsal bir şey değildir. İrdelenmesi gereken şey, kendiliğinin Tanrı fikrine sahip olması ve yine de onun istediği gibi yapmak istememesi, yine de itaatsiz olmak istemesidir. Tanrı'ya karşı sadece arada bir suç işleniyor da değildir; zira her suç Tanrı nezdindedir ya da daha doğrusu, insani suçu esasen günah haline getiren şey, suçlunun Tanrı nezdinde yaratıldığının bilincinde olmasıdır.

Umutsuzluk kendilik bilinciyle bağlantılı olarak yoğunlaşır ama kendilik, kendilik kıstasıyla bağlantılı olarak ve kıstas Tanrı olunca, sonsuzcasına yoğunlaşır. Tanrı fikri arttıkça kendilik de artar; kendilik arttıkça Tanrı fikri de artar. Kendilik ancak o muayyen birey olarak, Tanrı nezdinde var olduğunun bilincine sahip olunca, ilk o vakit sonsuz kendiliktir ve bu kendilik böylece Tanrı nezdinde suç işler. Paganlıktaki bencillik o yüzden, hak-

kında denebilecek onca şeye rağmen, Hıristiyanlıktaki kadar nitelikli olmaktan çok uzaktır, burada da bencillik söz konusu olduğu kadarıyla; zira pagan, kendiliğine Tanrı karşısında sahip değildi. Paganla doğal insan, kıstas olarak insani kendiliğe sahiptir. Dolayısıyla daha yüksek bir bakış açısından, paganlığı günahın içinde yatar görmekte belki haklı olunabilir ama paganlığın günahı aslında Tanrı'ya dair, Tanrı nezdinde var olmaya dair umutsuz eden bilgisizlikti; yani “dünyada Tanrısız kalmaktı.”* O halde, bir diğer yönden, paganın dar anlamda günah işlediği doğrudur, zira o, Tanrı nezdinde günah işlememiştir ve bütün günahlar Tanrı nezdindedir. Ayrıca, bir paganın, sadece basiretsiz Pelagiusçu† anlayışı imdadına yetişti diye, bu dünyadan suçsuz olarak kayıp gitmesine çoğu kez yardımcı olunduğu da bir anlamda gayet kesindir, ama o vakit, günahı başkadır: O yüzeysel Pelagiusçu anlayıştır. Lakin diğer taraftan çoğu zaman bir insanın, sadece katı bir Hıristiyan eğitimi aldığı için, belli bir anlamda günaha saplandığı da kesindir, çünkü Hıristiyan bakış açısı tümüyle ona haddinden fazla ciddi gelmiştir, özellikle de yaşamının erken bir döneminde, ama o vakit de günahın ne olduğuna dair bu daha derin anlayış bir başka manada imdadına yetişen şey olur.

Günah şudur: Tanrı nezdinde umutsuzluk içinde kendisi olmayı istememek ya da Tanrı nezdinde umutsuzluk içinde kendisi olmayı istemek. Ancak bu tanım, başkaca ayrıcalıkları (ki bunların en önemlisi, sadece Kutsal Kitap tanımları olmasıdır; zira Kutsal Kitap günahı daima

* Kutsal Kitap, Efesliler, 2:12 “O zaman Mesihsiz, İsrail’de vatandaşlıktan yoksun, vaade dayanan antlaşmalara yabancı, dünyada umutsuz ve Tanrısızdınız.” –ed.n.

† Pelagius (MS 360-420) Özgür iradede hareketle kalıtsal günah doktrinini reddeden ve günahsız yaşam olasılığını savunan İrlandalı keşiş –çn.

itaatsizlik olarak tanımlar) olduğu kabullenilebilse dahi aşırı tinsel değil midir? Bunun öncelikli olarak şöyle ya-nıtlanması gerekir: Günahın bir tanımı hiçbir zaman aşırı tinsel olamaz (günahı hükümsüz kılacak kadar tinsel olmadığı ölçüde); zira günah tam da tinsel bir belirleyicidir. Ayrıca neden aşırı tinsel olması gerekir? Cinayet, hırsızlık, zina ve buna benzer şeylerden söz etmediği için mi? Peki ama bunlardan söz etmez mi? Bu da Tanrı'ya karşı bir benlikçilik, onun buyruklarına meydan okuyan bir itaatsizlik değil midir? Ama buna karşılık, günahtan dem vurulurken sadece bu tür günahlardan bahsedilir, bütün bunların bir dereceye kadar, insani anlamda, usule uygun olabildiği ve tüm yaşamın yine de günah olduğu, o bilindik günahlardan pek kolay unutulur: o şahane kusurlar, insani kendiliğin nasıl da sonsuz derin bir anlamda Tanrı'ya, onun en mahrem niyet ve fikrine itaatle yükümlü olduğundan, Tanrı'nın bu kendilikle ne amaçladığı hususunda ondan gelecek en ufak belirtiyi bile duyarlılıkla kavramakla ve onu canı gönülden izlemekle yükümlü olduğundan, tinsizcesine ya da küstahçasına bi-haber kalan ya da kalmak isteyen o benlikçilik. Tinsel günahlar alt kendiliğin benlikçiliğidir ama bir şeytanın bizzat şeytan yardımıyla kovulmaması ve sonrakinin ilkinden de beter olması ne kadar da sık rastlanan bir şeydir. Velakin dünyada da işler aynen böyle gider: Bir insan ilk önce zaaftan ve zayıflıktan dolayı günah işler ve sonra –evet, sonra, belki de Tanrı'ya sığınmayı ve onun yardımıyla tüm günahlarından kurtulmayı öğrenir ama biz şimdi burada ondan bahsetmiyoruz– sonra zayıflığından dolayı umutsuzluğa düşer ve ya umutsuzluk içinde, işi belli bir meşru adalete kadar götüren bir ferîsî* olur çı-

* Ferisilik (MÖ 515-MS 70) Yahudi toplumunun daha ziyade orta sınıfınca benimsenen bir mezhepti. Helenleşmeye karşı çıkarlar ve katı dinî kurallara bağlıdılar –çn.

kar ya da umutsuzluk içinde yine günahın içine saplanır.

Dolayısıyla, bu tanım düşünülebilir ve gerçek her günah formunu şüphesiz kapsamına alır; yine de belirleyici olana, günahın umutsuzluk olduğuna (zira günah etin ve kanın azgınlığı değil, tinin oradaki rızasıdır) ve de Tanrı nezdinde olduğuna hiç şüphesiz hakkıyla parmak basar. Tanım olarak bu bir cebirdir,* günahları tek tek tanımlamaya başlamak istesem, bu küçük çalışmada isabetsiz bir yeri olacağı gibi, bu ayrıca başarısız kalacak bir deneme olur. Burada başlıca mesele sadece, tanımın, tüm formları bir ağ gibi içine almasıdır. Ve de böyle yapar, ki bu, onun karşıtlığı olan iman tanımıyla test edilirse de görülebilir, ki ben tüm bu çalışmada, güvenilir bir pusula olarak tanıma izafeten dümen tutarım. İman kendiliğin kendisi olarak ve kendisi olmayı isteyerek, şeffaf bir biçimde Tanrı'yı temel almasıdır.

Ancak günahın karşıtının hiçbir şekilde erdem olmadığı çoğu kez göz ardı edilmiştir. Bu kısmen pagan bir bakış açısıdır, safi insani bir kıstasla yetinir, günahın ne olduğundan, tüm günahların Tanrı nezdinde olduğundan kesinlikle bihaberdir. Hayır, bu yüzden Romalılarda (14:23) *günahın karşıtı imandır*, denir. İman olmayan her şey günahtır.† Ve günahın karşıtlığının erdem değil, iman olması, tüm Hristiyanlığın en belirleyici tanımlarından biridir.

Ek: Günahın tanımının infial olasılığı içermesi; infial olasılığı hakkında genel bir gözlem

Günah-iman karşıtlığı Hristiyanlık mucibince, tüm etik kavram tanımlarını yeniden biçimlendiren, onlara

* (Dan.) *bogstavregning*. Burada mantıksal ve genel bir formül anlamında –çn.

† Kutsal Kitap, Romalılar 14:23'te esasen şöyle deniyor: "Ama bir yiyecekten kuşkulanan kişi, onu yerse yargılanır; çünkü imanla yemiyor. İmana dayanmayan her şey günahtır." –çn.

bir uzantı daha sağlayan Hıristiyan unsurdur. Karşıtlığın temelinde yatan belirleyici Hıristiyan unsur şudur: *Tanrı nezdinde*, ki bu nitelik de gene Hıristiyan unsurun belirleyici kriterine sahiptir: absürd, paradoks, infial olasılığı. Ve bunun herhangi bir Hıristiyan unsurla gösteriliyor olması ziyadesiyle önemlidir, çünkü infial Hıristiyan unsurun tüm spekülâtif düşünceye karşı silahıdır. Peki o vakit, infial olasılığı burada nerededir? Bir insanın, *tikel* insan olarak, Tanrı'nın tam karşısında var olması gerektiği ve haliyle, bunun neticesinde, insanın günahının Tanrı'yı ilgilendirmesi gerektiği gerçeğine sahip olmasındadır. Tikel insanın Tanrı nezdinde var olduğunu, spekülâtif düşünce asla kafasına sokamaz; o sadece tikel insanı gerçekdışı şekilde, insan soyu içinde evrenselleştirir.* Tam da bunun içindir ki, inançsız bir Hıristiyanlık âlemi, Tanrı'nın tam karşısında dahi olsa, günahın günah olduğu veya hiçbir fark yaratmadığı fikrini ortaya atmıştır. Yani *Tanrı nezdinde* kaydını bertaraf etmek istemiştir ve ne gariptir ki, bu amaç için de, daha yüksek bilgeliğin aslında genellikle olduğu şeyden, eski paganlıktan, yine de ne fazla, ne eksik olan daha yukarı bir bilgelik icat etmiştir.

Hıristiyanlığın o kadar karanlık ve bulanık, o kadar katı vs olduğu için insanlarda infial uyandırdığından nasıl da sık sık dem vurulmuştur; Hıristiyanlığın insanlarda infial uyandırmasının esas nedeninin, çok yüksek perdeden olması, hedefinin insani bir hedef olmaması, insanı kafasının alamayacağı kadar olağanüstü bir şey haline getirmek istemesi olduğunu bir kereliğine belirtmek yine

---

* Yazarın burada spekülâtif düşünceyle kastettiği şey, tikel insana Tanrı'yla ilişkisel olarak mutlak gözüyle bakmayan, ama onu (evrim açısından) diyalektik olarak, bir türün veya toplumun üyesi olarak, insanlığın evrensel bir örneği olarak kayıtlayan Hegelci felsefe oluyor -çn.

de herhalde en doğrusu olur. İnfialin ne olduğuna dair gayet sade ve basit bir psikolojik açıklama, bunu netleştireceği gibi, ayrıca, Hıristiyanlık savunulurken, infiali bertaraf edilerek, nasıl da alabildiğine aptalca hareket edildiğini, bizzat İsa tarafından sık sık ve o kadar endişeyle yapılmış olan, infiale karşı uyarıcı, yani olasılığın orada olduğu ve de orada olması gerektiğine işaret eden öğretilerinin nasıl aptalcasına veya küstahça göz ardı edildiğini gösterecektir; zira orada olması gerekmiyorsa, Hıristiyanlığın ebedi ve esaslı bir bileşeni değilse, o vakit İsa'nın insanlara palavrası olur: Onu bertaraf edecek yerde, endişeyle öne çıkıp bizi ona karşı uyarmak.*

Fakir bir ırgat ve bu dünyadan gelip geçmiş en kudretli imparator tahayyül edecek olsam ve bu kudretli imparatorun aklına o ırgatı, imparatorun onun varlığından haberdar olduğunu hiç hayal bile etmemiş ve bu “asla yüreğine doğmamış” olan ve o yüzden imparatoru sadece bir kere görebilme imkânına sahip olduğu için kendini tarifsizcesine mutlu sayacak, bunu bilahare çocuklarına ve torunlarına hayatının en önemli hadisesi olarak nakledecek o fakir ırgatı huzuruna çağırtmak geliverecek olsa – sonra bu imparator onu çağırtsa ve ona damadı olmasını teklif etse: E peki sonra? O vakit ırgat, insan olarak, bundan az veya çok mahcup olur, utanır sıkılırdı, bu ona, insan olarak (ki insani olan da tam bu oluyor), son derece garip, çılgınca bir şey, en azından bir başka insana bahsetmeyi göze alamayacağı bir şey gibi gelirdi, çünkü konu komşunun kafasını zaten çok geçmeden son derece meşgul edecek olan izah, onun sakın kafasından da uzak bir şey olmazdı: İmparatorun onunla dalga geçmek istediği ve sonra ırgat tüm kentin maskarası olacağı gibi, imparatorun kızıyla evleneceği de çığırtdan gazete satıcılarının

---

* Kutsal Kitap, Matta 11,16 ve 26, 31 –çn.

sattığı gazeteye manşet olurdu. Ama o vakit bu imparatorun damadı olma meselesinin tabii çok geçmeden bir dışsal gerçeklik haline gelmesi gerekirdi ki, ırgat kendini, bu imparatorun dediğinde ciddi mi olduğuna, yoksa bunu sadece zavallı bir insanla eğlenmek, onu bir ömür boyu bedbaht etmek ve sonunda ona tımarhaneyi boylatmak için mi yaptığına kesin bir şekilde ikna edebilsin; zira bir *quid nimis** vardır, ki bu, karşıtlığına son derece kolayca dönüşebilecek gibidir. Irgatın kafasının alabileceği küçücük bir iyi niyet göstergesidir; bu kral kenti, bu kral kentindeki gayet saygıdeğer uygar izleyici kitlesi, çığırtkan gazete satıcıları, kısacası bu, nüfusuna karşılık yine de çok büyük bir kent olsa da olağanüstü şeyleri idrak ve algı bakımından çok küçük bir kral kenti olan bu kentte yaşayan beş çarpı 100.000 insan buna akıl erdirirdi de – şu müstakbel damat olma hususu, evet, bu ona çok ama çok fazla gelirdi. Ve şimdi, söz konusu olanın böyle dışsal bir gerçeklik değil de içsel bir şey olduğunu, yani öyle ki, olgusal gerçekliğin, ırgatı ikna etmeye bir faydası olamayacağını ve haliyle her şeyin imanının eline teslim edildiğini, ırgatın buna inanabilecek naçizane cesareti (zira küstah cesaretin iman etmeye bir faydası dokunmaz) olup olmayacağını imanının eline teslim edildiğini farz edelim: O vakit, bu cesarete sahip kaç ırgat çıkardı acaba? Ama bu cesarete sahip olmayan, infiale kapılırdı; olağanüstü olan şey onun kulağına âdeta kendisi alay konusu ediliyormuş gibi gelirdi. Sonra belki samimiyetle ve dobra dobra itiraf ederdi: Bu türden şeyler beni aşılıyor, kafama sokamıyorum, açık söylemem gerekirse, bana aptallık gibi geliyor.

Ve şimdi Hıristiyanlık! Hıristiyanlık bu tikel insanın ve haliyle her tikel insanın, koca, zevce, hizmetçi kız, ba-

* (Lat.) Aşırılık, fazlalık –çn.

kan, bakkal, berber, öğrenci vs ne olursa olsun, o tikel insanın Tanrı nezdinde var olduğunu öğretir – kralla ömründe bir kerecik konuşmuş olmaktan belki de gurur duyacak bu tikel insan, onunla bununla mahremiyet içinde yaşamayı zerre kadar bile hayal etmeyen bu tikel insan Tanrı nezdinde var olur, Tanrı'yla konuşabilir, istediği an, onun tarafından duyulduğundan emindir, lafın kısası, bu insana Tanrı'yla azami mahremiyet içinde yaşama olasılığı sunulur! İlâveten, bu insanın, ve bu insanın da rızası için Tanrı dünyaya gelir, doğurulmaya izin verir, cefa çeker, ölür ve bu çilekeş Tanrı bu insandan, ona sunulan yardımı kabullenmesini âdeta rica eder. Doğrusu istenirse, insana aklını yitirecek bir şey var ise, işte bu odur! Buna iman edecek kadar naçizane cesareti olmayan, infial duyar. Ama niye infial duyar? Çünkü bu onu aşar, çünkü kafasına sokamaz, çünkü onun tam karşısında gözüpek bir güven olamaz ve o yüzden onu bertaraf etmeye, bir hiç, çılgınlık ve saçmalık haline getirmeye mecbur kalır, zira boğulacakmış gibi hisseder.

Ama infial nedir? Infial mutsuzcasına hayranlıktır. Dolayısıyla gıpta etmekle akrabadır, ama kişinin kendisine yönelik gıptadır, kendine karşı daha da dar bir anlamda en kötüsü olanıdır. Doğal insanın katı yürekliliği Tanrı'nın ona tahsis ettiği olağanüstüyü kendine bahşedemez; sonra da infiale kapılır.

Infialin derecesi insanın hayranlık açısından ne kadar tutkuya sahip olduğuna bağlıdır. Hayal gücünden ve tutkudan yoksun ve haliyle, hayranlık duymaya uygun yapıya da sahip olmayan daha yavan insanlar da elbette infial duyarlar da onlar şöyle diyerek kendilerini sınırlarlar: Bu tür şeyleri kafama sokamıyorum, orada öylece bırakıyorum. Bunlar şüphecidir. Lakin bir insan ne kadar tutku ve hayal gücüne sahipse, iman sahibi olabilmeye, belli bir anlamda, yani olasılık bakımından, iman sahibi olabil-

meye, kendisini, *nb*,* olağanüstü olan karşısında taparcasına küçültmeye ne kadar yakınsa, infial de bir o kadar tutkuludur, öyle ki, en sonunda onu kökünden söküp attırmaktan, telef ettirmekten, ayaklar altına aldirtmaktan daha azıyla tatmin olmaz.

Infiale akıl erdirmeyi öğrenmek isteyen insanın insani gıptayı öğrenmesi gerekir, ki ben bunu temel müfredatta ilaveten sunuyorum ve layığıyla üzerinde çalıştığıma inanıyorum. Gıpta gizli hayranlıktır. Hayranlık duyduğu şeye kendini vakfederek mutlu olamadığını hisseden kişi, o şeye gıpta etmeyi seçer. O vakit başka bir dil konuşur; bu dilde, gerçekten hayranlık duyduğu şey şimdi bir hiçtir, aptalca ve utandırıcı ve acayip ve abartılı bir şeydir. Hayranlık mutlu bir kendini adama, gıpta etme mutsuz bir kendini ortaya koymadır.

Infialde de böyledir; zira insanla insan arasındaki ilişkide hayranlık-gıpta neyse, Tanrı ile insan arasındaki ilişkide tapınma-infial odur. *Summa summarum*,† tüm insani bilgeliğin içinde “altından” olan ya da belki daha doğrusu, altın kaplamalı olan: *Ne quid nimis*,‡ her şeye haddinden az ve haddinden fazla zarar verir. İnsanlar arasında bilgelik diye yayılan şey, hayranlıkla onurlandırılır; rotası hiç saşmaz, tüm insanlık âlemi değerini teminat altına alır. Sonra ara sıra, bunun bir nebze ötesine geçecek bir dâhi yaşayacak olursa, çılgın ilan edilir –akıllılarca. Ama Hristiyanlık bunun ötesinde dev bir adım atar: *ne quid nimis*, absürdün içine bir adım; Hristiyanlık orada başlar– ve de infial.

Şimdi insan, (geriye yine de olağanüstü bir şey kalabilsin diye) Hristiyanlığı savunmanın ne olağanüstü bir aptallık olduğunu, insan bilgisinin ne kadar da az aldat-

* (Lat.) *nota bene*; kısa not, önemli not anlamına gelir –çn.

† (Lat.) Velhasıl, uzun sözün kıyası –çn.

‡ (Lat.) Fazla olan hiçbir şey, her şeyde ölçülük anlamına gelir –çn.

tığını, bilinçsizce de olsa, Hristiyan unsuru *am Ende** hi-mayeyle kurtarılması icap edecek zavallı bir şey haline getirmek suretiyle infialle nasıl hasır altından el ele ver-diğini görür. Dolayısıyla, Hristiyanlığı savunma fikrini ilk ortaya atanın, Hristiyanlıkta ilk icat edenin *de facto*† bir 2 no.lu Yahuda olduğu kesindir ve doğrudur; o da bir öpücükle ihanet eder,† yalnız onun aldatması aptallı-ğınkidir. Bir şeyi himaye etmek her zaman onu itibarsız kılmaktır. Birinin altın dolu bir ambarı olsa, fakirlere birer duka dağıtmaya hevesli olsa – ama bu hayır işini, gerekliliğini üç delille kanıtladığı bir himayeyle başlata-cak kadar da aptal olsa: insanların onun iyilik edip etme-diğinden şüpheyeye düşecek raddeye gelmesine ramak ka-lır. Ama şimdi Hristiyan unsur! Evet, onu himaye eden ona asla iman etmemiş olur. İman ettiği takdirde, iman coşkusu; bir himaye değil, bir saldırı ve zaferdir – iman edendir zafer sahibi olan.

Bu, Hristiyanlıkta ve infialde böyledir. O halde, gü-nahın Hristiyan tanımında, olasılığın mevcut olduğu ga-yet doğrudur ve şudur: Tanrı nezdinde. Bir pagan, doğal insan günahın var olduğunu kabullenmeye çok hevesli-dir, ama günahı esasen günah yapan o “Tanrı nezdinde” hususu ona çok ama çok fazla gelir. Ona, insan olmayı (burada işaret edildiğinden farklı bir şekilde de olsa) çok ama çok fazla gözünde büyötmekmiş gibi gelir; bir par-ça daha az olsa, rıza göstermeye hazırdır – “ama fazlası fazladır.”

* (Alm.) Eninde sonunda –çn.

† (Lat.) Fiilen, gerçekte –ed.n.

‡ Kutsal Kitap, Luka, 22:47-48 “İsa daha konuşurken bir kalabalık çıkageldi. Onikilerden biri, Yahuda adındaki kişi, kalabalığa ön-cülük ediyordu. İsa’yı öpmek üzere yaklaşıncı İsa “Yahuda” dedi, “insanoğlu’na bir öpücükle mi ihanet ediyorsun?” –ed.n.

Bölüm: Günahın Sokratik tanımı

Günah bilmezliktir. Bu, bilindiği üzere Sokratik bir tanımdır, her Sokratik tanım gibi daima dikkate değer bir düşüncedir.* Ne var ki, bu Sokratik anlayışın başına da birçok diğer Sokratik anlayışın başına gelen gelmiş, insanlar daha ileri gitmeye ihtiyaç duymayı öğrenmiştir. Sokratik bilmezlikten daha ileri gitme ihtiyacı duymuş olanların sayısının nasıl da haddi hesabı yoktur – muhtemelen ona bağlı kalmanın onlar için bir olanaksızlık halini aldığını hissetmişlerdir; nitekim her şey hakkında varoluşçu bir bilmezlik örneği sergilemeye sadece bir ay için bile katlanabilmiş kaç kişi çıkmıştır ki her nesilden.

O yüzden ben Sokratik tanımı hiçbir suretle, ona bağlı kalınamıyor diye, yabana atmak istemesem de Hıristiyanlık *in mente*[†] tüm netliğiyle ortaya çıkarmakta ondan yararlanmak isterim – sadece Sokratik tanım özgün Grek olduğu için; velhasıl her zaman olduğu gibi burada da en dar anlamda koyu Hıristiyanı olmayan tüm diğer tanımların, yani: tüm ara tanımların kofluğu meydana çıkar. Sokratik tanımın kusuru, bizzat bilmezliğin, kökeninin vs daha kesinen nasıl anlaşılacağını belirsiz bırakmasıdır. Yani günah bilmezliktir (veya belki Hıristiyanlığın demeyi tercih edeceği üzere, aptallıktır), ki bu, *bir* anlamda hiç inkâr edilemez: Bu kökensel bir bilmezlik midir, yani gerçek doğruluk hakkında bir şey bilmemiş ve şimdiye kadar da bilememiş olma durumu mudur; yoksa zamanla kazanılmış, sonraki bir bilmezlik midir? Sonuncusuysa, o vakit günahın aslında bilmezlikten başka bir şeye bağlı olması, bir insanın kendi bilgisini bulan-

---

* Her ne kadar Sokratik metinlerde böyle bir ifade olmasa da (Bilgi erdemdir, der Sokrates) Kierkegaard burada ifadeyi tersine çevirir ve iki yönlü yadsımayla ifade yine de Sokratik olarak mantık kazanır.” –çn.

† (Lat.) Zihninde, aklında –çn.

dırma uğraşına bağlı olması gerekir. Ama bu varsayılsa da o dikbaşı ve uzun ömürlü belirsizlik geri gelir, çünkü şimdi soru bir insanın, bilgisini bulandırmaya başladığı anda, böyle yaptığının apaçık bilincinde olup olmadığıdır. Bunun apaçık bilincinde değilse, bilgi o vakit kişi daha başlamadan evvel zaten bir parça bulanmıştır ve o vakit soru gene geri gelir. Bunun tersi, yani bilgisini bulandırmaya başlarken, böyle yaptığının bilincinde olduğu varsayılırsa, günah (bilmezlik dahi olsa, bu sonuç olduğu kadarıyla) o vakit haliyle bilgide değil, iradede yatar ve burada doğabilecek soru bilgi ve iradenin bir-biriyle ilişkisine aittir. Sokratik tanım bu tür şeylerle (ve burada insana günlerce soru sorulabilir) aslında ilgilenmez. Sokrates elbette bir etikçiydi (ki antikite onun bunların en ilki, etiğin mucidi olma hakkını zaten kayıtsız şartsız korumuştur) ve öyledir ve de bu türün ilk örneği olarak kalacaktır. Düşünsel olarak bilmezliğe, hiçbir şey bilmemeye meyillidir. Etik olarak bilmezliği bambaşka bir şey olarak kavrar ve bununla işe başlar. Ancak, tabii ki, Sokrates temelde dindar bir etikçi kesinlikle değildir ve bundan daha az da dogmacıdır, ki bu, Hıristiyan unsurdur. Dolayısıyla, Hıristiyanlıkla başlayan bütün o araştırmalara, günahın kendini önceden varsaydığı ve Hıristiyan anlayışında, kalıtsal günah hakkında bir dogmayla izah edilen *prius*'a* o hiç girmez, ki biz bu araştırmada o dogmaya ancak belli belirsiz değiniyoruz.

Sokrates o yüzden esasen günah kategorisine kadar gelmez, ki bu elbette günah tanımındaki bir kusurdur. Nasıl yani? Şöyle ki, eğer günah bilmezlik ise, o vakit günah aslında var değildir; zira günah gerçekten bilinçlidir. Eğer günah doğru olandan bihaber olmak, doğru olmayanı bundan ötürü yapmamaksa, o vakit günah var

---

* (Lat.) Bir önceki -çn.

değildir. Eğer bu günah olacaksa, haliyle o vakit Sokrates'in farz etmiş olduğu gibi, birinin doğruyu bilerek doğru olmayanı yaptığı, yahut doğru olmadığını bileerek bu doğru olmayanı yaptığı bir durum vaki olmadığı farz edilir. Yani Sokratik tanım doğru ise, o vakit günah zerre kadar var değildir. Ama bu, tam bu Hıristiyan bakış açısı gayet münasıptır, daha derin bir anlamda, gayet doğrudur, Hıristiyanlığın menfaati açısından *quadrat demonstrandum*'dur.* Tam da Hıristiyanlığı en belirleyici şekilde nitel olarak paganlıktan farklı kılan bu kavram, günahtır, günah doktrini ve o yüzdendir ki, Hıristiyanlık da ne paganlığın, ne doğal insanın günahın ne olduğunu bildiğini gayet tutarlı olarak varsayar, evet hatta, günahın ne olduğunu ifşa edebilmek için Tanrı'dan bir vahiy gerektiğini varsayar. Velakin, paganlıkla Hıristiyanlığın arasındaki nitel farklılık, yüzeysel gözlemin varsaydığı gibi, kefareti doktrini değildir. Hayır, başlangıcın daha da derinleştirilmesi gerekir, günahla, günah doktriniyle, tıpkı Hıristiyanlığın yaptığı gibi. Dolayısıyla, paganlık Hıristiyanlığın doğru olduğunu kabul etmesi gereken bir günah tanımına sahip olsaydı, bu, Hıristiyanlığa karşı nasıl da tehlikeli bir itiraz olurdu.

O halde, Sokrates'in günahı tanımında eksik kalan nitelik nedir? İradedir, aykırılıktır. Grek düşünselliği fazla mutlu, fazla naif, fazla estetik, fazla ironik, fazla esprituél – fazla günahkârdır, birisinin bile bile doğru olanı yapmaktan geri durabileceğini ya da doğruyu bilerek, bunu bile bile yanlış olanı yapabileceğini kafası alabilmesi için. Greklik düşünsel bir koşulsuz buyruk† önerir.

* (Lat.) Genelde matematik ispatlarının sonuna yazılır. "Kanıtlanılması istenen buydu" anlamına gelir –çn.

† Diğer adıyla "kategorik imperatif." Hiçbir koşula bağlı olmayıp tüm insanlar için geçerli olan buyruklara denir. Kant'ın felsefesinde temellendiği şekliyle, insanın arzu ve isteklerine bağlı olmadan zorunlu olarak ortaya çıkar –ed.n.

Bunun ardındaki gerçeğin muhakkak ki göz ardı edilmemesi ve gerekli sayılması gerektiğini, boş, gösterişçi ve kısır bilginin içinde yolunu şaşırmış, öyle ki, insanlara Sokratik olanla biraz sefalet çektirmeye, aynen Sokrates'in devrindeki gibi, hatta daha bile fazla gerekli olduğu bu zamanda vurgulamadan geçmemek gerekir. En yüksek olanın anlaşılmış ve idrak edilmiş olduğuna dair bütün o teminatlar kadar, birçoğunun onu *in abstracto*, bir bakımdan da gayet doğru kurgulamakta gösterdiği ustalık da hem gülünecek, hem ağlanacak şeydir – onca bilginin ve anlamının insanların hayatı üzerinde hiç gücü olmasında ne anladıklarıyla uzaktan yakından bir alakası olmadığını, bilakis bunun tam tersini ifade ettiğini görmek, hem gülünecek, hem ağlanacak şeydir. İnsan gülünç olduğu kadar da acıklı olan bu uyumsuzluk manzarası karşısında elinde olmadan şöyle haykırır: Tanrı aşkına, anlayabilmiş olmaları mümkün müdür, acaba gerçekten anladılar mı? O emektar ironist ve etikçi şöyle karşılık verir: Ah azizim, sen hiç buna inanma; anlamadılar, zira gerçekten anlamış olsalardı, o vakit yaşamları da bunu dile getirirdi, o vakit ne anlamışlarsa onu yaparlardı.

Yani anlamak ve anlamak iki ayrı şey mi? Kesinlikle; ve bunu anlamış olan –ne var ki anlamının ilk anlamıyla değil– bu kişi ironinin tüm sırlarına *eo ipso** vâkıf olmuştur. İroniyi ilgilendiren aslında bu çelişkidir. Bir insanın bir şeyden bihaber olmasını komik bir şey olarak algılayışındaki komiklik çok aşağı türdendir ve ironinin itibarını zedeleyicidir. Dünyanın hareketsiz durduğunu varsayabilmiş insanların yaşamış olduğunda aslında daha derinlemesine bir komiklik yoktur – bundan daha iyisini bilmediklerine göre. Zamanımız da fizik bilgisi daha fazla olan bir zamana kıyasla pekâlâ benzer bir du-

* (Lat.) Tam da bu nedenle –çn.

ruma düşebilir. Çelişki daha derin bir yakınsaklık noktasından yoksun iki farklı zaman arasındadır, böyle bir çelişki özsel değildir ve dolayısıyla özü itibariyle komik de değildir. Hayır ama bir insanın oracıkta durup doğruyu söylemesi –ve haliyle bunu anlaması ve sonra harekete geçtiğinde, yanlış olanı yapması– ve haliyle bunu anlamadığını göstermesi: Evet, bu son derece komiktir. Bir insanın sadece tere değil, gözyaşlarına da boğulmuş halde oturabilip de kendini inkâr üzerine, ömrünü doğruya adamanın asaleti üzerine bir sunum okuyabilmesi veya izleyebilmesi – ve bir sonraki an, *ein, zwei, drei*, hoppa, gözlerinde yaşlar daha kurumadan, yüzünün teriyle, yanlış olanın galip gelmesi için elinden geleni yapması son derece komiktir. Sesinden ve mimiklerinden ciddiyet akan bir konuşmacının derinden etkilenmiş olarak ve derinden etkileyerek, gerçek doğru olanı sarsıcı bir şekilde sahnelemesi, tavırlarındaki özgüven, bakışlarındaki gözüpeklik ve hareketlerindeki dikkate değer uygunlukla tüm kötülüklerin, tüm cehennemî güçlerin körü körüne peşinden gitmesi son derece komiktir – en ufak bir sakınca karşısında daha o anda, ödlelik ve basiretsizlik içinde, üzerinde hâlâ o kuyruklu tuvaletiyle* yolun kenarına sıçrayıvermesi son derece komiktir. Bu dünyanın ne sefil ve adi vs bir yer olduğuna dair tüm hakikati anlayabilmiş olması – bunu anlayabilmesi ve sonra ne anladığını çıkaramaması son derece komiktir; zira daha kendini işe verdiği anda o da aynı adiliğin ve sefilliğin bir parçasıdır, bunu kendine mal eder ve takdir kazanır, yani onu kabul ve tasdik eder. Ah, insan İsa'nın naçiz uşak kılı-

* (Dan.) *Adrienne*. Sabahlık şeklinde, uzun kuyruklu kadın giysisi. Fransız aktris Marie Dancourt'un 1703 yılında (Terence'in *Andria* adlı komedisinden sahneye uyarlanan oyunda) *Adrienne* rolünde giydiği, modaya ilham veren giysi. Bkz. <http://ordnet.dk/ods/ordbog?query=adrienne> –çn.

ğında, fakir, horlanmış, sövülmüş, Kutsal Kitap'ın dediği gibi: Üzerine tükürülmüş halde, nasıl olur da ortalıkta tur attığını tam anlamıyla anladığını temin eden birini görünce – ben bu aynı kişiyi, dünyevi dirayetle yaşamak için iyi olan bir yere öyle gayretle firar ederken, oraya sonsuz bir güvence içinde yerleştiğini gördüğümde, onu sanki hayat, rüzgârın sağdan soldan gelecek her bir el-verişsiz esintisinden sakınmak demekmiş gibi, öylesine ürkek, öylesine şen, neşenin zirvesinde, öylesine kaygısız –evet, hatta Tanrı'ya, hem de mütehassis olarak, bunun için teşekkür edecek derecede, kaygısız gördüğümde– ve herkes ama herkes tarafından da kayıtsız şartsız saygı, itibar bularak. İşte ben o vakit, kendi kendime sık sık şöyle demişimdir: “Sokrates, Sokrates, Sokrates, bu insanın anladığını söylediği şeyi anlamış olmasının imkânı var mıdır?” Böyle demişimdir, evet, üstelik Sokrates'in haklı çıkmasını dilemişimdir. Zira Hıristiyanlık bana yine de fazla katı gelir, böyle birini riyakâr haline getirmek benim tecrübemle bağdaşmaz. Hayır, Sokrates, ben seni anlayabiliyorum; sen onu maskara, bir tür şaklaban haline getiriyorsun; sen onu bir kahkaha hedefi haline getiriyorsun, onu komik olarak sunmama ve düzenlememe hiçbir itirazın yok, hatta bunu çok kere onaylıyorsun – yani bunu iyi yaptığımda.

Sokrates, Sokrates, Sokrates! Evet, insan senin adını üç kez zikredebilir, on kere de zikretse fazla kaçmazdı, şayet bir işe yarayabilmiş olsaydı. Bu dünyanın bir cumhuriyete ihtiyaç duyduğuna, yeni bir toplum düzenine ve yeni bir dine ihtiyaç duyduğuna inanılır da,* hiç kimse bu

---

* Mutlak monarşinin sona erdiği ve cumhuriyetin kurulduğu 1848 Fransız Devrimine (Şubat Devrimi olarak da bilinir) göndermede bulunuluyor. Avrupa genelinde etkisi hissedilen bu devrim, dolaylı olarak da olsa, Danimarka mutlak monarşi sisteminin 1848 Martin-da sona erdirilmesi ve bir yıl sonra ilk anayasanın ilan edilmesiyle

dünyanın asıl ihtiyaç duyduğu şeyin tam da bu, haddinden fazla bilgiyle kafası bulanmış bir Sokrates olduğunu düşünmez. Halbuki şu apaçık ortadadır ki, onu birçoğu değil, biri bile düşünmüş olsaydı, ona daha az ihtiyaç duyulurdu. Yanılsamanın çok ihtiyaç duyduğu her bir şey, en az düşündüğü şeydir – tabii, zira yoksa haliyle yanılsama olmazdı.

Şu halde çağımız böyle bir ironik-etik düzeltmeye pekâlâ ziyadesiyle ihtiyaç duyabilirdi, hatta bu belki de aslında ihtiyaç duyduğu tek şeydir – zira belli ki en az düşündüğü şeydir; Sokrates’ten daha ileri gideceğimiz yerde, sadece buna, Sokratik olana dönüş yapmamızın azami zorunlu kılınması gerekli olabilirdi: Anlamak ve anlamak iki ayrı şeydir – en derin sefalet içindeki insanlara sonunda yardımı dokunacak bir netice olarak değil, çünkü o tam da anlamakla anlamak arasındaki farkı ortadan kaldırır, ama bunu günlük hayatın etik kavrayışı olarak yapar.

Sokratik tanım paçayı şöyle kurtarır. Birisi doğru olanı yapmazsa, onu anlamamış da olur; anlaması bir yanılsamadır; anlamış olduğu bir yanlış yönlendirmedi; “şeytan çarpsın ki” anladığına dair mükerrer teminatları, en fazla olası dolaylı yoldan muazzam, hem de muazzam bir uzaklıktadır. Ama o halde tanım haliyle doğrudur. Doğruyu yaparsa, yine de günah işlemiş olmaz ve doğruyu yapmazsa, onu anlamamış da olmaz; gerçek doğruyu anlamış olsaydı, bu onu kâh bunu yapmaya teşvik eder, kâh onu kendi anlayışının karşısında bir ekoya döndürürdü: *Ergo** günah bilmezliktir.

O halde hata nerede yatar? Sokratik olanın bizzat, ama bir dereceye kadar, bir şeyi anlamış olmaktan onu

---

sonuçlandı –çn.

* (Lat.) Öyleyse –çn.

yapmaya geçişe uygun bir diyalektik nitelik bulunmadığının farkında olmasında ve buna derman olmasında yatar. Hristiyanlık bu geçişle birlikte harekete geçer; bu yoldan ilerleyerek, iradeye dayanan günahı açığa çıkarmayı ve böylece aykırılık kavramını elde etmeyi başarır ve sonra uçları sıkıca bağlamak için de buna kalıtsal günah hakkında dogma eklenir – heyhat, zira spekülâtif düşüncenin kavrama sırrı tam da uçları bağlamadan ve ipliğe düğüm atmadan dikmektir ve o yüzden o, harikulade bir şekilde, diker de diker, yani ipliği bir uçtan öbür uca çeker de çeker. Halbuki Hristiyanlık, paradoksun yardımıyla uçları sabitler.

Belli bir gerçek kişinin söz konusu olmadığı salt düşüncelikte (ki sistemde de her şey haliyle gereklilikten dolayı olur) bu geçiş gereklidir ya da anlamaktan yapmaya geçişe bağlı olarak zerre kadar güçlük yoktur. Bu Grek ruhudur (yine de Sokratik değildir, zira Sokrates bu amaç için haddinden fazla etikçidir. Ve tamamen aynı şey modern felsefenin sırrıdır; zira dediği şudur: *Cogito ergo sum*, düşünüyorum, öyleyse varım* (ancak Hristiyan dilde şu olur: *İnanıyorsun, öyleyse varsın* ya da *inanmak var olmaktır*). Böylece modern felsefenin paganlıktan ne bir fazla ne de bir eksik olduğu görülmüş olur. Bu dahi en beter olanı değildir; Sokrates'le hısım olmak en naçiz olanı değildir. Lakin modern felsefede tümüyle Sokratik olmayan, kendisini ve bizi Hristiyanlığın bu olduğuna inandırmak istemesidir.

Ancak tikel insanın söz konusu olduğu edimsel dünyada, bunu anlamış olmaktan yapmaya doğru minnacık

* Fransız filozof René Descartes'ın (1596-1650) meşhur tespitine ve bunun işlendiği *Afhandling om metoden* (Metot Üzerine Konuşma, 1637) ve *Meditationer over den første filosofi* (İlk Felsefe Üzerine Meditasyonlar, 1641) adlı eserlerine atıfta bulunuluyor –çn.

geçiş her zaman *cito citissime** değildir, felsefi dilde yok diye Almanca diyecek olsam, *geschwind wie der Wind*† değildir. Bilakis, burada çok uzun soluklu bir hikâye başlar.

Tinsel hayatta hiç durağanlık yoktur (aslında hiç durum da yoktur, her şey eylemselliktir); şayet bir insan doğruyu daha onu bildiği anda yapmazsa – evet, o vakit ilk olarak bilmenin hızı kesilir. Ve akabinde de soru, iradenin bilineni nasıl değerlendirdiği olur. İrade diyalektik bir *moment**'tir ve insandaki tüm alt doğaya da bunun altında sahiptir. İrade bilinen ile hemfikir değilse, bunu, iradenin gidip de bilmenin kavradığının karşıtını yapması izlemez, bu denli şiddetli karşıtlıklar muhtemelen ender vaki olur ama sonra irade biraz zaman geçmesine izin verir, orada bir fasıla oluşur, şöyle denir: Yarını bekleyip görelim. Bütün bunlar olurken bilme gittikçe bulanıklaşır ve daha alt doğa gittikçe üstünlük kazanır; heyhat, zira iyi derhal yapılmalıdır, bilinir bilinmez derhal (ve o yüzden salt düşüncelikte, düşünmekten var olmaya geçiş çok kolay vuku bulur, zira her şey derhaldir) ama alttaki, gereksiz yere uzatma gücüne sahiptir. İrade bunun olmasına karşı durmayı yavaş yavaş bırakır, âdeta görmezden gelir. Ve sonra, bilme hakkıyla bulanıklaştığında, bilme ve irade birbirini daha iyi anlayabilir hale gelir; sonunda tamamen hemfikir olurlar, zira şimdi bilme iradenin safına geçmiştir ve onun istediği gibi olmasının gayet münasip olduğunu kabul eder. Ve belki de çok sayıda insan böyle yaşar; onları, içlerindeki daha alt doğaya sahip olanın sevgi beslemediği kararlara ve neticelere götürecek olan etik ve etik-dinsel bilmelerini yavaş yavaş bulanıklaştırmaya çalışırlar; buna karşılık estetik ve metafizik

* (Lat.) Çok hızlı –çn.

† (Alm.) Rüzgâr gibi hızlı –çn.

anlayışlarını genişletirler, ki bu etik olarak bir dikkat dağılmasıdır.

Gene de bütün bunlarla Sokratik olandan hâlâ daha ileriye gitmiş olmayız; zira, Sokrates'in diyeceği gibi, öyle olsaydı, o vakit her şey böyle bir insanın yine de doğruyu anlamamış olduğunu gösterirdi. Bu şunu ileri sürmek olurdu; bir insanın bilerek yanlış olanı yapmasına, doğruyu bile bile doğru olmayanı yapmasına Grekliğin bir itirazı yoktur, o vakit, yardıma yetişip der ki: Biri yanlış olanı yaptığı vakit, doğruyu anlamamıştır.

Tamamen doğrudur ve hiçbir *insan* da bundan daha ileriye gidemez; kendini bilen hiçbir insan kendi başına ve kendiliğinden, günahın ne olduğunu beyan edemez, sadece günahın içinde olduğu için; günaha dair bütün o lafları temelde, günahın örtbas edilmesidir, bir mazerettir, günahkâr bir yatıştırıcıdır. Hristiyanlık da o yüzden başka türlü başlangıç yapar; Tanrı tarafından, insanı günahın ne olduğuna dair, günahın bir insanın doğruyu anlamamış olmasında değil, bunu anlamak ve yapmak istememesinde yattığına dair aydınlatacak bir vahiy gerektiği hususuyla.

Zaten Sokrates, anlayamamak ile anlamayı istememek arasındaki ayrıma istinaden aslında hiçbir aydınlatma yapmaz, lakin diğer yandan, anlamakla anlamak arasındaki ayrımın yardımıyla iş görmede tüm ironistler nezdinde büyük üstattır. Sokrates doğru olanı yapmanın onu anlamadığını da beyan eder ama Hristiyanlık bir parça daha geri gider ve o kişinin bunu anlamak istememiş ve de yapmak istemediğini söyler. Ve akabinde de bir insanın doğruyu anlasa bile yanlış olanı yapacağını (gerçek anlamda aykırılık) ya da doğruyu anlasa bile yapmaktan kaçınacağını öğretir; kısacası, günah hakkında Hristiyan öğretisi insana karşı düpedüz saldırganlıktır, itham üstüne ithamdır, ilahinin davacı ola-

rak insan aleyhine ortaya atmayı kendine hak gördüğü iddiadır.

Ancak herhangi biri bu Hıristiyan öğretisini kavrayabilir mi? Katiyen, ne olsa bu da Hıristiyan unsurdur, yani infial içerir. Ona inanılmalıdır. İnsanın insani olana ilişkin boyutudur ama inanç insanın tanrısalla olan ilişkisidir. Hıristiyanlık bu kavranılamaz olanı nasıl izah eder? Gayet tutarlı olarak, tıpkı ifşa edilişinin yardımıyla olduğundaki kadar kavranılmaz bir şekilde.

Velhasıl Hıristiyan anlayışında günah iradede yatar, bilmede değil ve bu iradenin yozlaşması bireyin bilincini sarsar. Bu gayet tutarlıdır; zira ne de olsa aksi takdirde, her bireye istinaden günahın ne şekilde başladığı sorusu baş gösterebilirdi.

O vakit burada yine de infial emaresi vardır. Infial olasılığı, bir insanı, günahın ne olduğuna ve ne kadar derine dayandığına dair aydınlatabilmek için Tanrı'dan bir vahiy gelmesi gerekeceğinde yatar. Doğal insan, pagan şöyle düşünür: "Pekâlâ, ben göklerdeki ve yerdeki her şeyi anlamadığımı itiraf ediyorum, bir vahiy gerekecekse, o vakit bırak da göksel olan hakkında bizi o aydınlatsın; lakin günahın ne olduğunu aydınlatmak amacıyla bir vahiy gerekecek olsa, bu her şeyden mantıksız olur. Ben kendime mükemmel insan süsü vermiyorum, hâşa, ama yine de bunu biliyorum, ve mükemmellikten ne kadar uzak olduğumu itirafa da razıyım. Yani günahın ne olduğunu mu bilmeyecektim?" Ama Hıristiyanlık şöyle yanıtlar: Hayır, senin en az bildiğin şey, mükemmellikten ne kadar uzak olduğun ve günahın ne olduğudur. – Bu bakımdan, gerçekten de Hıristiyanlıkta günah, bilmezliktir, günahın ne olduğunu bilmezliktir.

Evvelki bölümde sunulan günah tanımının dolayısıyla şöylece tamamlanması gerekir: Günah, Tanrı'dan bir vahiy vasıtasıyla, günahın ne olduğuna dair aydınlatıldıktan sonra, Tanrı nezdinde umutsuzluk içinde kendisi

olmayı istememek ya da umutsuzluk içinde kendisi olmayı istemektir.

Bölüm: Günahın bir yadsıma değil, bir pozisyon olması

Bu durum, genel olarak bakıldığında, Ortodoks dogmatikğin ve Ortodoksinin, günahı sadece negatif bir şeye, zayıflığa, duyumsallığa, sonluluğa, bilmezliğe ve bu tür şeylere çeviren her günah tanımını panteist diye geri çevirmiş ve uğrunda aralıksız mücadele vermiş olduğu bir şeydir. Ortodoksi, savaşın tam burada olması ya da evvelce denileni hatırlayacak olursak, uçların burada sabitlenmesi gerektiğini, burada mühim olanın tekrar salıvermemek olduğunu çok hakkıyla görmüştür; Ortodoksi, günahın negatif tanımlanması karşısında tüm Hıristiyanlığın bir duruş biçiminden yoksun olduğunu hakkıyla görmüştür. Ortodoksi düşmüş insana günahın ne olduğunu öğretmek için Tanrı'dan bir vahiy gerektiğini bu yüzden önemle vurgular, ki o vakit, gayet tutarlı olarak, bu mesaja iman edilmesi gerekir, çünkü bir dogmadır. Ve gayet ortadadır ki, paradoks, iman, dogma, bu üç terim bir ittifak ve mutabakat oluşturur, tüm pagan bilgeliğe karşı en katı bir dayanışma ve siperdir.

Ortodoksi böyledir. O halde garip bir yanılgı yüzünden, bu sözü edilen, elbette şüphe götürür bir şekilde felsefeye müdahale eden, günahın bir pozisyon* olduğu kaydını *kavrayabileceğine* inanılan spekülative dogmatikğe sahiptir. Ama bu doğruysa, günah o vakit bir yadsımadır. Her kavrayıştaki sır şudur; bu kavrama hareketi bile belirlediği her pozisyondan daha yukarıdır. Kavram bir pozisyon belirler ama kavranıyor olması tam da yadsınmasıdır. Bunun bir ölçüde farkında olsa dahi spekülative dogmatik, hareketin yapılacağı noktada, bir alay iddia

* Yadsımanın içindeki bir pozisyon anlamında, dolayısıyla var olmayan içinde bir tür varlık, yani ne safi negatif nitelikli (Sokrates'teki gibi) ne de pozitif nitelikli olarak (Ortodokside olduğu gibi) –çn.

yağdırmaktan gayri bir yardım tanımamıştır, ki doğrusu bu bir felsefe ilmine zar zor yaraşır. Günahın bir pozisyon olduğu, panteizm ve rasyonalizm olduğu ve Tanrı'nın ne var ne yoksa her şeyi bildiği, ama bütün bunun, yani günahın sadece bir yadsıma olduğunu söylemenin, spekülâtif dogmatığın inkâr ve nefret ettiği bir şey olduğu, her defa bir öncekinden daha bir merasimli, daha bir küfürlü lanetli temin edilir. Yani yine de sadece bir dereceye kadar bir pozisyonudur, lakin yine de insanın onu kavrayabileceğinden daha fazlası değildir.

Ve aynı spekülasyonun ikiye bölünmesi o vakit başka bir noktada, lakin aynı bakımdan kendini gösterir. Günahın kategorisi ya da günahın tanımlanma şekli, tövbenin tanımını açısından belirleyicidir. Yadsımanın yadsıması meselesi o kadar spekülâtif olduğuna göre, yapacak başka şey yoktur, tövbe, yadsımanın yadsıması olmak zorundadır – ve haliyle günah o vakit yadsıma olur. –Bu arada tabii, vakur bir düşünürün bu salt mantığın gramerle (iki yadsıma onaylar) ve matematikle ilk ilişkisini hatırlatan bu mantığın, gerçeklik dünyasında ve nitelikler dünyasında ne derece geçerli olduğunu, nitelikler diyalektiğinin her halükârda bir başka şey olup olmadığını; “geçiş”in burada bir başka rol oynayıp oynamadığını aydınlığa kavuşturması temenni edilirdi. Hiç boşluk yoktur, *sub specie æterni, æterno modo** vs, dolayısıyla her şey *vardır* ve kesinlikle hiçbir geçiş yoktur. Dolayısıyla bu soyut ortamın içine bir şey *yerleştirmek kaldırmak* ile *eo ipso* aynı şeydir. Ama edimselliği aynı şekilde gözlemlemek yine de çılgınlık sınırına varan bir şeydir. Gayet *in abstracto* olarak şöyle de denebilir: *İmperfektum*'u† *perfektum*‡ izler.

* (Lat.) *Ebediyetin bakış açısından, ebedinin tarzına göre*. Spinoza'nın *Etika*'sından (5.kitap) bir alıntı –çn.

† (Lat.) tamamlanmamış geçmiş zaman –çn.

‡ (Lat.) tamamlanmış geçmiş zaman –çn.

Ama edimsellik dünyasında, bir kişi çıkıp da bundan, tamamlamadığı (*imperfektum*) bir çalışmasını tamamladığı şeklinde bir sonucun kendiliğinden ve derhal ortaya çıktığı hükmüne varmaya kalksaydı, bu kişinin elbette çılgın olması gerekirdi. Ancak günahın bu pozisyonu da, varsayıldığı ortam salt düşünce olduğunda, aynen böyledir; ortam, pozisyonun ciddiye alınabilmesi için fazla ciddidir.

Gelgelelim bu konular burada beni ilgilendirmiyor. Ben sadece günahın bir pozisyon olduğu şeklindeki Hristiyan öğretisine dört elle sarılmayı sürdürüyorum; lakin kavranılabilen bir şey gibi değil, inanç duyulması gereken bir paradoks gibi. Düşünceme göre doğru olan bu. Tüm kavrama girişimlerinin, kendisiyle çelişkili olduğu bir açığa vurulabilse, o vakit mesele doğru konuma yerleşir, o vakit bunun, insan iman etmek istese de, istemese de imana bırakılması gerektiği epey netlik kazanır. – Bunu şimdi kesin olarak kavraması gereken ve sadece kendine kavranır süsü veren şeye kıymet verebilen birinin bunu çok yavan bulduğunu pekâlâ kavrayabilirim (ve bu hiçbir suretle, kavranamayacak kadar tanrısal değildir). Ama tüm Hristiyanlık buna dayansa, kavranılması değil de iman edilmesi gerektiğine, *ya* iman edilmesi *ya da* infiale kapılınması gerektiğine dayansa, kavranmak istenecek kadar değere layık mıdır? Değere mi layıktır, yoksa daha ziyade *ya* utanmazlık *ya da* düşüncesizlik midir, kavranılmak istemeyeni kavramayı istemek? Bir kralın içinden tam tebdil-i kıyafet gezmek, sıradan insan muamelesi görmek gelse, o vakit bu, sadece insanlar genel olarak, krala layık muamele etmeyi daha saygılı buluyor diye böyle yapmak doğru mu olur? Yoksa bu tam da kralın iradesi karşısında kendisini ve kendi düşünce tarzını üstün göstermek, boyun eğecek yerde kendi canının istediğini yapmak olmaz mı? Yoksa böyle bir insan, kral böyle muamele görmek istemediğinde, ona köle gibi hürmet

göstermekte daha bir yaratıcı olabilse, yani böyle bir insan, kralın iradesine karşı çıkmakta daha bir yaratıcı olabilse, bu acaba kralın gönlünü hoş eder miydi? – O vakit bırakalım, diğerleri ona hayranlık duysun ve onu övsün, Hristiyanlığı kavrayabilir rolü yapanı diğerleri hayran hayran seyretsin ve ululasın: Açıkçası ben bunu, tüm “diğerleri” onun ne kavranabilir ne de kavranması gerekir olduğunu bilahare beyan edebilmek için onu harıl harıl kavramakla uğraştığı, böylesine spekülâtif zamanımızda, belki hiç de o kadar az bir kendini inkâr gerektirmeyecek bir etik vazife addederim. Yine de şu kadarı kesindir ki, zamanımızın, Hristiyanlığın ihtiyacı olan şey, Hristiyan unsur hususunda bir nebze Sokratik bilmezliktir; ne var ki, bir nebze “Sokratik” bilmezliktir. Şunu hiç unutmayalım ki –tarihte şimdiye kadar bunu gerçekten bilmiş ya da düşünmüş olanların sayısı ne olursa olsun– şunu hiç unutmayalım ki, Sokrates’in bilmezliği bir tür Tanrı korkusu ve Tanrı’ya ibadetti, ondaki bilmezlik Yahudiliğin Grek versiyonuydu: Tanrı korkusu, bilgeliğin başlangıcıdır. Şunu hiç unutmayalım ki, o sadece tanrısala olan derin hürmetinden dolayı bilmezlik içindeydi; o bir paganın yapabildiği kadarıyla, Tanrı ile insan arasındaki sınır çizgisinde bir hâkim gibi nöbet tuttu, nitel farklılık-taki derinliğin arasında, Tanrı ile insan arasındaki derin uçurumun olduğu gibi kalmasına, Tanrı ile insanın öylece *philosophice, poetice*’ vs birbirinin içine karışıp tekvücut olmamasına göz kulak oldu. İşte, Sokrates bu yüzden bilmezlik içindeydi ve Tanrı onu bu yüzden en bilge addetti.[†] – Ancak Hristiyanlık, Hristiyan her şeyin sadece imanın nezdinde var olduğunu öğretir; o bu yüzden, bilmezlik vasıtasıyla, imanı spekülasyona karşı himaye eden nitel

* (Lat.) Felsefi, şiirsel olarak –çn.

† Delphi Kahininin Sokrates hakkındaki sözlerine göndermede bulunuyor –ed.n.

farklılığın, paradoksta ve imanda olduğu gibi, Tanrı ile insan arasındaki derinliğin pekişmesine, Tanrı ile insanın, paganlıkta şimdiye kadar olduğundan daha da korkunç bir şekilde öylece *philosophice*, *poetice* vs bir araya karışıp tekvücut – tek sistem olmamasına göz kulak olan Sokratik, Tanrı’dan korkan bir bilmezlik olmak ister.

O halde, günahın bir pozisyon olduğunu aydınlığa çıkarmak burada sadece bir açıdan söz konusu olabilir. Bir önceki bölümde umutsuzluğun işleyişinde sürekli bir yükseliş olduğu tanıtlanmıştı. Bu yükselişin göstergesi kısmen kendilik bilincindeki yoğunlaşma, kısmen de pasiflikten bilinçli eyleme yoğunlaşmadır. Her iki ifade de müştereken, umutsuzluğun dışarıdan değil, içeriden geldiğinin göstergesidir. Ve haliyle de gitgide bir o ölçüde pozitif olur. Lakin önerilmiş olan günah tanımına göre, Tanrı fikriyle alabildiğine yoğunlaşmış olan kendilik, günahın bir ögesidir ve haliyle, eylem olarak günah, hakkında en olası bilinçlilik de öyledir. – Bu da, günahın bir pozisyon olduğunun, *Tanrı nezdinde* ve tam da ondaki pozitif unsur olduğunun göstergesidir.

Bu arada, günahın bir pozisyon olması durumu bambaşka bir anlamda infial olasılığına, paradoksa kendinde sahiptir. Şöyle ki, paradoks kefaret doktrinine ilişkin neticedir. Hristiyanlık ilk önce kalkıp günahı insan anlayışının hiç kavrayamayacağı şekilde pozisyon olarak saptar ve ondan sonra bu pozisyonu insan anlayışının hiç kavramayacağı şekilde ortadan kaldırma vazifesini üstlenen de yine aynı Hristiyan öğretidir. Bol lafla kendini paradokstan sıyıran spekülâtif düşünce her iki tarafta da az buçuk kesinti yapar, bu suretle iş daha kolay gider: Günahı tam olarak pozitif kılmaz – ve gelgelelim yine de günahın tamamen unutulmuş olması gerektiğini kafasına sokamaz. Ama paradoksların ilk mucidi olan Hristiyanlık burada da mümkün olduğunca paradoksaldır; günahı

şimdi bir daha ortadan kaldırılması düpedüz olanaksızlık gibi görünecek bir pozisyon olarak kesinkes saptamak için uğraşırken, âdeta kendi aleyhine çalışır – ve ondan sonra kefaret yoluyla, günahı, aynen denizde boğulmuş gibi, tamamen ortadan kaldıran da yine Hıristiyanlıktır.

A'ya Ek: Ancak o vakit bir anlamda günah büyük bir nadirlik olmaz mı? (Ahlak)

İlk bölümde, yoğunlaştığı ölçüde umutsuzluğa hayatta daha az rastlanır olduğuna dikkat çekilmişti. Ama günah şimdi yeniden nitel olarak yoğunlaşmış umutsuzluktur, peki o vakit elbette nadir olması gerekmez mi? Acayip bir pürüz! Hıristiyanlık her şeyi günaha tâbi kılar; Hıristiyan bakış açısı unsurunu mümkün olduğunca katı bir biçimde görüntülemeye gayret ettik ve bunu yapınca da şöyle bir garip netice; paganlıkta katiyen günah olmadığı, sadece Yahudilikte ve Hıristiyanlıkta olduğu ve orada bile çok nadir olduğu şeklindeki garip netice baş gösterir.

Yine de bu tamamen doğrudur, ama sadece *bir* anlamda. “Günahın ne olduğu, Tanrı’dan bir vahiy vasıtasıyla aydınlığa kavuşturulduktan sonra, umutsuzluk içinde kendisi olmayı istememek ya da umutsuzluk içinde kendisi olmayı istemek” günah işlemektir – ve hiç şüphe yok ki, bir insanın o kadar gelişkin olduğu, kendine karşı, bunun istifadesini görebilecek kadar şeffaf olduğu enderdir. Peki o halde bundan ne sonuç çıkar? Evet, buna karşı pürdikkat kesilmek gerekir, zira burada kendine özgü bir diyalektik sapma vardır. Haliyle bundan, bir insanın daha yoğun anlamda umutsuz olduğu sonucu çıkmazdı, haliyle bundan, onun umutsuz olmadığı sonucu çıkmazdı. Tam aksine; bununla sadece, insanların çoğunun, pek ama pek çoğunun, umutsuz olduğu, ancak, daha az derecede umutsuz olduğu gösterilmiş olurdu. Zaten yüksek derecede umutsuzluk içinde olmak da bir fazilet

değildir. Estetik olarak bir avantajdır, zira estetik olanın gözü sadece güçtedir; lakin etik olarak daha yoğun olan umutsuzluk, az olanına kıyasla, kurtuluşa ermenin daha uzağındadır.

Ve günahda da bu böyledir. Çoğu insanın hayatı, kayıtsızlık diyalektiğiyle belirlenmiş olarak, iyyinin (imanın) o kadar uzağındadır ki, sanki neredeyse, günah diyebilmek için fazlasıyla tinsizdir, evet, sanki neredeyse, umutsuzluk diyebilmek için bile fazlasıyla tinsizdir.

En dar anlamda günahkâr olmak o halde, faziletli olmaktan elbette çok uzaktır. Ancak diğer yandan, günah denmek için fazlasıyla tinsiz, Kutsal Kitap'ın dediği gibi sadece “üzerine kismaya”* değer bir basmakalıplığın içine o denli gömülmüş, “diğerlerinin” kof bir taklidi olan bir yaşamda, kayda değer bir günah bilinci (ve işte, Hıristiyanlığın istediği de budur) zaten nerede bulunacaktı ki.

Yine de bunu demekle mesele bitmiş olmaz, zira günahın diyalektiği o vakit sadece başka türlü tuzağa düşürür. Nasıl olur da bir insanın hayatı, Hıristiyanlıkla münasebetli olarak iş göremeyecek derecede tinsiz olabilir, tıpkı bir bocurgatın, hiçbir zemin yok diye, sadece balçık çamurda iş göremediği gibi? Bu bir insanın başına gelen bir şey midir? Hayır, insanın kendi suçudur. Hiçbir insan tinsiz doğmaz; bunu hayatın tek semeresi diye yanında mezara kadar götürün ne çok kişi olursa olsun – bu, hayatın suçu değildir.

Ancak şunun, hem de dobra dobra, söylenmesi de gerekir; o sözümona Hıristiyan âlemi (içinde milyonlarcanın ezberine Hıristiyan olduğu, öyle ki içindeki insan sayısınca Hıristiyanın olduğu o âlemde) Hıristiyanlığın, sadece yanıltıcı baskı hatalarıyla ve düşüncesiz atlamalar ve eklemelerle dolu, sefil bir baskısı olmakla kalma-

* Bkz. Kutsal Kitap, Vahiy 3:16 –ed.n.

yıp aynı zamanda onun adını kötüye kullanmak suretiyle bir suiistimalidir. Küçücük bir ülkede, her nesilde güç bela üç şair doğar, ama yeterince rahip çıkar, istihdam ettirilebilenin de fazlası. Şaire bir misyonu olduğu söylenir; rahip olmak içinse, bir sürü insanın (yani Hıristiyanın) fikrine göre, imtihandan geçmiş olmak yeterlidir. Ve yine de hakiki rahip hakiki şairden daha da bir nadirdir ve yine de “misyon” kelimesi aslen dinle ilgilidir. Lakin Hıristiyanlık şair olmaya istinaden, bunun bir şey olduğu, bunun bir misyon olmasında bir şeyler olduğu fikrini yine de muhafaza etmiştir. Ancak rahip olmak, bir sürü insanın (yani Hıristiyanın) gözünde her ulvi çağrışımından mahrum bırakılmıştır, zerre kadar gizemden yoksun, *in puris naturalibus** bir geçim yoludur. “Misyon” resmi görev anlamına gelir; “misyon” kazanmak denir; evet, misyon sahibi† için, onu devrediyor da denir.

Heyhat, bu kelimenin Hıristiyanlıktaki akıbeti tüm Hıristiyan unsurlara göre, bir düstur gibidir. Talihsizlik, Hıristiyan unsurun ağıza alınmamasında değil (dolayısıyla talihsizlik, bunu yapmaya yeter sayıda rahip olmasında da değil), bir sürü insanın onu, eninde sonunda hiçbir anlam veremeyeceği şekilde (tıpkı aynı insan sürüsünün, rahiplik yapmanın bir tacirin, avukatın, ciltçinin, veterinerin alelade işinden hiç de farklı olmadığını düşündüğü şekilde) ağzına almasındadır, ki o vakit de en yüksek ve en kutsal olanın hiçbir etkisi olmaz; kulağa, Tanrı bilir nasıl olduysa, başka bir alay şey gibi, gelenek görenek halini almış bir şey gibi gelir ve öylece dinlenir. O halde insanların –kendi davranışını savunulmaz bulamayıp da– Hıristiyanlığı savunmayı gerekli bulmasına hiç şaşmamalı.

* (Lat.) Lafı dolandırmadan/açık açık söylemek gerekirse –çn.

† Yani kral ve ondan sonra sırasıyla bakan ve piskopos. Rahip atamalarına atıfta bulunuluyor –çn.

Bir rahibin yine de haliyle iman sahibi olması gerekir. Ve bir iman sahibi! Bir iman sahibi ne de olsa sevdalıdır; evet, o tüm sevdalıların içinde en sevdalısidir, yine de aslen, şevk itibariyle, iman sahibine kıyasla sadece bir yeniyetmedir. Bir iman sahibi düşün! O vakit her gün, gün boyunca ve geceleri de dahil, sevdasından bahsetmeyi becerirdi, öyle değil mi? Yoksa sen, sevdalanmakta yine de bir şeyler olduğundan, bunu üç sebeple kanıtlamaya çabalayarak laf etmenin onun aklına esmeyeceğine mi inanıyorsun, bunun onun için imkânsız olacağına mı inanıyorsun, bunun ona itici geleceğine inanmıyorsun; aşağı yukarı, bir rahip dua etmenin yararlı olduğunu üç sebeple kanıtlarken olduğu gibi, yani sanki ibadet etmenin bedeli öyle dibe vurmuş da ona bir nebze itibar kazandırmaya yardımcı olabilmesi için üç sebep bulunması gerekmiş gibi? Ya da bir rahip –bu da aynı misaldir de sadece daha bir gülünçtür– dua etmenin üç sebeple, anlayışa üstün gelen bir yüce bahtiyarlık olduğunu kanıtlarken olduğu gibi. Ah, ne paha biçilmez bir hayal kırıklığı, bir şeyin anlayışa üstün geldiğinin üç sebeple kanıtlanır olması – ama tabii işe yarar şeylerse, o vakit elbette anlayışa üstün gelmeleri değil, tam aksine, bu yüce bahtiyarlığın anlayışa zerre kadar üstün gelmediğini anlayışa sığdırmaları gerekir; zira “sebepler” ne de olsa anlayışın dahilinde yatar. Hayır, anlayışa üstün gelen şeye –ve ona inanan kişiye göre, o üç sebebin anlamı beş para bile etmez.– Ve yolumuza devam ediyoruz; sen yoksa bir sevdalının aklından sevdasının savunmasını yapmanın geçeceğine mi inanıyorsun, yani ona göre bunun mutlak, kayıtsız şartsız mutlak olmadığını, bunu ona karşı itirazlarla birlikte düşündüğünü ve savunmanın buradan kaynaklandığını kabullenmenin, yani sen onun sevdalı olmadığını kabullenebileceğine ya da kabullenmek isteyeceğine, sevdalı olmadığını ele vereceğine

mi inanıyorsun? Ve sen, şayet biri kalkıp da bir sevdalıya böyle konuşmasını önerecek olsa, o vakit onun bu kişiye zırdeli gözüyle bakacağına inanmıyor musun; ve şayet, sevdalı olmanın yanı sıra az buçuk gözlemci de olsaydı, ona bunu önerenin, aşkın ne olduğunu hiç bilmediğinden şüpheleneceğini ya da ona sevdasını –onu savunarak– ele verdirmek ve reddettirmek isteyeceğine inanmıyor musun? – Sahiden sevdalı olanın aklına hiçbir zaman bunu üç sebeple kanıtlamak ya da savunmak istemek gelmeyeceği ne de olsa aşikâr değil midir; zira o, tüm sebeplerin ve her bir savunmanın ötesinde olandır: O sevdalıdır. Ve bunu yapan ise sevdalı değildir; sadece, kendine öyleymiş süsü verir ve maalesef –veya bereket versin ki– o kadar aptaldır ki, sadece öyle olmadığını ele verir. Ama Hıristiyanlıktan aynen böyle söz edilir –; iman sahibi rahiplerce, Hıristiyanlık ya “savunulur” ya da “nedenlere” atfedilir, yani üstelik bir de spekülatif olarak “kavranmak” için iş şarlatanlığa vurulmadığı sürece; bunun adına vaaz vermek denir ve bu şekilde vaaz vermek ve birinin dinlediğini görmek Hıristiyanlıkta bile büyük iş addedilir. Ve tam da bu sebepten, Hıristiyanlık (ki bu onun kanıtıdır) kendine taktığı addan o kadar uzaktır ki, Hıristiyan anlayışıyla, çoğu insanın hayatı, dar Hıristiyan anlamda günah olarak bile adlandırılmayacak kadar tinsizdir.

B

Günahın Devamlılığı

Günahın içinde her bir durum yeni bir günahdır; yahut da daha tam ve kesinen ifade edilmesi gerektiği ve bilahare belirtileceği gibi, günah içindeki durum yeni günah olarak günahdır. Bu, günahkâra bir mübalağa gibi gelebilir; o olsa olsa mevcut olan günahı yeni bir günah olarak kabul eder. Ama onun muhasebesini tutan ebediyet, günah içinde oluşu yeni günah olarak kayda geçirmek zorundadır. Sadece iki kayıt sütunu vardır ve “imandan kaynaklanmayan her şey günahdır,” tövbe edilmeyen her bir günah yeni bir günahdır ve tövbe edilmeyen her bir an yeni bir günahdır. Ama özbilinç hususunda devamlılığa sahip bir insan ne de enderdir! Genel itibariyle, insanlar sadece bir an için kendinin bilincindedir, büyük kararların bilincindedir ama gündelik şeyler hiç dikkate alınmaz; bu insanlar öylesine, haftada bir bir saatliğine tindir – şu apaçık ortadadır ki bu, tin olmanın gayet hayvani bir yoludur. Yine de ebediyet temel olan devamlılıktır, insandan bunu ya da kendisinin tin olarak bilincinde olmasını ve iman sahibi olmasını öngörür. Öte yandan, günahkâr günahın hükmüne öylesine tâbidir ki, onun bütünsel doğasına dair, kendisinin mahvolma yolunda olduğuna dair hiçbir fikri yoktur. O sadece her bir yeni günahı kaydeder, bu suretle mahvolma yolunda âdeta

yeni hız kazanır, güya bir önceki an da önceki günahların hızıyla o yoldan ilerlememiş gibi. Günah onun için öyle tabii bir hal almıştır ki ya da günah onun öyle bir ikinci tabiatı haline gelmiştir ki, gündelik şeyleri gayet yerinde bulur, yeni günahla birlikte kendine yeni bir hız kazandırdığı her defa, sadece bir an duraklar. Bu mahvoluşun ortasında, hayatının iman içinde Tanrı nezdinde var olarak, ebedinin temel olan devamlılığa sahip olmak yerine, günahın devamlılığına sahip olduğunu göremeyecek kadar kördür.

Gene de hazır laf “günahın devamlılığına” gelmişken, günah özellikle süreksiz değil midir? Bak işte, günahın, üzerinde asla hak iddia edilemeyecek bir yadsımadan ibaret olduğu hususu geri geliyor, tıpkı üzerinde hiç hak iddia edilemeyen çalıntı mal gibi, bir yadsıma, acizane bir kendini üretme deneyimi olarak, lakin umutsuzluk içinde, acizliğin tüm azabı altında kımıldayamaz halde, bunun üstesinden gelemeyecek şekilde. Evet bu, spekülâtif düşünceye göre böyledir de Hıristiyan bakış açısına göre, günah (buna inanılması gerekir, zira bu ne de olsa hiçbir insanın kavrayamadığı paradokstur) kendiliğinden, gitgide daha belirleyici bir devamlılık kazanan bir pozisyondur.

Ve bu devamlılığın büyüme kuralı yine de bir borcunkinden veya bir yadsımanınkinden daha bir başkadır. Zira bir borç ödenmediği için büyümeyiz, o her artırıldığı kez büyür. Ama günah, içinden çıkılmadığı her an büyür. Günahlının, her yeni günahı sadece günahın bir artışı olarak farz etmekte haklı olduğu, Hıristiyan anlayışıyla, günah içinde durum esasen yeni gûnahtan daha büyük günah olduğu, doğru olmaktan olabildiğince uzaktır. Bir atasözü bile günah işlemenin insanca, ama günahın içinde kalmanın şeytanca olduğunu ifade eder; lakin bu atasözünün Hıristiyan bakış açısına göre elbette başka türlü

anlaşılması gerekir. Gözü sadece yeni günahı gören ve aradakileri, her bir günahın arasındakileri atlayan o baştan savma görüş, bir demiryolu treninin sadece lokomotif her pofurdadığı kez hareket ettiğini farz etmek kadar yüzeysel bir görüştür. Hayır, bu pofurtu ve onu izleyen ileri hamle değildir aslında görülmesi gereken şey, ama lokomotifin yol alırkenki ve bu pofurtuyu ortaya çıkaran sabit hızdır. Ve günahta da böyledir. Günah içinde olmak en derin anlamda günahdır, her bir günah günahın devamı değil, günahın devamının ifadesidir; her bir yeni günahın içinde, günahın itici gücü daha bir fark edilir bir hale gelir.

Günah içinde olmak, münferit günahlardan daha beter günah olarak günahdır. Ve bu şekilde anlaşıldığında, günah içinde olmanın, günahın devamı olarak, yeni günah olması doğrudur. Genel itibariyle bu farklı şekilde, bir günahın diğerini doğurması olarak anlaşılır. Ama çok daha derin bir sebebe sahiptir, şöyle ki, günah içinde olmak yeni günahdır. Shakespeare'in Macbeth'e (3. Perde, 2. Sahne) söylettiği şey psikolojik açıdan fevkalade ustacadır: "Sündentsproßne Werke erlangen nur durch Sünde Kraft und Stärke."* Yani günah kendi içinde bir tutarlılıktır ve onun içinde de kötülüğün kendi içindeki tutarlılığı belli bir güce sahiptir. Lakin sadece münferit günahlara bakılarak böyle bir görüşe hiçbir zaman varılmaz.

Şüphesiz, çoğu insan tutarlılığın ne olduğu hakkında bir fikri olamayacak kadar cüzi bir özbilinçle ömür geçirir; yani onlar *qua*[†] tin hayatta değildir. Onların hayatı ya bir tür çocuksu, cana yakın bönlükten ya da zevzeklikten, öylesine eylemlerden, bir iki sıradan vakadan, hava-

* Ancak, Shakespeare bu cümlede günahtan bahsetmez, şöyle der: "Kötülükle başlayan şeyler kötülükle güç ve kuvvet kazanır." -çn.

† (Lat.) Olarak, sıfatıyla -çn.

dan sudan ibarettir; bir bakarsın bir işe yararlar ve sonra bir bakarsın işler ters gider ve sonra yine baştan başlarlar; bir bakarsın bir öğleden sonra umutsuzluk içindedirler, belki üç hafta, ama sonra yine hoppalaşıverirler ve sonra bir bakarsın yine bütün gün umutsuzluk içindedirler. Yani tabiri caizse, hayatla işbirliği yapmış gibidirler, ama hiçbir zaman iki şeyi bir araya getiremezler, hiçbir zaman kendilerindeki sonsuz devamlılığı tasavvur edecek raddeye gelmezler. O yüzden onların arasında devamlı olarak sadece münferit şeyler, münferit sevaplar, münferit günahlar söz konusu edilir.

Tin alanındaki her varoluş sadece kendi sorumluluğu ve riski altında dahi olsa, kendi içinde temel tutarlılığa ve daha yüksek bir şeyin, en azından bir fikrin içinde devamlılığa sahiptir. Ama böyle bir varoluşun da her bir tutarsızlıktan ödü kopar, çünkü sonucun ne olabileceği hakkında, içinde ömür sürdüğü bütünsellikten koparılıp alınabileceği hakkında, son derece fikir sahibidir. En ufak tutarsızlık çok büyük bir yitimdir, zira ne de olsa yitirdiği şey tutarlılıktır; aynı anda büyü belki de bozulmuş olur, bütün güçleri birbirine bağlayan o gizli saklı kudret bitkindir, zemberek gevşemiştir, belki de her şey karşı güçlerin bir keşmekeş içinde, kendiliğe kahr edercesine, birbiriyle mücadele ettiği bir kaostur, ancak içinde kendisiyle hiç ama hiç bir mutabakat, hiçbir ivme, hiçbir *impetus** yoktur. Devamlılığın içindeyken metanet gücüyle o kadar uyumlu, tüm gücüyle o kadar esnek olan o muazzam mekanizma şimdi hallaç pamuğuna dönmüştür ve mekanizma ne kadar mükemmel, ne kadar görkemli olmuş ise, şimdi karmaşa bir kadar korku vericidir. – Yani iyyinin tutarlılığında huzur ve sükûn bulan, ömür süren iman sahibi, en ufak gûnahtan bile son derece

---

* (Lat.) İtici güç –çn.

korkar; zira sonsuz bir yitimle yüzleşecektir. Dolayumsuz, çocuksu ya da çocuk kalmış insanların yitirecek hiçbir şeyi yoktur, onlar habire münferit şeyleri ya da münferit olanın içindeki şeyleri yitirir ve kazanırlar.

Ancak günahın kendi içindeki tutarlılığına istinaden, iman sahibinin durumu nasılsa, aynı durum karşıtı için de, şeytani olan için de öyledir. Şeytani olanın durumu, eğer bir gün tamamen bırakırsa oluşacak olan dermansızlığa ve bunun olası sonuçlarına olan korkusundan, sarhoşluk halini günbegün idame ettirme durumunda kalan bir ayyaşınki gibidir. Evet hatta, iyi olanın, birisi tatlılıkla yanına yaklaşıp da günahı şu veya bu albenili kisve altında ona sunmak istediğinde, karşıdakine, “Beni baştan çıkarma,” diye yalvarması misali örnekler şeytani olanda da mevcuttur. İyilik bakımından ondan daha güçlü olanla karşı karşıyayken, bu kişi iyiliği ona fevkalade yüceliği içinde sunmak istese, şeytani olan, karşısındakine ona bir şey dememesi için yalvarabilir, kendi ifadesiyle, onu “aciz kılmamaması” için yaşlı gözlerle ona yalvarabilir. Şeytani olan sadece kendi içinde ve kötünün içinde tutarlı olduğu için, sadece bundan ötürü, yitirecek bir bütünselliği de vardır. Kendi tutarlılığının dışındaki tek bir an, tek bir perhiz ihtiyatsızlığı, tek bir göz ucuyla bakış, hepsinin ya da bir kısmının bir an başka türlü görülmesi ve anlaşılması yeter, o vakit o belki de bir daha hiç kendisi olamaz, o böyle der. Yani iyiden umutsuzlukla vazgeçmiştir, ona bu durumda zaten bir yardımı dokunamaz ama iyi onu pekâlâ rahatsız edebilir, tutarlılığa tam hız verebilmesini, bundan böyle onun için imkânsız hale getirebilir, onu aciz kılabılır. O sadece günahın devamlılığında kendisi olur, o sadece orada yaşar, kendisi hakkında bu izlenime sahiptir. Ama bu ne demektir? Demektir ki, günah içinde oluş, içine gömüldüğü derinliklerde onu bir arada tutar, onu tutarlılık yoluyla kâfir-

ce güçlendirir; ona yardım eden (ki evet, bu korkunç bir çılgınlıktır!) münferit yeni günah değildir ama münferit yeni günah sadece günah içinde oluşun ifadesidir, ki günah esasında budur.

Velhasıl, şimdi ele alacağımız, “günahın devamlılığı” hususunda, dikkate alınan şey münferit günahlardan ziyade, günah içinde oluşturma, ki bu da yine, günahın içsel yoğunlaşması, günah durumunda, bunun bilinciyle, günahta kalış haline gelir, o vakit her yerde olduğu gibi burada da yoğunlaşmanın hareket yasası içedönük olarak, giderek yoğunlaşan bir bilinçlilik olur.

A. Kendi günahından dolayı umutsuzluğa düşmenin günahı

Günah umutsuzluktur; günahın yoğunlaşması kendi günahından dolayı umutsuzluğa düşmek olan yeni günahdır. Bunun bir yoğunlaşma durumu olduğu rahatlıkla da görülür; bu, bir kere 100 Rdlr. çalan birisinin bir başka sefere 200 Rdlr. çaldığında olduğu gibi bir yeni günah değildir. Hayır, burada söz konusu olan münferit günahlar değildir; burada günah olan, günah içinde oluşturma ve bu yeni bir bilinçlilik içinde yoğunlaştırılır.

Günahından dolayı umutsuzluğa düşmek, günahın kendi içinde tutarlı hale geldiğinin veya gelmek istediğinin ifadesidir. Ara sıra bir başkasının dediğine kulak asacak kadar aciz olmanın iyilikle hiçbir alakası yoktur. Hayır, o sadece kendisini dinlemek ister, o sadece kendisiyle alakadar olmak, kendisiyle birlikte kendi içine kapanmak ister, evet hatta, o, kendini bir kafesin içine daha kapamak ve günahattan dolayı umutsuzluk sayesinde, kendisini iyinin her saldırısına ya da takibine karşı güvence altına almak ister. Geçtiği köprüyü arkasından ikiye böldüğünün ve bu suretle kendisini iyi için, iyiyi onun için olduğu kadar ulaşılmaz kıldığının, sonra zayıf

bir ânında bunu kendisi yapmak isteyecek olsa, imkânsız olacağının bilincindedir. Bizzat günah iyiden kopuştur, ama gûnahtan dolayı umutsuzluk ikinci bir kopuştur. Bu da şeytani olanın en aşırı güçlerini eza ve cefayla, günahın dışına salar ve ona, adına tövde denen, adına ilahi bağışlanma denen her şeyi sadece boş ve anlamsız değil, düşmanı olarak da, her şeyden çok, tıpkı iyinin baştan çıkarmaya karşı olduğu gibi, tetikte olması gereken bir şey olarak da görmesini sürekli olarak sağlayacak, kâfirce bir direşkenlik veya inatçılık kazandırır. Böyle anlaşıldığında, Mefistofeles'in (*Faust*'ta), umutsuzluk duyan bir şeytandan daha içler acısı bir şey olmadığı şeklindeki satırı doğrudur; zira umutsuzluk burada, tövbe ve bağışlanma hakkında bir şeye kulak veremeyecek kadar zayıf olmak olarak anlaşılmalıdır. Yoğunlaşmayı günahla, günah dolayısıyla umutsuzluk arasındaki ilişkiye istinaden tanımlamak için şöyle denebilirdi; ilki iyiye karşı bir ihlaldir, ikinci ihlalse tövbeye karşıdır.

Gûnahtan dolayı umutsuzluk daha da derinlere bataarak, kendini sürdürme teşebbüsüdür; bir balonun içinde biri nasıl ki ağırlıkları atarak irtifa kazanırsa, umutsuz biri de kendindeki tüm iyileri gitgide daha kararlıca fırlatıp dibe batar, (zira iyinin ağırlığı bir yükseliştir), o batar ama kendisi kuşkusuz ki yükseldiğini sanır – tabii ne de olsa daha hafifler. Günahın kendisi umutsuzluk mücadelesidir ama tüm güçler tükendiğinde, yeni bir yoğunlaşma, yeni bir şeytanca kendi içine kapanış gerekir ki, gûnahtan dolayı umutsuzluğa düşmek budur. Bu bir atılımdır, şeytani olanda bir yükseliştir, tabiatıyla, gûnahta derinleşmektir. Günaha, tövbe hakkında hiçbir şeye ve bağışlanma hakkında hiçbir şeye kulak vermeyeceği şimdi ebediyen kesinleşmiş olması gereken bir kudret olarak, istikrar ve menfaat kazandırma teşebbüsüdür. Ne var ki, gûnahtan dolayı umutsuzluk kendi bomboşluğunun, ha-

yatını idame ettirecek en ufak bir şeye, bir imge olarak bile kendiliğine sahip olmadığının yine de bilincindedir. Macbeth'in (2. Perde, 2. Sahne) psikolojik bakımdan fevkalade ustaca bir repliği vardır: "*Von jetzt (kralı öldürdükten sonra – şimdi günahından dolayı umutsuzdur) giebt es nichts Ernstes mehr im Leben; Alles ist Tand, gestorben Ruhm und Gnade.*" Burada fevkalade ustaca olan, son kelimelerdeki (Ruhm und Gnade) çifte vurgudur. O, günah vasıtasıyla, yani günahından dolayı umutsuzluk içindeyken, bağışlanmayla olan tüm ilişkisini yitirmiştir; ve bu arada kendisiyle olanı da. Bencil kendiliği hırs içinde doruğuna ulaşır. Ne de olsa şimdi kral olmuştur, ve yine de günahından dolayı ve tövbenin gerçekliği hakkında, bağışlanma hakkında umutsuzluk içindeyken, kendisini de yitirmiştir, onu, kendisi için bile olsa, ayakta tutamaz ve hırs içinde kendiliğinden zevk alabilmekten, bağışlanmayı kavramaktan olduğu kadar uzaktır.

Günahından dolayı umutsuzluğa düşmek bu hayatta (günahından dolayı umutsuzluk bu hayatta vuku bulduğu ölçüde; lakin her halükârda, insanların böyle adlandırdığı bir şey hep vardır) genellikle kusur olarak görülür, ki bu muhtemelen bu dünyada genellikle sadece basiretsizlikle, düşüncesizlikle ve safi zevzeklikle alakadar olunduğu ve dolayısıyla çoğunluk itibarıyla gayet resmi olunduğu ve daha derin şeyler hakkında her fikir beyanına şapka çıkartıldığı içindir. Ya kendisi ve kendisinin taşıdığı

* "Şu andan itibaren ölümlülüğün hiçbir ciddiyeti kalmadı. Her şey çocuk oyuncağı. Şan şeref ve bağışlanma can verdi." Kierkegaard burada Tieck'in Almanca çevirisinden yararlanmış. Ayrıca, bu replik, 2. Perdenin 2. Sahnesinde değil, 3. Sahnesinde geçiyor. Ancak Kierkegaard İngilizce metinde "grace" kelmesini, orada kastedilen anlamdan farklı olarak "nåde" yani "bağışlanma" anlamında kullanılıyor. Kaynak: *Sygdommen til døden*, Det lille forlag, Helsingør, 2013, s. 149, dipnot 179 –çn.

anlam hakkında şaşkın bir belirsizlik içinde olmaktan, ya bir nebze riyakârlıkla ya da her umutsuzluğun sahip olduğu hinliğin ve safsatanın yardımıyla olacak ki, günahtan dolayı umutsuzluk kendine iyi bir şeymiş görünü-
 tüsü vermeye meyilli değildir. O vakit bu onun bilge tabiatlı olduğunun, günahını bu yüzden kendine o kadar dert ettiğinin ifadesi olmalıdır. Bir örnek vereceğim. Şu bu günaha kendini adanmış ama sonra uzun süre onun cazibesine göğüs gerip galip gelmiş bir insan – tekrardan kötü yola sapar ve sonra onun cazibesine kapılırsa, baş gösteren bunalım her zaman kesinen günahtan dolayı kederdir. Onu bu duruma düşüren birçok şey olabilir; hatta takdiri ilahiye karşı hınç bile olabilir, sanki onu baştan çıkartıp tuzığa düşüren buymuş gibi, sanki ona karşı bu kadar sert olmaması gerekirmiş gibi, çünkü o, uzun bir zamandır baştan çıkartılmaya muzafferce karşı gelmiştir. Ama her halükârda, bu kederi hemen iyi tarafından almak, ihtirasta tümünden mevcut ikiyüzlülüğün zerre kadar farkında olmamak tamamen kadıncadır, halbuki, ihtiras içinde olana, kastettiğinin tam tersini demiş olduğunu idrak ettiren uğursuz olandır. Böyle bir insan bu kötüye gidişin, ona nasıl eza ve cefa çektirdiğine, onu nasıl umutsuzluğa düşürdüğüne dair belki de giderek daha kati bir ifadeyle güvence verir, “Kendimi bunun için hiç affetmiyorum,” der. Ve bütün bunlar onun, içinde ne kadar çok iyilik barındırdığının, ne bilge bir tabiata sahip olduğunun ifadesi olacaktır. Bu bir şaşırtmacadır. Bu tasvire büyük bir özenle şu ipucunu ilıştirdim: “Kendimi bunun için hiç affetmiyorum,” ki bu, benzeri bağlamlarda duyulması pek âdetten olan bir laftır. Ve insan tam da bu lafla kendine diyalektik olarak derhal yön verebilir. Bunun için kendisini hiç affetmez – ama şayet Tanrı şimdi onu affetmek isteseydi, kendini affetme iyiliğine o vakit yine de sahip olabilirdi. Hayır, onun günahtan do-

layı olan umutsuzluğu ve özellikle, böyle günah işleyebilirdi diye “kendisini hiç affetmediğini” söyleyerek (zira bu söylem affedilmek için Tanrı’ya dua eden tövbekâr ezilmişliğin hemen hemen tersidir) kendini açığa vurup da (en azından o böyle düşünür), bu söylemdeki ihtirasla daha da bir galeyana geldiğinde, iyinin bir niteliği olmaktan çok uzaktır, gûnahtan daha yoğun bir günah niteliğidir, yoğunluğu gûnahta derinleşmektir. Mesele, baştan çıkartılmaya muzafferce karşı geldiği süre zarfında, kendi gözünde, daha bir kendisi gibi davranır hale gelmesi, kendisiyle gurur duyar hale gelmiş olmasıdır. Bu gururun menfaati şimdi, geçmişte kalanın tamamen geride bırakılması gereken bir şey olmasındadır. Ancak kötü yola saptığında, geçmiş yeni baştan tamamen şimdiye taşınır. Gururu bu hatırlatmayı sineye çekemez ve o derin endişe vs bu yüzdendir. Ama endişesi belli ki Tanrı’dan uzaklaşır istikamettedir, baştan çıkartılmaya onca zamandır karşı koymasına yardımcı oldu diye Tanrı’ya tevazu içinde şükrederek tevazuyla işe başlamak, bunun zaten hak ettiğinden fazlası olduğunu Tanrı’nın ve kendisinin nezdinde kabullenip sonra eski halinin anısı karşısında küçülmek olacağı yerde, içe gizlenmiş bir özsevgi ve gururdur.

Her yerde olduğu gibi burada da eski din ve ahlak kitaplarının* o kadar derin, o kadar deneyimli, o denli yol gösterici bir şekilde izah ettiği şey karşımıza çıkar. Bunlar iman sahibinin tökezlemesine ve şu bu baştan çıkartmanın tuzağına düşmesine Tanrı’nın ara sıra izin verdiğini öğretir – sadece onu küçültmek ve bu suretle iyinin içinde daha iyi gelişmek için; iyinin içinde kötüye

* Buna Thomas à Kempis (1380-1471) ve Johann Tauler (1300-61) gibi din adamlarının din ve ahlak kitapları örnek verilebilir; örneğin Kempis’in *De imitatione Christi* adlı kitabının Danca çevirisi ülke çapında çok popülerdi –çn.

gidişle, belki de kayda değer ilerleyiş arasındaki karşıtlık pek küçültücü, kendisiyle özdeşlik pek sancılıdır. Bir insan ne kadar iyiye, münferit günahlar da elbette bir o kadar derin sancı verir ve bir o kadar daha da tehlikelidir, virajı doğru almadığı takdirde, az bir sabırsızlık bile tehlikelidir. Belki kederinden dolayı karamsarlıkların en karanlığına gömülebilir – ve maskara gibi bir ruhani destekçi* onun derin ruhuna ve içindeki iyiliğin nasıl da bir kudrete sahip olduğuna hayran kalmanın eşğine gelir – sanki bu, iyilikten gelen bir şeymiş gibi. Ve zevcesi, evet, o bile günahından dolayı böylesine kederlenebilen, böylesine vakur ve muhterem bir insanın karşısında kendini son derece küçülmüş hisseder. Belki söylemi de daha bir aldatıcıdır, belki: kendimi bunun için hiç affedemiyorum, demez (sanki belki de daha önce günahları için kendisini affetmiş gibi; Tanrı'ya küfür), hayır, o, Tanrı'nın bunun için onu hiç affedemediğinden dem vurur. Heyhat, ve bu da bir şaşırtmacadan ibarettir. Onun kederi, onun tasası, onun umutsuzluğu bencildir (tıpkı bir insanı dönem dönem korku vasıtasıyla neredeyse günaha sokan o günah korkusu gibi, çünkü kendisiyle gurur duymak isteyen, günahsız olmak isteyen özsevgidir) – teselli edilmek en az ihtiyacı olan şeydir, bunun içindir ki, ruhani destekçilerin salık verdiği o hadsiz hesapsız teselli nedeni, hastalığı ancak daha kötüye götürür.

B. Günahların bağışlanması hakkında umutsuzluğa düşmenin günahı (İnfial)

Özbilinçteki yoğunlaşma burada İsa'yı bilmektir, İsa'nın tam karşısındaki bir kendiliktir. İlk (bir önceki kısımda) ebedi bir kendiliği olduğunu bilmemek ve son-

* (Dan.) *sjælesørger*. Bkz. <http://ordnet.dk/ods/ordbog?query=sj%C3%A6les%C3%B8rger>. Tam bir İngilizce karşılığı bulunmuyor –çn.

ra, içinde yine de ebedi bir şey barındıran bir kendiliği olduğunu bilmemek gelmişti. Akabinde de (ikinci kısma geçişte) bu farkın şunun altında yattığı ortaya konmuştu: Kendisi hakkında insani bir fikre sahip olan ya da hedefi insan olan kendilik. Bunun karşıtı da şuydu: Tanrı'nın tam karşısındaki bir kendilik ve de günah tanımı buna temellendirilmişti.

Şimdi İsa'nın tam karşısındaki bir kendiliğe sıra geliyor, umutsuzluk içinde olsa da kendisi olmayı istemeyen veya umutsuzluk içinde kendisi olmak isteyen bir kendilik. Zira günahların bağışlanmasının umutsuzluğun ya bir, ya öbür biçimine, zayıflığın ya da aykırılığınkine ilişkin olması gerekir; infial içinde iman etmeyi göze alamayan zayıflığınkine, infial içinde iman etmek istemeyen aykırılığınkine. Sadece, burada zayıflık ve aykırılık normalde olduğunun tersidir. Normalde zayıflık umutsuzluk içinde kendisi olmayı istememektir. Buradaysa aykırılıktır, zira ne de olsa burada aykırılık, olduğu gibi kendisi olmak, günahkâr olmak, istememektir ve günahların bağışlanmasından bundan ötürü kaçınmaktır. Normalde aykırılık umutsuzluk içinde kendisi olmayı istemektir. Buradaysa zayıflıktır, umutsuzluk içinde kendisi olmayı istemektir. Buradaki zayıflık umutsuzluk içinde kendisi olmak, hiç bağışlanma olmayacak şekilde, günahkâr olmayı istemektir.

İsa'nın tam karşısındaki bir kendilik Tanrı'nın o muazzam tavizi suretiyle, Tanrı'nın bu kendilik uğruna doğurulmaya, insan olmaya, acı çekmeye, ölmeye izin vermesiyle, kendiliğin üzerine yapılan muazzam vurguyla yoğunlaşmış bir kendiliktir. Yukarıda belirtildiği gibi, Tanrı fikri arttıkça kendilik de artar; kendilik arttıkça Tanrı fikri de artar, o halde burada doğru olansa şudur: İsa fikri arttıkça kendilik de artar. Bir kendilik, nitel olarak, kıstası neyse odur. Kıstasın İsa olması, bir kendiliğin

ne muazzam bir gerçekliğe sahip olduğunun, Tanrı katında tasdik edilmiş ifadesidir; zira bir insanın hedefinin ve kıstasının ya da kıstasının ve hedefinin Tanrı olduğu, ilkin İsa'da doğrudur. – Ama kendilik arttıkça, günah da bir o kadar yoğunlaşır.

Günahtaki yoğunlaşma bir başka açıdan da gösterilebilir. Günah umutsuzluktur; yoğunlaşma günahtan dolayı umutsuzluktur. Ama şimdi Tanrı, günahlardan arınmada ittifak teklif etmektedir. Günahkâr yine de umutsuzluğa düşer ve umutsuzluk daha da derin bir ifade kazanır; şimdi bir bakıma Tanrı'yla ilgilidir ve yine de daha bir uzakta olduğu için, günahta daha bir yoğunlukla derinleşmiştir. Günahkâr, günahların bağışlanmasıyla ilgili umutsuzluğa düşüyorsa, bu neredeyse Tanrı üzerinde doğrudan baskı kuruyormuş gibi bir şeydir, şu ne de olsa kulağa diyalojik gelir: “Hayır, günahlardan arınma diye bir şey yok, bu bir olanaksızlık;” bu bir dalaşmayı andırır. Ama yine de bir insanın bunu diyebilmesi ve de dediğini duyurabilmesi için, Tanrı'ya nitel olarak bir adım daha mesafe alması gerekir ve *cominus** çatışabilmesi için *eminus*† olması gerekir, tinsel hayat akustik olarak böyle garip biçimde tasarlanmıştır, mesafe oranları böyle garip biçimde konulmuştur. İnsanın Tanrı'dan mümkün olduğu kadar uzaklaştırılması icap eder ki, hayır'ı duyulabilsin, ama bu yine de bir bakıma Tanrı'yı bastırmak istemektir; Tanrı'ya karşı mümkün olan en büyük saldırganlık en uzaktır; Tanrı'ya karşı saldırgan olmak için insanın çok uzağa gitmesi gerekir; ona daha yakın olunuyor ise, mütecaviz olunamaz ve şayet kişi saldırgan ise, şayet kişi *eo ipso*‡ ise, bu onun çok uzakta olduğu anlamına gelir. Ah, Tanrı'nın tam karşısındaki o insani zayıflık!

* (Lat.) göğüs göğüse –çn.

† (Lat.) belli bir mesafede –çn.

‡ (Lat.) burada *kendi kendine* –çn.

Biri çıkıp da yüksek kademedен bir insana karşı saldırgan olursa, adamı belki ceza olarak ondan çok uzağa fırlatıp atabilirler de Tanrı'ya karşı mütecaviz olunabilmek için, ondan çok uzağa gidilmesi icap eder.

Bu günah (günahların bağışlanması konusunda umutsuzluğa düşmenin günahı) hayatta çoğunlukla yanlış anlaşılır, ki bu özellikle, etik olanın rafa kaldırıldığı günden bu yana, esaslı bir etik kelam çok ender duyulduğu ya da hiç duyulmadığı içindir. Estetik-metafizik olarak, günahların bağışlanması konusunda umutsuzluğa düşmeye bilge bir tabiatın nişanesi olarak saygı gösterilir, ki bu az çok bir çocuğun haşarı olmasını, bilge bir tabiatın nişanesi addetmek gibi bir şeydir. Bütünyle bakıldığında, insanın Tanrı'yla olan ilişkisinde tek mihenk taşı olan “şöyle yapacaksın”ın rafa kaldırıldığı günden bu yana, dinî alanın içine girdiği o karmaşa akla hayale sığacak gibi değildir. Bu “şöyle yapacaksın”a dinî her öğretilerde yer verilmesi gerektiği halde, bunun yerine, insan öneminin, Tanrı karşısında kendine karşı önemli olmanın bir unsuru olarak Tanrı fikri ya da Tanrı hakkında fikir garip bir şekilde kullanılagelmiştir. Nasıl ki siyasi hayatta, muhalefete bağlı olmakla ve herhalde sonuç olarak, bir şeye muhalefet edebilmek için bir hükümetin olmasını temenni etmekle kendine karşı önemli olunuyorsa, burada da sonuç olarak, Tanrı rafa kaldırılmak istenir – sadece muhalefet olarak kendine karşı daha da önemli olabilmek için. Ve eskiden, kâfirane itaatsizliğin beyanı olarak, *horreur** ile gözlemlenmiş her şey, şimdi bilge bir tabiatın dahiyane bir nişanesi haline gelir. Eskiden “iman edeceksin” denirdi, kısaca ve mümkün olduğu kadar vakurca – şimdiyse bunu yapamamak dahiyane ve bilge bir tabiatın

---

* (Fr.) korku –ed.n.

nişanesi oluyor. “Günahlarının bağışlanması için iman edeceksin,” denirdi ve bu söze tek yorum olarak da şu söylenirdi: “Böyle yapamazsan, bu bir facia olur; zira insan yapması gereken şeyi yapabilir” – şimdiyse buna iman edememek dahiyane ve bilge bir tabiatın nişanesi oluyor. Hristiyanlığın ulaştığı ne de muhteşem bir netice! Hristiyanlık hakkında bundan başka bir laf duyulmadı mı, insanlar yine de öyle afra tafra yapmazdı, tıpkı paganlığın da tarih boyunca asla yapmadığı gibi; ama Hristiyan fikirler Hristiyanlığa aykırıymış gibisinden ortalıkta dolaşınca, en büyük yüzsüzlük için bunlardan yararlanılıyor, tabii bir başka, lakin bir o kadar küstah şekilde kötüye de kullanılmadıkları sürece. Zira küfretmenin, paganlıkta kibar sayılmamış olsa da, Hristiyanlıkta gayetle yakışık alan bir şey olması; paganlık, Tanrı’nın adını belli bir *horreur* ile ve gizemli olana karşı bir ürkeklik içinde ve de sık sık büyük bir resmiyetle ağzına almış olsa da Hristiyanlıkta Tanrı adının günlük konuşmada en çok geçen ve hiç kuşkusuz en az anlam yüklenen ve en baştan savma kullanılan kelime olması yeterince hicivlidir, çünkü bu gözler önündeki zavallı Tanrı (ki kendini, asil çevrelerin hemen hemen daima yaptığı gibi, gözden uzak tutacağı yerde, açığa vuracak kadar temkinsiz ve akılsız davranmıştır) bütün ahalinin içinde ziyadesiyle ünlü tek şahsiyet haline gelmiştir, ki o vakit, arada bir kiliseye giderek ona fevkalade büyük bir iyilik edilmiş olunur, rahip de bunun için onlara övgü yağdırır, ziyaretle onurlandırdıkları için onlara Tanrı adına teşekkür eder, onları dini bütün unvanıyla şereflendirir ve diğer yandan da kiliseye giderek Tanrı’ya hürmet göstermeyenleri biraz iğneler.

Günahların bağışlanması konusunda umutsuzluğa düşmenin günahı *infialdir*. Yahudiler İsa’ya karşı infial duymakta tamamen haklıydı, çünkü o, günahları affet-

mek istiyordu.* İmanlı olmayan bir insanın (ki o vakit, haliyle İsa'nın Tanrı olduğuna iman ediyordur) günahları bağışlamak istemesi karşısında infiale kapılınmaması için yüksek derecede fazla tinsizlik (yani Hıristiyanlıkta genellikle olanından) gerekir. Ve sonra, günahın bağışlanması konusunda infial duymamak da bir o kadar fazla bir tinsizlik gerektirir. Buna iman edememek, insan anlayışı için en imkânsız olan şeydir – ki böyle diyerek onu dahiyanelikmiş gibi övmüş olmayayım; zira ona iman edilecektir.

Paganlıkta bu günah elbette olamazdı. Paganlık günah hakkında doğru fikir sahibi olabilseydi (ki olamazdı, çünkü tanrı fikrinden mahrumdu) günahından dolayı umutsuzluğa düşmekten daha ileriye geçemezdi. Evet, ve dahası (bu, insan havsalasının ve düşüncesinin kabullenebileceği her şeyi içine alır), işi dünyadan dolayı, genel anlamda kendinden dolayı umutsuz olmaya değil de kendi günahından dolayı umutsuz olmaya kadar vardırdığı için, bu pagana övgü yağdırılması gerekirdi.† Bu, insani anlamda, hem derin bir hikmet hem de etik özellikler gerektirir. Hiçbir insan öyle kendiliğinden bundan ileriye varamaz ve oraya kadar geleni de oldukça enderdir. La-

---

* Kutsal Kitap, Matta 9-2:3, Markos 2:7 –ed.n.

† Gunahtan dolayı umutsuzluğun burada diyalektik olarak iman yönünde algılandığı dikkat çekecektir. Bunun diyalektik olarak mevcut olduğunu (her ne kadar elinizdeki yapıt umutsuzluğu hastalık olarak işlese de) hiç unutmamak gerekir, bu ne de olsa umutsuzluğun imandaki ilk *moment* de olmasından ileri gelir. Buna karşılık, imandan, Tanrı'yla ilişkiden uzaklaşır yöndeysse, o vakit gunahtan dolayı umutsuzluk yeni günahdır. Tinsel hayatta her şey diyalektiktir. İnfial de bu suretle, imanda, ortadan kalkmış bir olasılık olarak, bir *moment*'tir, ama imandan uzaklaşır yöndeki infial günahdır. Bir insan Hıristiyanlığa karşı hiç infial duymamakla itham edilebilir. Böyle dendiği vakit, infial duyulandan iyi bir şey olarak bahsediliyormuş gibi olur. Ancak, infial duymanın günah olduğunu da söylemek gerekir.

kin Hıristiyanlık mucibince her şey değişikliğe uğramıştır; zira günahlardan arınmaya iman edeceksin denir.

Ve Hıristiyanlık günahların bağışlanması itibariyle nerededir? Evet, şöyle ki, Hıristiyanlığın konumu esasında günahların bağışlanması hakkında umutsuzluktur, ama bunun şu şekilde anlaşılması gerekir; bu konum o kadar geridedir ki, konumun bu olduğu bile gözler önünde değildir. Günahın bilincine kadar bile gelinmemiştir, tek bilinen, günahın türüdür, ki bu, paganlığın da bildiği şeydir ve pagan bir esenlik içinde saadet ve refahla yaşanıp gidilir. İnsan Hıristiyanların arasında yaşadığını bildiği için, paganlıktan daha ileriye gider, bu esenliğin – evet, Hıristiyanlıkta başka türlü olamaz– günahların bağışlanmasına dair bilinçlilik olduğuna kendini inandırmaya kadar gidebilir, rahipler de cemaate bunda destek verir.

Hıristiyan olmanın temel talihsizliği esasında Hıristiyanlıktır, Tanrı-insan hakkında öğretinin* (ama tabii bunun Hıristiyan anlayışında paradoksta ve infial olasılığı vasıtasıyla korumaya alınmış olduğu unutulmamalıdır) mütemadiyen ve mütemadiyen vaaz edilerek saygısızlık edilmiş olması, Tanrı ile insan arasındaki nitel farklılığın panteistik bir tarzda (önce spekülatif yoldan asilane, sonra caddelerde sokaklarda amiyane) ortadan kalkmış olmasıdır. Yeryüzünde daha hiçbir öğreti Tanrı'yı ve insanı Hıristiyanlıkta olduğu kadar birbirine yaklaştırmamıştır; bunu zaten hiç kimse de yapamazdı, bunu yapabilecek olan yalnızca Tanrı'nın kendisidir, her insani buluş bir hayal, belli belirsiz bir aldanma olarak kalır. Ama kutsala küfürün en korkuncu olan, Tanrı'ya, bu adımı attıktan sonra saygısızlık edilmesi gerektiğine karşı

* Dogmatik öğreti, yani İsa'nın ve Tanrı'nın insan olarak kavranılması anlamında, ki paradoksu vs oluşturan budur –çn.

kendini o kadar temkinlice savunan bir öğreti de şimdiye kadar hiç olmamıştır, sanki şu ikisi: Tanrı ve insan, aynı kefeye konurmuş gibi – daha şimdiye kadar hiçbir öğreti kendini buna karşı, Hıristiyanlığın yaptığı şekilde, infialin yardımıyla, savunmamıştır. Vay haline o gafil sözcülerin, vay haline hoppa düşünürlerin ve vay haline, vay haline onlardan ders almış ve onları yere göğe koyamamış o takipçi sürüsünün!

Varoluşta düzen sağlanacaksa –ve Tanrı yine de bunu ister, zira o, karmaşanın tanrısı değildir– o vakit ilk iş olarak, her insanın tikel bir insan olmasına, tikel bir insan olduğunun bilincine varmasına özen göstermek gerekir. İnsanların, Aristoteles’in hayvan kategorisi dediği şeyle aynı kefeye girmesine bir meydan verildi mi: o kalabalığa, bilahare o soyutlamaya bir hiçten daha küçük, en tikel insandan daha küçük değil de bir matahmış gözüyle bakılır: O vakit de bu soyutlamanın Tanrı’ya dönüşmesi uzun sürmez. Ve o vakit, işte o vakit tanrı-insan* hakkında öğreti *philosophice* doğru çıkar. Devlet zümrelerinde öğrenildiği gibi, kalabalıklar kralı etkiler ve gazeteler de kral danışmanlarını, böylece en sonunda, tüm insanların *summa summarum*’unun† Tanrı’yı etkilediği keşfedilmiş olur. Sonra da buna tanrı-insan hakkında öğreti ya da Tanrı ve insanın *idem per idem*‡ olması denir. Nesillerin birey üzerindeki aşırı yüküne dair bu öğretiyi yaymakta rol oynamış muhtelif filozofların öğretileri, süprüntü taktımının tanrı-insan olduğu seviyeye kadar alçalınca, onlara tiksintiyle yüz çevirdiği apaçık ortadadır. Ancak bu

* Buradaki kullanım, daha önceki (bkz. dipnot 335) gibi dogmatik öğreti anlamında değil, sol Hegelci anlamda (David Strauss: *Jesu Liv* [İsa’nın Hayatı], 1835). O yüzden “Tanrı-insan” değil, “tanrı-insan” olarak belirtiliyor –çn.

† (Lat.) Burada *bir bütün olarak, bütünüyle* –çn.

‡ (Lat.) Tıpkısının aynısı –çn.

filozoflar onun yine de kendi felsefeleri olduğunu unuttular, seçkinler onu benimsediğinde, seçkinlerin en elit sınıfı veya seçilmiş bir filozof zümresi* vücut bulduğunda, onun daha doğru olmadığını gözden geçirirler.

Demek oluyor ki, Tanrı-insan hakkında ki öğreti Hristiyanlığı yüzüstüleştirmiştir. Neredeyse Tanrı fazla acizleşmiş gibi bir görüntü vardır. Sanki o da büyük ödünler verip sonra nankörlükle ödüllendirilen iyi huylu kişinin akıbetine uğramıştır. Tanrı-insan hakkındaki öğretiyi keşfeden, Tanrı'dır ve şimdi Hristiyan âlemi bunu küstahça tersyüz etmiştir ve hısmınlığı Tanrı'nın üzerine atmaktadır, Tanrı'nın ödün vermiş olması az çok, günümüz itibarıyla, bir kralın daha hür bir anayasa sunması anlamına gelir – ve bunun da ne anlama geldiği tabii maldur, “buna düpedüz mecbur kalmıştır.” Tanrı sanki neredeyse kendi başına iş açmıştır; yani zeki kişi Tanrı'ya şunu demiş olsa haklı olurdu: Buna sen sebep oldun, insana niçin o kadar fazla bulaştın. Yoksa Tanrı'yla insan arasında bir benzerlik olacağı, hiçbir zaman kimsenin aklından geçmezdi, kimsenin içine doğmazdı. Bunu vaaz ettiren sen kendindin, şimdi ektiğini biçiyorsun.

Yine de Hristiyanlık en baştan itibaren kendini emniyete almıştır. Bu, günah hakkındaki öğretiyle başlar. Günah kategorisi tikellik kategorisidir. Günah asla spekülatif yoldan düşünemez. Tikel insan şu kavrama tâbidir: Tikel insan tasavvur edilemez, sadece “insan” kavramı tasavvur edilebilir. – O yüzden, spekülatif düşünce akabinde nesillerin kişi üzerindeki *egemenliğine* değinir; zira kavramın gerçekliğe istinaden *acizliğini* kabullenmesi, spekülatif düşünceden beklenecek şey de-

* Hegel felsefesinin Danimarka'da öncülüğünü yapan, ancak 1848 yılında özgür bir anayasa hazırlanması için krala baskıda bulunan halk sınıfına uzak durmayı seçen J. L. Heiberg'e ve H. L. Martensen'e gönderme yapılıyor –çn.

ğildir. Ama tikel bir insan tasavvur edilemeyeceği gibi, tikel bir günahkâr da tasavvur edilemez; günah tasavvur edilebilir de (ki o vakit yadsıma olur), tikel bir günahkâr edilemez. Yine de, tam da bu sebepten, günah sadece tasavvur edilecek olsa, ciddiyet kazanmaz. Zira ciddiyet tam da senin ve benim günahlı olduğumuzdur; ciddiyet genel anlamda günah değildir, ama ciddiyetin vurgusu, tikel olan günahkârın üzerindedir. “Tikel birey”e istinaden, spekülatif düşünce şayet tutarlı ise, aslında tikel birey olmayı ya da tasavvur edilemeyen şey olmayı hiç önemsememek zorundadır; eğer bu mealden bir şey yapmak istiyorsa, tekil bireye şöyle demek zorundadır: Bu üzerinde zaman kaybedilecek şey mi, sen bunu unutmaya bak, tikel insan olmak hiçbir şey değil, düşünsene – o vakit tüm insanlıksın, *cogito ergo sum*. Belki bu, tekil birey ve tekil birey olmanın en yüce olması, yalan da olabilirdi. Sen yine boşver gitsin. Ama spekülatif düşünce de gayet tutarlı olarak şöyle diyebilirdi: Tikel bir günahkâr olmak matah bir şey değildir, bununla vakit harcamaya vs kavramına tâbidir. Peki ya sonra; insan o vakit belki de tikel bir günahkâr olmak yerine, günahı mı tasavvur etmesi gerekir (tıpkı tekil insan olmak yerine, insan kavramını tasavvur etmesi öğütlendiği gibi)? Peki ya sonra; insanın o vakit belki de günahı tasavvur etmekle “günah”ın bizzat kendisi mi olması gerekir – *cogito ergo sum*? Harika bir teklif! Gel gör ki, insanın bu şekilde günah –safi günah– olmaktan o kadar korkmasına da gerek yoktur; zira günah ne de olsa tasavvur edilemez. Spekülatif düşüncenin herhalde yine de bunu kabul etmesi gerekir, çünkü günah tabii ki kavramın kusurlu sonucudur.* Ama bu hususu *e concessis*† daha uzatmamak için

* (Dan.) *affald*. Ancak, burada *frafald* sözcüğüyle eşanlamda kullanılıyor. Yani: kusurlu, arızalı sonuç –çn.

† (Lat.) Zaten kabul görmüş olandan yola çıkarak –çn.

diyoruz ki, güçlük esasen başkadır. Spekülatif düşünce, günaha istinaden, etik olanın da devrede olduğuna, spekülatif düşüncenin daima tersini işaret ettiğine ve karşı adımı attığına dikkat bile etmez; zira etik olan dikkatini edimsellikten uzaklaştırmaz, edimsellikte derinleşir, temel itibariyle spekülatif olarak göz ardı edilen ve küçümsenen şu kategorinin yardımıyla iş görür: Tikellik. Günah tikel bireyin bir niteliğidir, tikel bir günahkâr olmak matah bir şey değilmiş gibi yapmak havailiktir ve yeni günahtır – bu tikel günahkâr, insanın kendisi olunca. Hıristiyanlık burada kendini gösterir, spekülatif düşünce için bir istavroz çıkarır; bu güçlükten sıyrılmak spekülatif düşünce için bir yelkenlinin rüzgâra tam karşı seyretmesi kadar imkânsızdır. Günahın ciddiyeti onun tikel bireydeki edimselliğidir, bu ister sen ol, ister ben olayım; tikel bireyin spekülatif olarak dikkate alınması gerekmez; bundan dolayı günah hakkında spekülatif olarak ancak yüzeysel bir şekilde söz edilebilir. Günahın diyalektiği spekülatif düşüncenin tam zıddına gider.

Hıristiyanlık burada başlar, günah hakkındaki öğretile ve o suretle de tikel bireyle.* Zira Tanrı-insan hak-

---

* Günah hakkındaki öğretisi sık sık suiistimal edilmiştir, çünkü günahın, herkesin ortak malı olsa da, insanları bir ortak kavram, bir birliktelik veya ortaklık etrafında toplamadığı (“mezarlıktaki ölü kalabalığının oluşturduğu birliktelikten bir nebze daha fazla değil” [*Tre taler ved tænkte lejligheder* (1845) [Düşünsel Vesileler Dolayısıyla Üç Söylem] adlı yapıtından bir alıntı]) ama insanları tikellerle ayırttığı ve her bir tikele günahkâr diye dört elle sarıldığı dikkatten kaçırılmıştır, ki bu ayırttırma bir başka anlamda, hem varoluşun mükemmelliğiyle uyumludur hem de teleolojik olarak ona yöneliktir. Bu, dikkatten kaçmıştır ve sonra da kötü yola düşmüş soyun İsa sayesinde bir kalemde tekrar yoluna girmesine izin verilmiştir. Ve bu suretle Tanrı’nın boynuna yine bir *abstraktum* geçirilmiştir, ki bu, *abstraktum* olarak, onunla daha yakın akraba olmak isteyektir. Ama bu, insanları sadece yüzüstüleştirten bir maskedir. Şöyle ki, “tekel birey” kendini Tanrı’yla akraba gibi hissedecek olursa (ve Hıristiyanlığın öğretisi de budur), o vakit bunun bütün baskısını da

kında, Tanrı ile insan arasındaki benzerliği öğretmiş olan haliyle Hristiyanlıktır ama o, uçarı veya küstah müdahaleciliğin en büyük düşmanıdır. Günahın ve tikel günahkâr hakkındaki öğretinin yardımıyla, Tanrı ve İsa kendilerini tek kalemde, herhangi bir kraldan tamamen farklı bir yolla, halka ve zevata ve kalabalığa, izleyici kitlesine vs vs'ye karşı, *item** daha hür bir anayasadaki her bir talebe karşı emniyete almıştır. Bütün bu *abstrakta*† Tanrı nezdinde var değildir; orada Tanrı nezdinde İsa'da ancak tikel insanlar (günahkârlar) yaşar – yine de Tanrı hepsini güzelce gözetebilir, üstüne üstlük serçelere de göz kulak olabilir.‡ Tanrı bütünüyle düzen dostudur ve bu amaç için o, her noktada, her an bizzat hazır bulunur (ki bu dinî öğreti kitabında Tanrı adı anılırken kullanılan unvanlardan biri olduğu gibi, insanların arada bir üzerinde biraz düşündüğü, ama her an düşünmeye de hiç teşebbüs etmediği bir şeydir), o her an her yerdedir. Onun kavramı, teferruatın, onunla ilgili olamadan, altında yat-

---

korku ve titreme içinde hisseder, infial olasılığını keşfetmek zorunda kalır, bu sanki eskiden kalma bir keşif değilmiş gibi. Ama tikel birey bu görkeme bir *abstraktum* (soyutlama) sayesinde kavuşacaksa, mesele o vakit gayet kolaydır ve temel itibariyle saygısızlıktır. Tikel birey o vakit, Tanrı'nın o muazzam ağırlığını hissetmez, zira bu soyutlama, tevazu içinde, tıpkı yüceltiği kadar derinden de ağırlık yapar; tikel birey bu *abstraktum*'un bir parçası olarak, her şeye öylece kendiliğinden sahip olacağına kendini inandırır. İnsan olmak hayvan olmak gibi değildir, orada örnek daima türden daha azdır. İnsan diğer hayvan türlerinden, sadece genellikle zikredilen avantajlarla değil, birey tikel bir birey olarak türden daha fazla olmasıyla da ayırt edilir. Ve bu nitelik de gene diyalektiktir ve tikel bireyin günahkâr olduğu, ancak tikel birey olmanın mükemmellik olduğu anlamına gelir.

* (Lat.) Keza, aynı zamanda –çn.

† (Lat.) *Soyutlamalar – kavramlar, tasımlar ve kategoriler*. Bu sözcük tekil hali ile (*abstraktum*) kavramın bir abstraksiyona, muhtemelen gayet uyduruk bir spekülasyona dayandığını vurgular –çn.

‡ Kutsal Kitap, Matta 10:29 “İki serçe bir meteliğe satılmıyor mu? Ama Babanızın izni olmadan bir teki bile yere düşmez” –çn.

tığı insanınki gibi değildir; onun kavramı her şeyi kapsar ve başka anlamda hiçbir kavramı yoktur. Tanrı bir *abbreviatur* 'la' bakmaz kendi başının çaresine, o bizzat gerçekliği kavrar (*comprehendit*), tüm teferruatları; onun açısından, tikel birey kavramın altında yatmaz.

Günah hakkındaki öğretisi, senin ve benim günahlı olup olmadığımızı, ki bu öğretisi, "kalabalığı" kayıtsız şartsız ayırıştırır, Tanrı ile insan arasındaki nitel farklılığı o vakit, şimdiye kadar hiç olmadığı kadar derinden pekiştirir; zira bunu da sadece Tanrı yapabilir; günah tabii *Tanrı nezdinde* vs'dir. İnsan başka hiçbir şeyde, kendisinin ve her bir insanın, günahkâr olması ve bunun "Tanrı nezdinde" olması bakımından olduğu kadar farklı değildir Tanrı'dan; karşıtlıklar bu sayede çift anlamda bir arada tutulur, (*continentur*) bir arada tutulur, birbirlerinden uzaklaşmalarına izin verilmez, ama farklılık bu şekilde bir arada tutulmakla kendini daha güçlü bir şekilde belli eder, iki renk bir arada tutulurken olduğu gibi, *opposita juxta se posita magis illucescunt*.[†] Günah, bir insan hakkında çoğunlukla *via negationis* yahut *via eminentiæ*[‡] ileri sürülse de Tanrı'ya istinaden hiçbir suretle denemeyecek olan tek şeydir. Tanrı hakkında (sonlu olmadığıyla, yani *via negationis* sonlu olmadığıyla aynı anlamda) onun bir günahkâr olmadığını söylemek, kutsala küfürdür.

Bir insan, günahkâr olarak, Tanrı'dan en derin nitel uçurumla ayrılmıştır. Ve haliyle Tanrı da, günahları bağışlarken, insandan yine aynı nitel uçurumla ayrılmıştır. Şayet, tersine dönük bir düzenleme yoluyla, tanrısalı in-

* (Lat.) Kısaltma veya yalınlaşma (mantık formüllerinde olduğu gibi) -çn.

† (Lat.) Karşıtlıklar yan yana getirilmek suretiyle daha belirginleşir -çn.

‡ (Lat.) *Yadsıma yoluyla* (ya da) *vurgulama yoluyla*. Skolastik felsefeden alınmış bir ifade -çn

sani olana aktarmak mümkün olsaydı, o vakit insan tek hususta, günahları bağışlamada, Tanrı'ya benzeme noktasına bir daha ebediyen gelemeydi.

O halde tam da Tanrı ile insan arasındaki benzerlik hakkında ders vermiş olan o öğretinin gerekli bulduğu infialin en azami yoğunluğu burada yatar.

Ancak infial özneliliğin en olası belirleyici özelliğidir tikel insan. Doğrusu, infiali, infial içinde birini tasavvur etmeksizin tasavvur etmek, ortada hiç flütçü olmaksızın flüt çalmak* kadar imkânsızdır, ama düşünme bile infialin sevdadan daha fazlası olduğunu, ancak ortada infial içinde birisi, tek birisi bulunduğu her sefer gerçek olanın asılsız bir kavram olduğunu yine de kabullenmesi gerekir.

Velhasıl infial tikel bireyle ilişkilidir. Ve Hıristiyanlık bununla, her insanı tek birisi, münferit bir günahkâr haline getirmekle başlar ve şimdi yerin göğün ele geçirebildiği ne kadar infial olasılığı varsa hepsini deriştirir (bu sadece Tanrı'nın tasarrufundadır) ve Hıristiyanlık budur. Sonra her bir kişiye şöyle der: İman edeceksin, yani ya infiale kapılacaksın ya da iman edeceksin. Bundan öte tek bir kelime etmez; ekleyecek başka bir şey yoktur. "Şimdi konuştum," der göklerdeki Tanrı, "ebediyette tekrar konuşacağız. Sen bu arada ne istersen onu yapabilirsin, ama hüküm hazır bekler."

Bir hüküm! Evet, biz insanlar şunu öğrenmişizdir, bunu tabii tecrübe öğretir; bir gemide veya orduda isyan çıktığında, o kadar çok suçlu vardır ki, cezadan feragat edilmek zorunda kalınır ve bu bir kitle olduğunda, muhterem, kendini müdrik, uygar kitle ya da halk, o vakit hiç suç olmamakla da kalmaz, o vakit bu, İncil ve Tecelli kadar güvenilebilen gazeteye göre, takdiri ilahi olur. Bu ne-

---

* Bu örnek Platon'un *Sokrates'in Savunması* eserinden alıntılanmıştır -çn

reden ileri gelir? Hüküm kavramının bireye denk gelmesinden ileri gelir, *en masse* hüküm giydirilemez; halk *en masse* öldürülebilir, *en masse* püskürtülebilir, *en masse* pohpohlanabilir, kısacası birçok yoldan, sığır gibi muamele görebilir ama sığırımı gibi hüküm giydirilemez, zira sığıra hüküm giydirilmez: hüküm giydirilecek olanlar ne kadar fazla da olsa, hüküm ciddiyet ve doğruluk kazanacaksa, o vakit tek tek hüküm giydirilir.* Suçlu kâfi miktarda fazla ise, o vakit böyle yapmak insanca imkânsızdır; o yüzden bütün her şeyden vazgeçilir, herhangi bir hükmün söz konusu olamayacağı idrak edilir, hüküm giydirilemeyecek kadar fazladır, onları ele geçirebilmek veya onları tek tek ele geçirmek başa çıkılamaz bir şeydir, o yüzden de hüküm giydirmekten vazgeçilmek zorunda kalınır.

Ve o vakit de bütün *antropomorfistiske*[†] ve *antropopatetiske*[‡] Tanrı mefhumları uygunsuz sayılsa da Tanrı'yı böylesine uzun soluklu bir davanın üstesinden gelemeyecek, sıradan bir köy hâkimi ya da askeri başhâkim misali bir hâkim olarak tasavvur etmenin yine de uygunsuz sayılmadığı aydınlanmış çağımızda – şu yargıya varılır: Bu ebediyen aynen böyle gidecek. O vakit gelin hep bir arada duralım, rahiplerin böylece vaaz vermesini sağlama alalım. Ve şayet bundan farklı konuşmayı gözü kesen tek birisi, hayatını korku ve titreme içinde tasalı ve sorumlu hale sokacak kadar budala tek birisi çıkacak ve üstüne üstlük diğerlerine de baş belası olmak isteyecek olursa, o vakit gelin ona çılgın gözüyle bakalım ya da gerekirse onun canına kıyarak, kendimizi emniyete alalım. Yeter ki bu işi yaparken çok kişi olalım, o vakit bunda

* İşte Tanrı bu nedenle “hâkimdir,” çünkü ona göre hiç kitle yoktur, sadece tek olanlar vardır.

† (Lat.) İnsan benzeri, insani vasıflara ilişkin –çn.

‡ (Lat.) İnsani arzu ve ihtiraslara ilişkin –çn.

bir hata olmaz. Çok kişinin hata edebileceği saçmadır ve çağdışıdır; çok kişinin yaptığı şey takdiri ilahidir. Bu bilgeliğe, ki bunu tecrübeyle biliriz – zira biz tecrübesiz çaylak değilizdir, biz düşünmeden konuşmayız, tecrübeli adamlar gibi laf ederiz – bugüne dek tüm insanlar boyun eğmiştir, krallar ve imparatorlar ve ekselanslar; bugüne dek tüm sürü hayvanlarının ayakta durması bu bilgeliğin yardımıyla olagelmıştır: O vakit Tanrı da boyun eğmeyi pekâlâ bal gibi öğrenecektir. Tek mühim olan, orada çok sayıda, hakikaten çok sayıda olmamız, bir arada durmamızdır, bunu yaparsak, o vakit ebediyetin hükmüne karşı kendimizi emniyete almış oluruz.

Evet, sadece ebediyet dışında tikel bireyler olmaları gerekmiyorsa, herhalde emniyette olurlardı. Ancak onlar Tanrı nezdinde her zaman tikel bireylerdi ve hâlâ tikel bireyler. Bir camekânın ardında durup kendini sergileyen kişi, Tanrı nezdinde şeffaflığı içindeki her insan kadar utanmaz. Bu vicdan ilişkisidir. Vicdanın sayesinde öyle bir tasarlanmıştır ki, tutanak da derhal suça eşlik eder ve bunu bizzat suçlu yazmalıdır. Ama *sympatetisk** mürekkeple yazılır ve o yüzden ancak ilk kez ebediyette ışığa tutulduğunda tamamen okunabilir, ebediyet de bir taraftan vicdanları gözden geçirip denetler. Temel itibarıyla herkes ebediyete, ihlal veya ihmâl ettiği en cüzi her bir ıvır zıvıra dair en kesin ve eksiksiz tebliği bizzat yanında getirecek ve sunacak şekilde varır. Dolayısıyla ebediyette hüküm vermeyi bir çocuk bile yapabilir; aslında üçüncü şahısların yapacağı hiçbir iş yoktur, her şey, ağza alınmış en kayda değmez kelimeye kadar yerli yerindedir. Hayat üzerinden ebediyete seyir halindeki suçlunun başına gelen, demiryolu üzerinden son hızla suç yerinden ve suçundan firar etmiş katilin başına gelene benzer;

* (Lat.) Görünmez mürekkep anlamında –çn.

heyhat, oturduğu vagonun tam altından, onun eşkalini ve ilk istasyonda yakalanması emrini taşıyan telgrafın elektromanyetik dalgaları gidip gelir. İstasyona varıp da trenden indiğinde, tutuklanıverir – ithamnamesini bir bakıma bizzat yanında getirmiştir.

Velhasıl, günahlardan arınma hakkında umutsuzluğa düşmek infialdir. Ve infial günahın yoğunlaşmasıdır. Genellikle bunun üzerinde hiç düşünülmez; genellikle infial zar zor günahtan sayılır ama bu hususta elbette bir laf edilmez, ama günahlardan edilir, ki bunların arasında infial yer almaz. İnfialin günahın yoğunlaşması sayıldığı daha da bile azdır. Bu, Hristiyan bakış açısına göre, günah-iman arasında değil de günah-sevap arasında karşıtlık kurulmasından ileri gelir.

C. Hristiyanlığı modo ponendo* terk etmek, onun yanlış olduğunu beyan etmek

Bu günah Kutsal Ruha karşıdır. Burada kendilik umutsuzlukta en yüksek biçimde yoğunlaştırılmıştır; sadece tüm Hristiyanlığı başından atmakla kalmaz, onu yalan ve sahte hale de getirir – bu kendilik kendisi hakkında ne de müthiş umutsuz edici bir izlenime sahiptir!

Günahın yoğunlaşması insan ile Tanrı arasında, taktiklerin değiştirildiği bir savaş olarak algılandığında, barizce kendini gösterir; yoğunlaşma savunmadan saldırıya bir tırmanıştır. Günah umutsuzluktur; burada kaçamak mücadele edilir. Sonra umutsuzluk günahın üstesinden gelir; burada bir kez daha kaçamak veya kendisini gerileme pozisyonunda güçlendirecek şekilde mücadele verilir amaç mütemadiyen *pedem referens*.[†] Şimdi taktik değişmiştir; gerçi günah giderek kendinde derinleşmekte ve bu

* (Lat.) Olumlu olarak –çn

† (Lat.) Geri adım atarak –çn.

suretle uzaklaşmaktadır ama yine de bir başka anlamda yakınlaşmakta, giderek daha kararlı bir şekilde kendisi olmaktadır. Günahların bağışlanması hakkında umutsuzluk Tanrı'nın merhametinin bir önerisinin tam karşısında kesin bir pozisyonudur; günah hepten firarda olan değildir, sadece savunucu değildir. Ama Hıristiyanlıktan sahtelik ve yalan diye vazgeçmenin günahı saldırganı sa-vaştır. Daha öncekilerin hepsi, hasmına onun daha bas-kın olduğuna dair yine de bir bakıma taviz verir. Şimdi ise günah saldıran taraftır.

Kutsal Ruha karşı günah, infialin pozitif biçimidir.

Hıristiyanlığın öğretisi Tanrı-insan hakkında, Tanrı ile insan arasındaki hısımlık hakkında öğretiler, ama ne var ki infial olasılığı, deyim yerindeyse, insanın Tanrı'ya çok fazla yakınlaşmamasını Tanrı'nın sağlama alma ga-rantisi olacak şekildedir. İnfial olasılığı tüm Hıristiyan unsurlardaki diyalektik *moment*'tir. Bu kaldırıldı mı, Hıristiyanlık sadece paganlık olmakla da kalmaz, öyle ger-çekdışı bir şey olur ki, paganlığın onu zırvalık olarak ilan etmesi gerekir. Tanrı'ya bir insanın, Hıristiyanlığın öğ-rettiği gibi, yaklaşılabileceği kadar yakın olmak, ona ulaş-maya cesaret etmek ve ona İsa'da ulaşacak olmak asla hiçbir insanın aklından geçmemiştir. Bu şimdi açık açık anlaşılacaksa, öyle tamamen uluorta, en ufak bir çekin-ce olmaksızın, tümüyle lakayt, züppece; o vakit Hıristi-yanlık da, paganlığın tanrılara dair masallarına insana özgü bir divanelik denmek istendiği takdirde, divanece bir Tanrı icadıdır; böyle bir öğreti sadece fırtırmış bir Tanrı'nın aklına gelebilirdi – aklına hâlâ mukayyet olan bir insanın bu şekilde hüküm vermesi gerekir. Mücessem Tanrı, eğer insan onunla öyle uluorta ahabap olacaksa, Shakespeare'deki Prens Henry'nin dengi* olur çıkar.

* Shakespeare'in IV. Henry oyunundaki karakterlerden Falstaff'ın içki arkadaşı veliaht prens ima ediliyor –çn.

Tanrı ve insan, aralarında uçsuz bucaksız bir nitelik farkı bulunan iki ayrı niteliktir. Bu farkı göz ardı eden her öğreti insani dille çılgınlıktır, tanrısal anlayışla, kut-sala küfürdür. Paganlıkta insanlar tanrıyı insana çevirmişlerdi (insan-tanrı); Hristiyanlıktaysa Tanrı kendini insana çevirir (Tanrı-insan) – ama o, merhamet ve lütfunun uçsuz bucaksız sevdası içinde bile bir şart koyar, başka türlü elinden gelmez. İsa’daki keder tam da budur, “başka türlü elinden gelmez,” kendisini alçaltabilir, uşak kılığına bürünebilir, cefa çekebilir, insanlar için canını verebilir, herkesi ona gelmeye davet edebilir, ömrünün her bir gününü, günün her bir saatini feda edebilir, ve ömrünü feda edebilir – ama infial olasılığını ortadan kaldıramaz. Ah, aşkın yegâne eylemi, ah, aşkın akıl sır ermez kederi, Tanrı’nın bile bunu yapamaması – ama bir diğer anlamda bunu istememesi, isteyememesi de; kendi isteyebilse dahi, bu aşk eyleminin bir insan için tam tersine dönmesini, en büyük perişanlık haline gelmesini imkânsız kılamaması. Zira olası en büyük insani perişanlık, günahtan da daha büyüğü, İsa’ya karşı infial duymak ve infial içinde kalmaktır. Ve İsa bunu yapamaz, “aşk” bunu imkânsız kılamaz. İşte, o bu yüzden şöyle der: “Bana karşı infial duymayana ne mutlu.”* Daha fazlasını yapmak elinden gelmez. Yani o, ki bu mümkündür, aşkıyla bir insanı başka zaman asla olamayacağı kadar perişan edebilir. Ah, aşktaki o akıl sır ermez çelişki! Ama yine de – aşkı yüzünden aşk eylemini yerine getirmeden bırakmayı gönlü elvermez; heyhat, insanı başka zaman asla olamayacağı kadar perişan ettiği halde!

Gelin bu hususu tamamen insani bakımdan ele alalım. Ah, aşkı yüzünden her şeyini feda etmeye hiç can atmamış

* Kutsal Kitap, Matta 11:6. “Benden ötürü sendeleyip düşmeyene ne mutlu.” –çn.

olan, onun için de bunu yapamamış olan insan ne zavalıdır! Peki ya bu kişi sonra aşkı için kendini feda etmenin, bir olasılıkla, başka bir insanın, sevdiği insanın en büyük bahtsızlığı olabileceğini anlamış olsaydı, bundan ne çıkar ki? O vakit ya içindeki aşk direncini kaybedip hükümran bir yaşantı olmaktan çıkar, hüznünlü bir duygunun içekapanıklığında ta dibe yığılıp kalırdı, kişi aşkını bırakıp giderdi, aşkın bu eylemini yerine getirmeyi gözü yemezdi, hatta dizleri çözüldü, ama eylemin altında değil, bu olasılığın ağırlığı altında. Zira bir çubuğun ucuna yerleştirilen bir ağırlık nasıl ki çok daha ağırlaşır da kaldıran kişinin öbür ucundan tutması gerekirse, her bir eylem de, diyalektik olunca, çok daha ağırlaşır ve *sympatetisk*-diyalektik olunca da en ağır hale gelir; aynı şekilde aşkın, sevgili için yapmaya teşvik ettiği ne varsa hepsi de bir diğer anlamda, sevgiliye karşı ilgi ve ihtimamdan caydırmak içinmiş gibi gelir. – Ya da aşk galip gelirdi ve kişi aşkı yüzünden bunu yapmayı göze alabilirdi. Ah, lakin aşkın sevinci içinde (zira aşk hep sevinçlidir, özellikle her şeyi feda ettiğinde) yine de derin bir keder olurdu – zira bu haliyle mümkündü! İşte, o bu yüzden aşkın bu eylemini yerine getirirdi, fedakârlığı yapardı (ki buna kendi hesabına bayram ederdi) ama kuru gözlerle değil: zira bunun üzerinde o, nasıl adlandırsam, içsellığın o tarihi tablosu, o karanlık olasılık hareketsizce havada asılı gibi durur. Ve yine de üzerinde asılı gibi durmamış dahi olsaydı, onun işlevi gerçek aşkıncı olmazdı. – Ah, dostum, peki sen bu hayatta neyi denedin! Beynini zorla, her bir kılıfı yırt at bir kenara ve gönlündeki duygunun *viscera'sını** dök ortaya, kimi okuyorsan, seni ondan ayıran her bir engeli yerle bir et ve sonra Shakespeare'i oku – ve sarsıntılar karşısında ödün kopacaktır. Ama asıl dinsel sarsıntılar karşısında

---

* (Lat.) Ahş, içorganlar –çn.

Shakespeare bile geri çekilmişse benzer. Belki de bunlar sadece tanrıların dilinde ifade bulabilir. Ve bu dili hiç-bir insan konuşamaz; zira “bir Grekin zaten gayet güzelce ifade etmiş olduğu gibi, bir insan insanlardan konuşmayı, tanrılardan susmayı öğrenir.”*

Tanrı ile insan arasında uçsuz bucaksız bir nitelik farkı olması, ortadan kaldırılamayacak olan infial olasılığıdır. Tanrı aşk yüzünden insan olur; der ki; bakın da insan olmak nedir görün, ama şöyle de ekler, ah, dikkat edin ama, zira ben bir o kadar da Tanrıyım – bana karşı infial duymayana ne mutlu. İnsan olarak naçiz bir uşak kisvesine bürünür, bununla da kimsenin kendisini dışlanmış hissetmemesi ya da bir insanı Tanrı’ya daha yakınlaştıran şeyin saygınlık ve insanlar arasında saygı görmek olduğunu düşünmemesi gerektiğini göstermiş olur. Hayır, o naçiz insandır. Buraya bakın, der, ve insan olmak neymiş öğrenin, ah, dikkat edin ama; zira ben bir o kadar da Tanrıyım – bana karşı infial duymayana ne mutlu. Ya da tam tersini der: Baba ve ben biriz† ve ben yine de o basit, naçiz insanım, yoksul, terk edilmiş, insanların ocağına düşmüş – bana karşı infial duymayana ne mutlu. Ben, bu naçiz insan, sağırkların duymasını, körlerin görmesini, kötürümlerin yürümesini, cüzamlıların temizlenmesini, ölülerin dirilmesini de sağlayandır – bana karşı infial duymayana ne mutlu.

Dolayısıyla, en yüksek mevkideki sorumlu olarak, şu kelimelerin: bana karşı infial duymayana, ne mutlu, komünündeki takdis kelimeleriyle tam aynı şekilde olmasa bile yine de şu kelimeler gibi: herkes kendini sınavacak,‡

* Plutarhos’un (MS. 45-120) *De Garrulitate* [Gevezelik Üzerine] adlı yapıtından gevezeliğe istinaden edilmiş bir söz –çn.

† Kutsal Kitap, Yuhanna 10:30 “Ben ve Baba biriz.” –çn.

‡ Kutsal Kitap, 1. Korintliler 11:28. “Kişi önce kendini sınasın, sonra ekmekten yiyip kâseden içsin.” –çn.

İsa'nın mesajının bir parçası olduğunu söylemeye cesaret ederim. Bunlar İsa'nın kendi kelimeleridir ve o halde bilhassa Hristiyanlar arasında, üst üste ısrarla vurgulanmalı, tekrarlanmalı, her bir kişiye söylenmelidir. Bu sözlerin ses vermediği her yerde* ya da Hristiyanlığın sunumunun her bir noktasının bu düşünceyle doygunlaştırılmadığı her durumda: Hristiyanlık kutsala küfürdür. Zira yolunu açabilecek ve kimin geldiğine insanların dikkatini çektirebilecek bir fedai ve uşak olmaksızın: bir uşağın naçiz kisvesi altında yol aldı İsa yeryüzünde. Ama infial olasılığı (ah, ona olan aşkında ne kederlenmişti!) onu müdafaa etti ve de eder, onunla ona en yakın olanın ve onun en yakınında duranın arasındaki o genişleyen uçurumu güçlendirir.

Kim ki infial duymaz, o kimse imanla *ibadet* eder. Lakin ibadet etmek, ki bu imanın ifadesidir, aralarındaki o ebediyen genişleyen niteliksel uçurumun güçlendirilmiş olduğunu gösterir. Zira infial olasılığı, imanda gene diyaletik *moment*'tir.† Lakin burada söz konusu olan infial

---

* Ve şimdi Hristiyan âleminin hemen hemen her yerinde görünüşe göre durum, infiale karşı tekrar tekrar ve şevkle, hem de ömrünün sonuna kadar, hatta onu başlangıçtan beri izlemiş ve onun uğruna her şeyi terk etmiş sadık havarilerine karşı bile uyarmış olanın, bizzat İsa olduğunu *ya* tamamen kâle almamak *ya da* bunu belki de zımnem, İsa açısından mübalağalı bir vesvese addetmektir, çünkü binlerce ve binlerce tecrübe şunu göstermiştir ki, bir insan en ufak bir infial olasılığı hissetmeden de İsa'ya iman edebilir. Ama bu, infial olasılığı Hristiyanlığı muhakeme edecek aşamaya geldiği zaman tabii görünürlük kazanacak bir hata da olabilir.

† Gözlemcilere burada ufak bir görev düşer. Şayet buradaki ve ülke dışındaki bütün o, vaaz veren ve yazan bir sürü rahibin imanlı Hristiyan olduğu farz edilirse, bilhassa çağımızda şu mealde bir duanın hiç ne duyulduğu ne de okunduğu nasıl izah edilebilir: Göklerdeki Tanrı, Hristiyanlığı idrak etmesini insanlardan talep etmediğin için sana şükrediyorum; zira bu talep edilseydi, o vakit ben herkesin içinde en perişanı olurdum. Onu ne kadar kavramaya çalışırsam, bana o kadar kavranılmaz görünüyor, ancak infial olasılığını bir o

modo penondo'dur,* Hristiyanlığın yalan ve sahte olduğunu beyan eder ve bu suretle İsa hakkında da aynını demiş olur.

Bu tür infiale ışık tutmak için en iyisi, ilke olarak paradoksla (İsa) ilişkili olan ve böyle olmakla Hristiyan unsurların her bir tanımıyla yinelenen infial formlarını gözden geçirmektir, çünkü bunların her biri İsa'yla ilişkilidir, İsa'ya *in mente* sahiptir.

En aşağı infial formu, insani anlamda, en zararsız olanı, İsa hususunu olduğu gibi muallakta bırakmak, şu yargıya varmaktır: Bu hususta herhangi bir hüküm verme cüretinde bulunmak istemiyorum; iman etmiyorum ama hiçbir şey hakkında yargıda bulunmuyorum. Bunun bir tür infial olduğunu, çoğu insan gözünden kaçırır. Mesele şu Hristiyan unsurun tamamen unutulmuş olmasıdır: "Şöyle yapacaksın." Dolayısıyla da bunun infial olduğunu, bunun İsa'yı kayıtsızlık haline getirmek olduğunu göremezler. Hristiyanlığın sana öğütlenmiş olması, İsa hakkında bir fikre sahip *olacaksın* demektir; o, ya da onun var olması, ve var olmuş olması, tüm yaşamın belirleyicisidir. İsa sana öğütlenmişse, şunu demek infialdir: Buna dair bir fikre sahip olmak istemiyorum.

Yine de zamanımızda bunun bir miktar kuşku payıyla anlaşılması gerekir, çünkü Hristiyanlık, olduğu gibi, orta karar öğütlenir. Hiç şüphe yok ki, Hristiyanlığın öğütlendiğini duymuş ama bu "*yapacaksın*" hakkında hiçbir şey duymamış olarak yaşayan binlerce insan vardır. Ama kim ki, bunu duymuş olarak, buna dair bir fikir

---

kadar daha fark ediyorum. Sana bunun için, bir tek iman talep ettiğin için ve bunu daha da artırman için, sana dua ediyorum. Bu dua Ortodoks anlayışa göre tek kelimeyle münasip olurdu, duacı olanın hakiki ve içten olduğu varsayılarak, spekülatif düşüncenin tümü üzerinde münasip bir ironi de oluşturunurdu. Ama acaba yeryüzünde iman var mıdır!

* (Lat.) Belirleyici -çn.

taşımak istemiyorum, derse, bu kişi o vakit infial içindedir. Yani İsa'nın kutsallığını, bir insandan fikir sahibi olmasını talep ettiğini reddetmektedir. Böyle bir insanın şöyle demesi bir hayra yaramaz: "Ben hiçbir şey beyan etmiyorum, İsa hakkında ne bir evet, ne bir hayır;" zira ona şu sorulur: Öyleyse ona dair bir fikir sahibi olup olmayacağın hakkında da mı hiçbir fikrin yok? Bunu: Tabii var, diye yanıtlarsa, işte o vakit kendini tuzağa düşürdü demektir, hayır, diye yanıtlarsa, o vakit de Hıristiyanlık onun buna dair ve bu suretle haliyle İsa'ya dair bir fikir sahibi *olacağına*, hiçbir insanın İsa'nın hayatını bir merak gibi öylece işe yaramaz halde ortada bırakma küstahlığını *göstermeyeceğine* dair yine de hüküm verir. Tanrı doğurulmaya ve insan olmaya izin verdiğinde, bu beyhude bir heves, öylesine aklına esen bir şey, belki de, küstahça denildiği gibi, Tanrı olmakla bağıntılı olan usanca son vermek için değildir – bir macera yaşamak için değildir. Hayır, Tanrı bunu yaptığında, bu gerçek yaşamın ciddiyetidir. Ve bu ciddiyetteki ciddiyet de gene şudur: Herkesin buna dair bir fikri *olacaktır*. Bir kral bir taşra kentini ziyaret ettiğinde, bir kamu görevlisi, tabii meşru bir mazereti olmaksızın, gelip ona saygılarını sunmaktan imtina ederse, kral bunu hakaret addeder, ama kralın kentte olduğu gerçeğine tamamen aldırmaz etmeyecek olur da özel kişi rolüne soyunarak: Majestelerinden de, kral fermanından da bana ne! derse, acaba o vakit kral ne hüküm verir? Ve bu, insan olmak Tanrı'nın işine geldiğinde – buna dair şöyle demenin de bir insanın (ve kamu görevlisi kralın nezdinde neyse, her bir insan da Tanrı'nın nezdinde odur) işine gelmesi gibi bir şeydir: Yani buna dair bir fikir sahibi olmak arzu etmediğim bir şey. Bu suretle temel itibariyle göz ardı edilen şeyden asilane bir tarzda söz edilmiş olur: Yani Tanrı, asilane bir tarzda göz ardı edilmiş olur.

Bir sonraki infial formu negatif ama pasif olanıdır. İsa'yı görmezden gelmenin elinden gelmeyeceğini, İsa meselesini öylece işe yaramaz halde ortada bıraktığını elbette hisseder ve ezkaza hayatta bir şeyle meşgul olmaktan da acizdir. Lakin iman da edemez; gözlerini öylece hep apaynı noktaya, paradoksa dikip bakmayı sürdürür. Bir bakıma Hıristiyanlığa yine de saygı besler, en hassas sorunun şu olduğunu ifade eder: İsa hakkında ne düşünüyorsunuz?" Bu tür bir infial içindeki kişi bir gölge gibi ömür sürer; hayatı tükenir gider, çünkü o, yüreğinin en derininde mütemadiyen bu soruyla meşguldür. Ve bu suretle de (erotik aşka istinaden bedbaht aşkın kahrı olarak) Hıristiyanlığın hangi gerçeğe sahip olduğunu dışavurur.

İnfialin burada mevzu ettiğimiz en son formu pozitifdir. Hıristiyanlığın sahte ve yalan olduğunu beyan eder, İsa'yı (var olmuş olduğunu ve kendinin dediği gibi biri olduğunu) ya doketik[†] ya da rasyonel olarak inkâr eder, bu suretle İsa tikel insan değil, sadece görünürdeki olur ya da *sadece* tikel insan olur, o vakit ya doketik olarak gerçeklikten hak talep edemeyen bir kurgu, bir mitoloji ya da rasyonel olarak kutsal olmayı talep edemeyen bir edimsellik olur. İsa'yı paradoks olarak bu inkârın altında da elbet gene tüm o Hıristiyan unsurların günah, günahın bağışlanması vs inkârı yatar.

İnfialin bu formu Kutsal Ruha karşı günahtır. Yahudilerin İsa hakkında dediği gibi, şeytanın yardımıyla

* Bkz. Kutsal Kitap, Matta 22:42. "Ferisiler toplu haldeyken İsa onlara şunu sordu: 'Mesihle ilgili olarak ne düşünüyorsunuz? O kimin oğludur?' Onlar da, 'Davutun Oğlu,' dediler." —çn.

† (Gr./Lat.) *doketisk. Gnostik* (bilinirci) teriminin Grek/Latin karşılığı. Burada *gnostik öğreti* anlamında kullanılıyor. Spekülatif-fantastik bir İsa fikrini savunur. İsa tinsel bir vücuttan (Dan.: *skinlegeme*) ibarettir, dolayısıyla öldüğü ve yeniden dirildiği hakkındaki anlatılar da göz boyamacılıktan (Dan.: *gøglebillede*) ibarettir —çn.

şeytan kovalar,* bu suretle bu infial İsa'yı şeytanın bir buluşu haline getirir.

Bu infial, günahın en azami potansiyalizasyonudur, ki bu genellikle göz ardı edilir, çünkü Hristiyanlık mucibince, günah-iman arasında karşıtlık kurulmaz.

Diğer yandan o karşıtlık; bu kitabın daha hemen ilk kısımda (A, A) içinde hiçbir umutsuzluk bulunmayan duruma dair ortaya sürülen formülle, baştan sona etkin kılınmıştır: Kendilik, kendisine ilişkin olmakla ve kendisi olmak istemekle, onu belirlemiş kudrete şeffaf bir şekilde temellenmiş olur, ki bu formül de gene, sıkça hatırlatıldığı üzere, imanın tanımıdır.

---

* Bkz. Kutsal Kitap, Matta 12:24. "Ferisiler bunu duyunca, 'Bu adam cinleri, ancak cinlerin önderi Baalzevulun gücüyle kovuyor,' dediler." -çn.

Søren Kierke gaard

Ölüme Götüren Hastalık

“Umutsuzluk bir meziyet midir yoksa bir kusur mudur? Salt diyalektik anlamda her ikisidir. Eğer umutsuzluk düşüncesi soyut olarak, herhangi bir umutsuzluk akla gelmeksizin düşünülmek istenirse, şöyle denebilir: O muazzam bir üstünlüktür. Bu hastalık olasılığı insanın hayvan karşısındaki üstünlüğüdür ve bu üstünlük ona iki ayak üzerinde dik yürümekten bambaşka bir nitelik sağlar; zira sonsuz dimdikliğe veya yüceliğe, insanın tin olduğuna delalet eder. Bu hastalık olasılığı insanın hayvan karşısındaki üstünlüğüdür: Bu hastalığın farkında olmak Hristiyanın doğal insan karşısındaki üstünlüğüdür; bu hastalıktan şifa bulmak Hristiyanın yüce kutluluğudur.”

Kierkegaard'ın 1849 yılında kaleme aldığı, Anti-Climacus müstear adıyla yayımlanan *Ölüme Götüren Hastalık*'ta umutsuzluk kavramı irdelenir. Kierkegaard'a göre ölüme götüren hastalık umutsuzluktur.

ALFA

@alfakitap

alfakitap

f alfakitap

www.alfakitap.com

FELSEFE